
HEI-Transform RevitLab Hrastovec

Naselbinska dediščina

Industrijska dediščina

Arheološka dediščina

Grajska dediščina

Eksperimentalni
laboratorij projekta
Dediščina za vključujočo
trajnostno preobrazbo

RevitLab
Hrastovec

Publikacija, ki je pred vami, je ena od štirih, ki so nastale v okviru eksperimentalnih laboratorijev – RevitLabov – projekta Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo – HEI-Transform. Delo v eksperimentalnih laboratorijih je po predhodnih pripravah intenzivno potekalo med septembrom 2023 in junijem 2024, in sicer na štirih različnih območjih nepremične kulturne dediščine brez ustrezne rabe. Območja so bila izbrana v štirih manjših slovenskih občinah vzhodne kohezijske regije. Namen vsakega od RevitLabov je bil preučiti možnosti uvajanja vključujočega načrtovanja v oživljanje kulturne dediščine in v te procese vpeljati interdisciplinarno sodelovanje.

Med delom so nastale temeljne raziskave o lokalnih okoljih občin, njihovem odnosu do dediščine in možnostih za njeno vključevanje v sodobno življenje lokalnih skupnosti, vse v luči celostnega uresničevanja trajnostnega razvoja. Za vsako izmed obravnavanih območij dediščine smo razvili tudi po tri konkretne projektne predloge za implementacijo teh možnosti.

Eden izmed obravnavanih primerov dediščine, ki je zaradi svoje večplastne zgodovine še posebno zanimiv, je tudi grad Hrastovec z neposredno okolico. Predstavitve RevitLaba Hrastovec je zasnovana v treh osrednjih sklopih ter popisuje proces dela in povzetke rezultatov. Kompleksen preplet vsebin v celoto povezujejo izvrstne fotografije Petra Žargija.

V prvem sklopu je predstavljen projekt HEI-Transform s svojimi raziskovalnimi in etičnimi izhodišči in cilji, podrobneje pa je opisan tudi potek raziskovalnega procesa eksperimentalnih laboratorijev.

Drugi sklop je sestavljen iz štirih zaokroženih delov. Prvi predstavi družbene potencialne kulturne dediščine, drugi se nato osredotoči na občino Lenart ter natančno analizira relevantne prostorske, družbene in zgodovinske nivoje življenja v njej: strokovnjaki s področij arhitekture, etnologije in kulturne antropologije, ekonomije, geografije, turizma in urbane sociologije prispevajo vsak svoj pogled na plastovito podobo lokalnega okolja. V tretjem delu se zornik kot raziskave osredotoči na izbrano območje kulturne dediščine, torej gradu Hrastovec z neposredno okolico; najprej je predstavljeno strokovno vrednotenje, zatem je s fotoanalizo predstavljeno obstoječe stanje in varovanje (register kulturne dediščine ministrstva za kulturo), nato so povzete ključne razvojne značilnosti dediščine. Četrty del se obrača k implementaciji raziskovalnega dela. S prispevkom na temo raziskovanja skozi načrtovanje pojasnjujemo proces specifičnega raziskovanja, ki ga izvajajo načrtovalci, pri snovanju konkretnih oblikovnih rešitev in načrtov oboroženi s spoznanji ostalih strok.

V tretjem sklopu je osrednji prostor namenjen predstavitvi rezultatov vključujočega načrtovanja. Uvodoma je ob refleksijah mentorjev predstavljen proces dela, sledijo pa trije projektni predlogi za revitalizacijo obravnavanega območja, ki so jih v sodelovanju s predstavniki lokalnih deležnikov pripravili mentorji in študentje arhitekture in urbanizma.

V sklepnem delu publikacije so predstavljeni utrinki s skupne razstave rezultatov vseh RevitLabov, ki je bila med 6. in 28. junijem 2024 na ogled v Spomeniškovarstvenem centru v Ljubljani, in razstave, ki je bila v avli Občine Lenart med 12. septembrom in 18. oktobrom 2024.

	UVOD
3	O knjigi Sonja Ifko, Miloš Kosec, Ajda Bračič
6	O projektu HEI-Transform Sonja Ifko
10	Eksperimentalni laboratoriji – RevitLabi Sonja Ifko, Miloš Kosec

	INTERDISCIPLINARNO RAZISKOVANJE
20	Družbeni potenciali dediščine v kontekstu novega lokalizma Matjaž Uršič
	O občini in dediščini
30	Geografski oris in položaj občine Barbara Lampič, Lea Rebernik, Simon Kušar
31	Pregled in implementacija trajnostnega prostorskega razvoja v občini Lenart Vlasta Vodeb
32	Podatki o registrirani dediščini v občini Lenart Luka Gruškovnjak
34	Nepremična kulturna dediščina na funkcionalno razvrednotenih območjih Barbara Lampič, Lea Rebernik, Simon Kušar
38	Vloga dediščine v razvoju lokalne skupnosti Neža Čebren Lipovec, Sandi Abram, Jasna Fakin Bajec
40	Pregled uveljavljanja ekonomskorazvojnih interesov v občini Lenart Mojca Marc, Iana Bilynets, Ljubica Knežević Cvelbar, Nina Ponikvar, Katja Zajc Kejžar
42	Turizem v občini Lenart v Slovenskih goricah Maja Turnšek
	Značilnosti dediščine in kulturne krajine
52	Grad Hrastovec Miloš Kosec
54	Arheološka podoba Slovenskih goric in gradu Hrastovec Luka Gruškovnjak, Nejc Dolinar
	Raziskovanje skozi načrtovanje
58	Načrtovanje kot izvir raziskovalnih spoznanj Tadeja Zupančič

	VKLJUČUJOČE NAČRTOVANJE
64	Vključujoče načrtovanje v praksi RevitLaba Hrastovec Miloš Kosec
	O procesu
68	Grad Hrastovec za enaindvajseto stoletje Mitja Zorc
72	Povzetek analize
	Projekti
87	Med nivoji Projektna skupina 1
97	Odtis časa Projektna skupina 2
109	Skozi dvorišče Projektna skupina 3

O projektu HEI-Transform

Sonja Ifko

Področje ohranjanja nepremične kulturne dediščine (NKD) se v Evropi in svetu intenzivno preoblikuje in razvojno povezuje, da bo lahko učinkoviteje prispevalo k trajnostni prihodnosti. Ohranjanje, predvsem pa ponovna uporaba opuščene dediščine imata namreč regenerativne razvojne učinke.

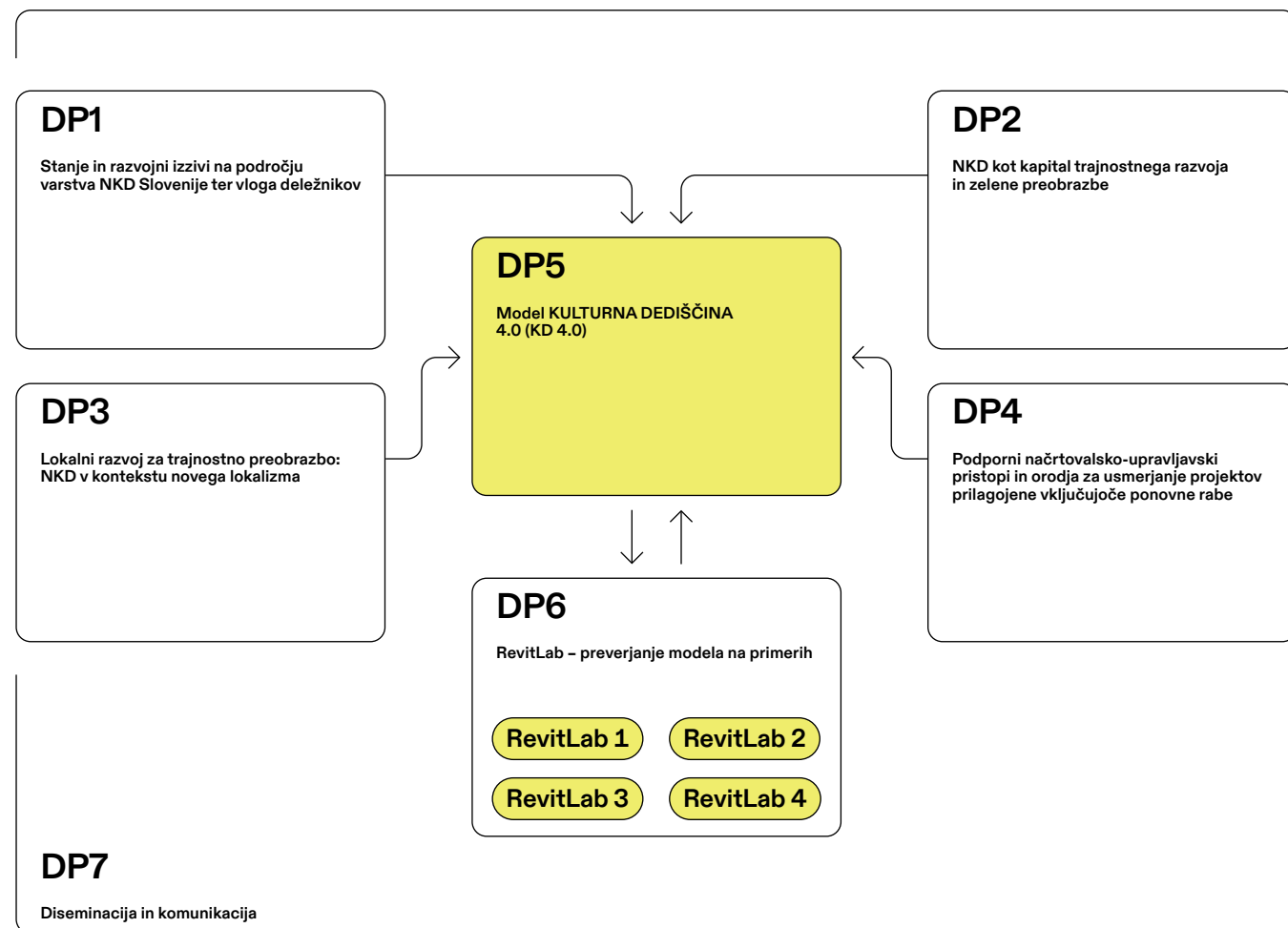
Transdisciplinarni raziskovalni projekt HEI-Transform izhaja iz teze, da lahko tudi v Sloveniji oživljanje opuščene NKD pomembno pospeši doseganje ciljev trajnostnega razvoja. Zato se v prvi vrsti osredotočamo na to, kako obstoječa in novorazvita znanja povezati v koherenten sistem načrtovanja, ki bo omogočil premik pri obravnavi dediščine v lokalnih okoljih. Cilji projekta so večrazsežni, z osnovnim fokusom na razumevanju dediščine ne le kot kulturne vrednote, ampak kot razvojnega vira in kapitala – tako kulturnega kot družbenega, ekonomskega in okoljskega.

Projekt, ki ga v okviru pogodbe J7-4641 v obdobju med oktobrom 2022 in septembrom 2025 financira ARIS, vodi Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani. V njem sodeluje več kot 35 raziskovalcev s štirinajstih področij (arhitektura, ekonomija, gradbeništvo, urbanizem, arheologija, etnologija, kulturna antropologija, umetnostna zgodovina, zgodovina, geografija, sociologija, psihologija, turizem in restavratorstvo). Raziskovalce, ki prihajajo s treh največjih slovenskih univerz ter z ZRC SAZU, Urbanističnega inštituta RS in Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, povezuje Interdisciplinarni medfakultetni inštitut UL za trajnostno varstvo dediščine, ki osredinja razvoj inovativnih trajnostnih praks na področju varstva NKD v Sloveniji.

Raziskava je prvič v Sloveniji povezala tako veliko število različnih strok in močno razširila tradicionalno polje raziskovanja dediščine. Prizadevamo si za razvoj transdisciplinarnih rezultatov za dobrobit dediščine in vseh, ki z njo in od nje živijo, zato razvijamo orodje, ki bo celostno usmerjalo proces oživljanja opuščene dediščine v najzgodnejših fazah načrtovanja.

Prosto dostopno orodje, ki smo ga poimenovali KD 4.0, bo namenjeno usklajevanju kulturnih, družbenih, ekonomskih in okoljskih vidikov pri načrtovanju posegov za oživljanje opuščene dediščine, da bodo ti zajeti enakovredno in v skladu s potrebami lokalnega okolja ter bodo prispevali k celovitemu doseganju trajnostnih ciljev lokalnih skupnosti in posledično tudi širšega prostora.

Raziskava je razdeljena v 7 delovnih paketov (DP)

Celota je zasnovana tako, da najprej v prvih štirih paketih analiziramo razmere na področju ohranjanja dediščine, nato preverjamo, kako razumemo dediščino kot trajnostni kapital in razvojni vir lokalnih skupnosti, preučujemo razmere v manjših lokalnih skupnostih in raziskujemo pristope, ki so jih razvili in implementirali v drugih okoljih, da bi povečali konkurenčnost in razvojno vključenost dediščine.

Na osnovi tega razvijamo model KD 4.0 s pomočjo konkretnih projektnih primerov, ki jih razvijamo v eksperimentalnem laboratoriju RevitLab. DP7 je namenjen komunikaciji, povezuje raziskovalce tako znotraj projekta kot navzven, ko predstavljamo rezultate znanstveni javnosti in deležnikom v procesih prilagojene ponovne rabe dediščine, vzporedno pa tudi širši javnosti.

40+

raziskovalcev

14

strokovnih področij

120+

raziskovalcev in sodelavcev

Eksperimentalni laboratoriji – RevitLabi Sonja Ifko, Miloš Kosec

Eksperimentalni laboratoriji – RevitLabi – so hrbtenica našega raziskovalnega projekta. V njih na pilotnih projektih preverjamo možnosti implementacije vključujočega načrtovanja, pri čemer uporabljamo t. i. na vrednostih za vse temelječi pristop (*values led approach*) in interdisciplinarno raziskovalno delo kot osnovo sodobnega konservatorstva.

Skozi delo v RevitLabih smo se raziskovalci skupaj z vsemi ostalimi sodelujočimi učili in se soočali s številnimi praktičnimi izzivi, ki so pri dejanskem izvajanju projektov praviloma odločilni, pa jih v akademskem okolju velikokrat zanemarjamo, ko narekujemo idealne poti za uresničevanje oživljanja dediščine.

RevitLabe smo zasnovali z namenom, da bi tako pridobljene izkušnje glede vključujočega načrtovanja in interdisciplinarnega sodelovanja kot rezultate (projektne predloge) v nadaljevanju raziskovalnega dela uporabili za optimizacijo teoretičnega modela in orodja KD 4.0. Hkrati pa projektne rešitve lokalnim skupnostim prinašajo konkretne predloge za reševanje izzivov, s katerimi se soočajo pri upravljanju kulturne dediščine.

Na štirih pilotnih območjih je v sodelovanju raziskovalcev, mentorjev ter študentov arhitekture in urbanizma (Fakulteta za arhitekturo UL) in krajinske arhitekture (Biotehniška fakulteta UL) nastalo dvanajst projektih predlogov. Na vrednostih za vse temelječi pristop, ki smo ga uporabili, je preverjal vlogo lokalnih deležnikov kot ključnih sooblikovalcev prihodnjih programov na obravnavanih območjih dediščine. Strokovnjaki ZVKDS so bili v proces vključeni kot deležniki, ki skrbijo za javni interes na področju kulturne dediščine, sodelovali pa so še predstavniki lokalnih skupnosti, nevladnih organizacij, gospodarstva in prebivalcev obravnavanih območij.

Preliminarne raziskave so pokazale, da oživljanje dediščine posebne izzive prinaša manjšim lokalnim skupnostim, še posebej v vzhodni Sloveniji. Zato smo lokacije izbrali v štirih manjših skupnostih na tem območju. Obravnavali smo historično jedro Kostanjevice na Krki, opuščeno rudniško območje v Hrastniku, kulturno krajino z arheološko dediščino grajskega griča v Gornji Radgoni in grad Hrastovec.

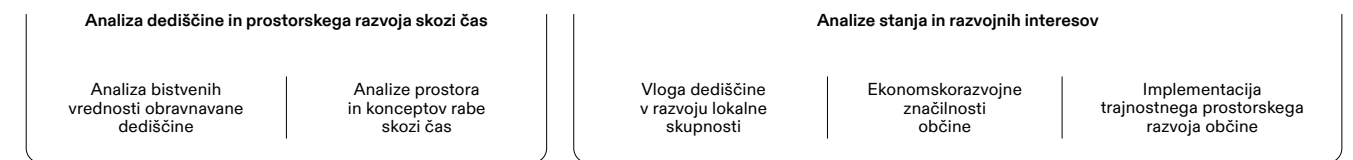
Da bi podrobneje preučili razmere za potencialno oživitev obravnavane dediščine, smo stanje v občinah raziskali z vidika ekonomskih interesov ter prostorskorazvojnih praks, v luči uresničevanja ciljev trajnostnega razvoja in vloge kulturne dediščine v življenju skupnosti in prebivalcev. Podrobneje smo raziskali tudi zgodovinskorazvojne značilnosti obravnavane dediščine.

Septembra in oktobra 2024 so bili rezultati eksperimentalnih laboratorijev predstavljeni v lokalnih skupnostih, kjer smo z razstavami in na zaključnih delavnicah povzeli njihovo delo in predvsem izkušnje vseh vključenih. Eden od pomembnih ciljev eksperimentalnih laboratorijev je bil ob simulaciji vključujočega in interdisciplinarnega načrtovanja oživljanja območij dediščine tudi doseči vpogled v procese odločanja na lokalni ravni in pripravljenost tako vseh vključenih deležnikov kot predvsem lokalnih skupnosti za transparentno in odprto sodelovanje; k temu so se zavezali v sporazumih, ki smo jih sklenili na začetku dela z lokalnimi skupnostmi. Tak vpogled bo pomemben za razumevanje procesov, povezanih z oživljanjem opuščene dediščine, pa tudi pristopov in načinov dela v posameznih lokalnih skupnostih. Prav tako bomo lahko osvetlili vlogo javnih služb in možnosti za implementacijo na vrednostih za vse temelječega pristopa v slovenski praksi v bližnji prihodnosti.

Dejstvo je namreč, da lahko po zaključenem osrednjem delu raziskav v RevitLabih vidimo, kje smo se kot raziskovalci in načrtovalci srečevali s ključnimi izzivi. Nujno je treba podrobno preučiti in analizirati tudi, kako se z izzivi na področju revitalizacije kulturne dediščine soočajo posamezna lokalna okolja – kako se je lotevajo in kje se kažejo možnosti za sistemske izboljšave. Vse to so pomembna izhodišča za optimizacijo orodja, ki ga razvijamo.

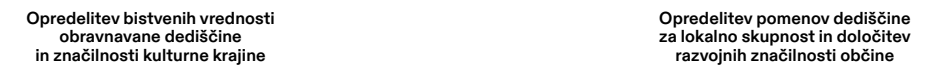
1. Interdisciplinarno raziskovanje

Strokovnjaki

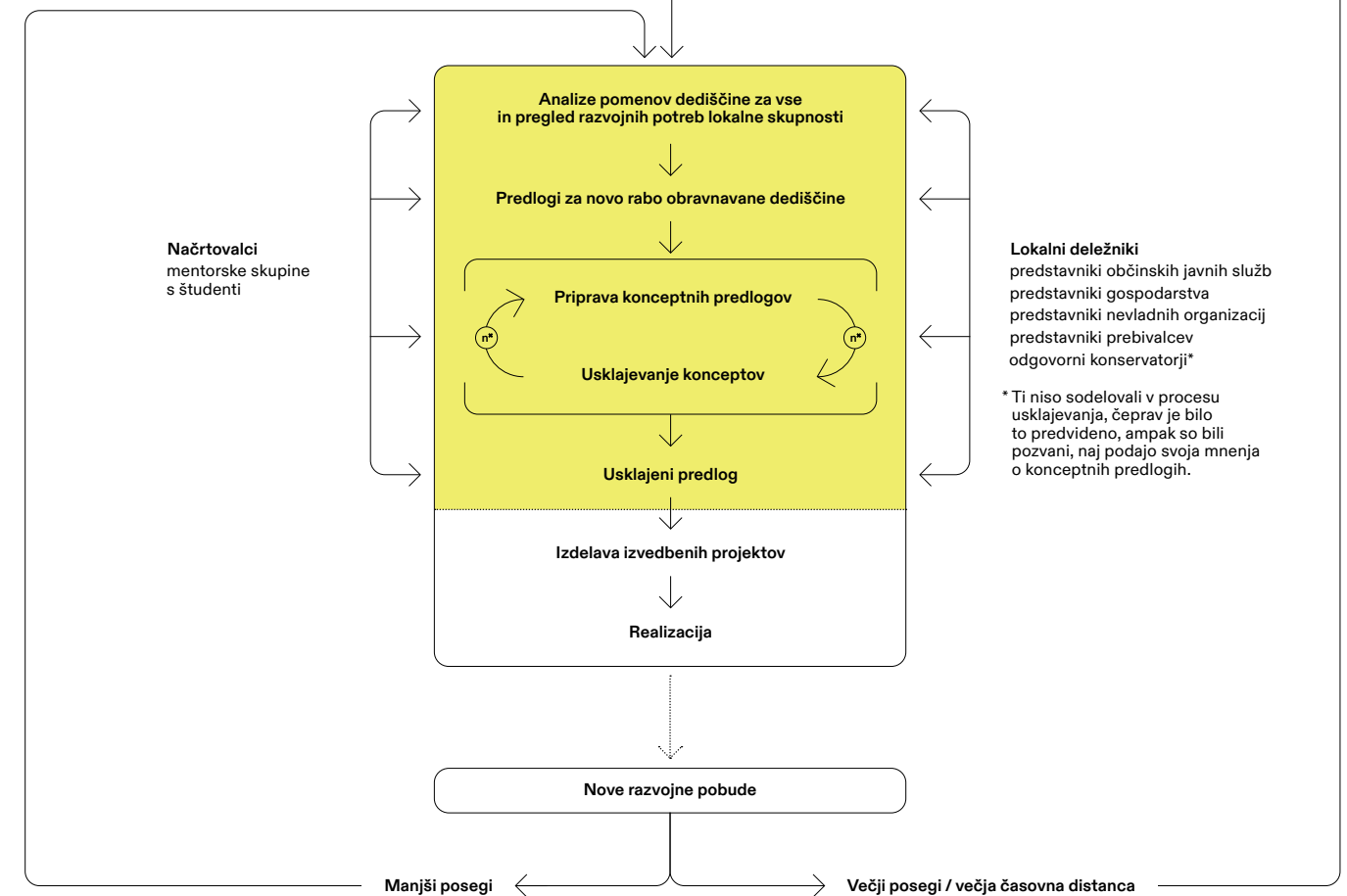
2. Opredelitev vseh pomenov

Strokovnjaki Lokalni deležniki

3. Vključujoče načrtovanje

Načrtovalci Lokalni deležniki

Proces dela je vključeval ogleda na terenu, intervjuje in delavnice z lokalnimi deležniki, analize arhivske dokumentacije, meritve ter interdisciplinarne raziskave širšega območja občine in regije, ki so privedli do končnih treh projektnih predlogov za revitalizacijo dediščine.

Predavanje RevitLab Inštitut za trajnostno dediščino

Dr. Barbara Lampič
Dediščina na
razvrednotenih
območjih –
stanje in izzivi

14. 11. 2023
ob 11:00 uri

Predavalnica 2
FA UL

Lepo vabljani na predavanje geografije izr. prof. dr. Barbare Lampič z oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ki raziskovalno naslavlja izzive trajnostnega prostorskega razvoja.

Nazivskovalna skupina geografov s FF UL se dobro desetletje spremlja procesa in proučuje izzive vezane na funkcionalno razvrednoten prostor – tudi naslavljanje uvrstitvenih priložnosti s prepoznavanju potencialov razvrednotenosti dediščine na nacionalni in lokalni ravni.

Predavanje je organizirano v okviru aktivnosti Reaktivacijskih Laboratorijev raziskovalnega projekta HEI-TRANSFORM – Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo (ARIS-J7-4146).

V okviru projekta smo na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani izvedli več strokovnih predavanj za študente in zunanje obiskovalce. Predavatelji so bili raziskovalci pri projektu; poslušalcem so predstavili osnove svojega raziskovalnega področja. Poleg nujne podlage, ki so jo s tem pridobili v RevitLabe vključeni študentje, so bila predavanja koristna tudi za interdisciplinarno spoznavanje in povezovanje samih raziskovalcev.

Predavanje RevitLab Inštitut za trajnostno dediščino

Dr. Mojca Marc
Dediščina kot
trajnostni razvojni vir

10. 11. 2023
ob 9:00 uri

Vurnikova
predavalnica
FA UL

Lepo vabljani na predavanje ekonomistke izr. prof. dr. Mojce Marc, predavateljice na Ekonomski fakulteti UL, ki raziskuje in predava teme iz ekonomike poslovanja, poslovnega razvrednotenosti ter ekonomske projekcije.

V predavanju se bo osredotočila na predstaviteljske ekonomske vidike vrednotenja kulturne dediščine in celostnega razumevanja vključevanja dediščine v trajnostni razvoj.

Predavanje je organizirano v okviru aktivnosti Reaktivacijskih Laboratorijev raziskovalnega projekta HEI-TRANSFORM – Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo (ARIS-J7-4146).

Predavanje RevitLab Inštitut za trajnostno dediščino

Dr. Matjaž Uršič
Prostorske vrednote,
lokalne skupnosti
in dediščina

27. 10. 2023
ob 10:00 uri

Predavalnica 2
FA UL

Lepo vabljani na predavanje sociologa izr. prof. dr. Matjaža Uršiča, predavatelja na Fakulteti za družbene vede UL, ki se poglavitno ukvarja s področjem urbane sociologije.

V predavanju se bo osredotočila na predstaviteljske vrednote in vrednosti prostora in različne uporabnike. Izpostaviti bo ključne vidike in odnose, ki v kontekstu novega lokalnega umerjenega razvoja manjših slovenskih mest in krajev ter spodbujajo odnose do kulturne dediščine.

Predavanje je organizirano v okviru aktivnosti Reaktivacijskih Laboratorijev raziskovalnega projekta HEI-TRANSFORM – Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo (ARIS-J7-4146).

Četrtni za dediščino Inštitut za trajnostno dediščino

Blaž Babnik Romaniuk
Participacija v praksi

4. 4. 2024
ob 17:30 uri

Predavalnica 2
FA UL

Arhitekt Blaž Babnik Romaniuk bo predstaviteljski projekt, ki jih je v svoji praksi razovel in vodil na participativnem načinu. Gre za likovno veščinskega kontinuiranega vključujočega načrtovanja projektov v Bartoških, Komu in v Čelju, kjer sodeluje skupaj z občno vključujoče načrtovanje pri več prostorskih izzivih. Sodelovali bo s študenti in praktična metoda izvajanja, ki bo vključila in vključila študente vodila pri uvajanju in načrtovanju.

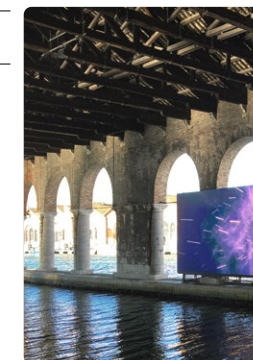
Četrtni za dediščino Inštitut za trajnostno dediščino UL

dr. Dimitrij V. Mlekuž
Dediščina v
antropocenu: kako
misli dediščino
ob koncu časa

19. 10. 2023
ob 18:00 uri

Plečnikova
predavalnica

Lepo vabljani na predavanje arheologa izr. prof. dr. Dimitrija V. Mlekuža, predavatelja na Filozofski fakulteti UL in strokovnjaka ZRCRS, ki se ob arheološkem raziskovanju poveča temam vezanim na celostno razumevanje vloge in pomena dediščine.

Predaval bo o antropocenu kot geološkem obdobju, ko geološki procesi nenehoma delujejo in pravi zgodovino, kar prinese tudi krizo kategorij. Izhajal bo iz najnih zgodnjih sodobnih odločitev dediščine. Kaj je dediščina v antropocenu? Kako v tem času misliti dediščino in kako privede do?

Predavanje je organizirano v okviru aktivnosti Reaktivacijskih Laboratorijev raziskovalnega projekta HEI-TRANSFORM – Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo (ARIS-J7-4146).

Naselbinska dediščina

Industrijska dediščina

Arheološka dediščina

Grajska dediščina

Interdisciplinarno raziskovanje

Družbeni potenciali dediščine v kontekstu novega lokalizma

Matjaž Uršič

V primeru Slovenije se zdi, da so elementi tradicije in lokalnosti nadvse pomembna sestavina pri gradnji kulturne identitete in še vedno pomembno vplivajo na upravljanje nepremične kulturne dediščine. S tega vidika v Sloveniji kljub procesom modernizacije in globalizacije še vedno pomembno vlogo igrajo t. i. “novi lokalizmi” (Strassoldo, Tessarin, 1992), ki pomenijo specifičen preplet povezanosti navznoter (v skupnost) ob hkratnem povečevanju pomena sodelovanja in odvisnosti od širših (zunanjih) vplivov. Za območja, kjer je prisoten novi lokalizem, je značilno, da prebivalci uporabljajo nove tehnologije, se zavedajo obstoja drugačnosti ter zaradi določenih potreb spreminjajo vzorce obnašanja, vendar so obenem še vedno močno vezani na “domače” oziroma lokalno specifično kulturno okolje. Potenciali novega lokalizma so v kontekstu nepremične kulturne dediščine v Sloveniji premalo izrabljeni. Domnevamo lahko, da večjo stopnjo integracije razvojnih potencialov nepremične kulturne dediščine in novega lokalizma preprečuje svojevrstna politična prostorsko načrtovalska kultura, ki še vedno goji tradicijo neformalnega in delno tudi javno nepodprtega (nelegitimnega) poseganja v prostor. Namen raziskave je preučiti možnosti za vzpostavljanje novih pogojev upravljanja nepremične kulturne dediščine, ki bodo skušali presegati pretirano hierarhizirano obstoječa lokalna razmerja pri razvoju te dediščine. Ključni poudarek torej ni na zmanjševanju ravni varovanja, ohranjanja nepremične kulturne dediščine, temveč je to osredotočenje na potencialne modifikacije, restrukturacijo lokalnih hierarhij, ki zavirajo bolj trajnostno naravnan razvoj nepremične kulturne dediščine.

Podatki iz raziskave “Vloga nepremične kulturne dediščine pri ohranjanju kvalitete življenja v lokalnih skupnostih” (Uršič et al., 2024), ki je bila izvedena na vzorcu 1150 oseb v Sloveniji (graf 1), kažejo, da kot najpomembnejša dimenzija nepremične kulturne dediščine močno izstopa identiteta kraja, ki ji sledijo lepota (estetika) kraja in druge dimenzije. Kljub pomembnosti dimenzij, ki se nanašajo na ekonomske dejavnosti (npr. spodbujanje turizma, omogočanje zaslužka, spodbujanje podjetništva), je iz raziskave HEI-Transform razvidno, da je ključni pomen nepremične kulturne dediščine v njeni simbolno-kulturni vrednosti oz. simbolnem kulturnem kapitalu, ki pomeni osnovo za nadaljnje mreženje, oblikovanje prostorskih dejavnosti (npr. spodbujanje dogodkov, povezovanje ljudi v kraju, spodbujanje ustvarjalnosti, druženje, izboljševanje

okoljske ozaveščenosti, prostočasne dejavnosti, hobiji itd.) in razvoj drugih oblik ekonomskega kapitala (npr. spodbujanje turizma in podjetništva, omogočanje zaslužka itd.). Podatki iz raziskave torej kažejo, da je za Slovenijo značilna izjemna navezanost na nepremično kulturno dediščino na lokalni ravni. Vprašani v raziskavi so namreč še posebej izpostavljali, kako pomembna je nepremična kulturna dediščina za lokalno identiteto oz. identiteto kraja, pri čemer se identificirajo s simbolnimi, kulturnimi in arhitekturno-urbanističnimi elementi te dediščine. Dediščina kot taka je torej jedro reprezentacij o tem, kaj so značilnosti kraja, krajevnost in lokalna skupnost. Ta izrazita navezanost vprašanih na pomen nepremične kulturne dediščine kaže na njeno izjemno vlogo pri oblikovanju razvojnih strategij krajev, mest in prostora v Sloveniji nasploh.

Izrazit pomen nepremične kulturne dediščine in navezanost nanjo kažeta na elemente novega in starega lokalizma, ki so še opaznejši, ko identitetno-kulturne pomene te dediščine povežemo s praktičnim izvajanjem ukrepov, ki se dotikajo vsakdanjega življenja v kraju in lokalnih skupnostih. Tako na primer med najvplivnejše dejavnike, ki po mnenju vprašanih lahko dvignejo pomen nepremične kulturne dediščine ter možnosti za sodelovanje v procesu njene rabe, upravljanja in razvoja, spadata zagotovitev zadostne finančne podpore za promocijo in povezovanje ljudi glede pomena nepremične kulturne dediščine ter povezovanje lokalnih izobraževalnih institucij (graf 2). V drugo skupino pomembnih faktorjev spada sistemsko izobraževanje o nepremični kulturni dediščini na ravni države, omogočanje fizičnih prostorov za dejavnosti, povezane z nepremično kulturno dediščino, in odpravljanje birokratskih ovir. Zanimivo je, da je med najšibkejšimi dejavniki, ki vplivajo na dvig pomena nepremične kulturne dediščine, navedeno oblikovanje boljše zakonodaje za ravnanje z njo. Vprašani torej izkazujejo relativno visoko stopnjo zaupanja v lokalne institucije in lokalne akterje, ki so ključni generatorji sprememb, povezanih z rabo in upravljanjem nepremične kulturne dediščine, pri čemer so v veliki večini mnenja, da oblikovanje boljše zakonodaje ne bi bistveno spremenilo razmerij, ki v lokalnem okolju že obstajajo in učinkujejo na dediščino. Omenjeni šibki faktor potencialnega izboljševanja zakonodaje latentno nakazuje relativno majhno vlogo formalnih (državno podprtih) politik in večjo vlogo lokalnih akterjev, kar kaže na močno prisotnost (novih) lokalizmov.

Graf 1: Kako pomembna je nepremična kulturna dediščina v vašem kraju za ...

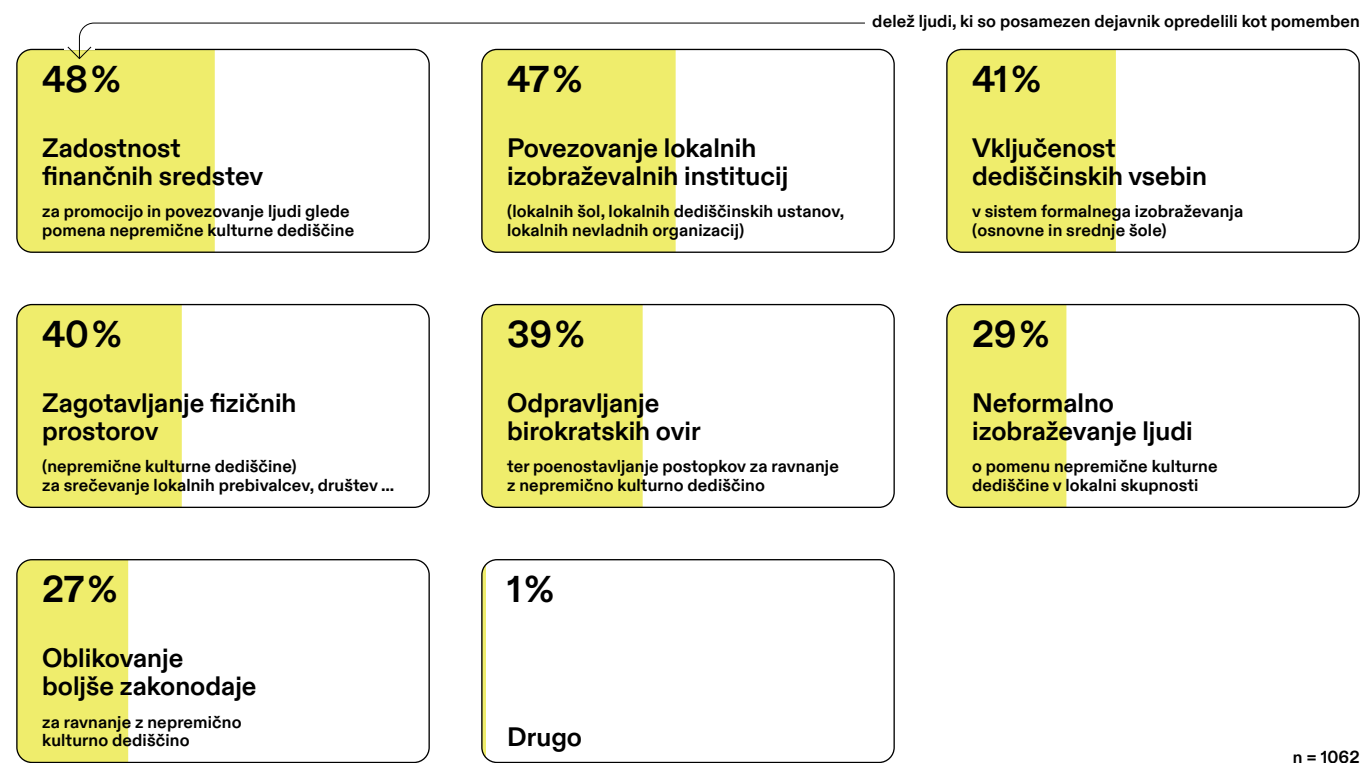
n = 1051

VIRI

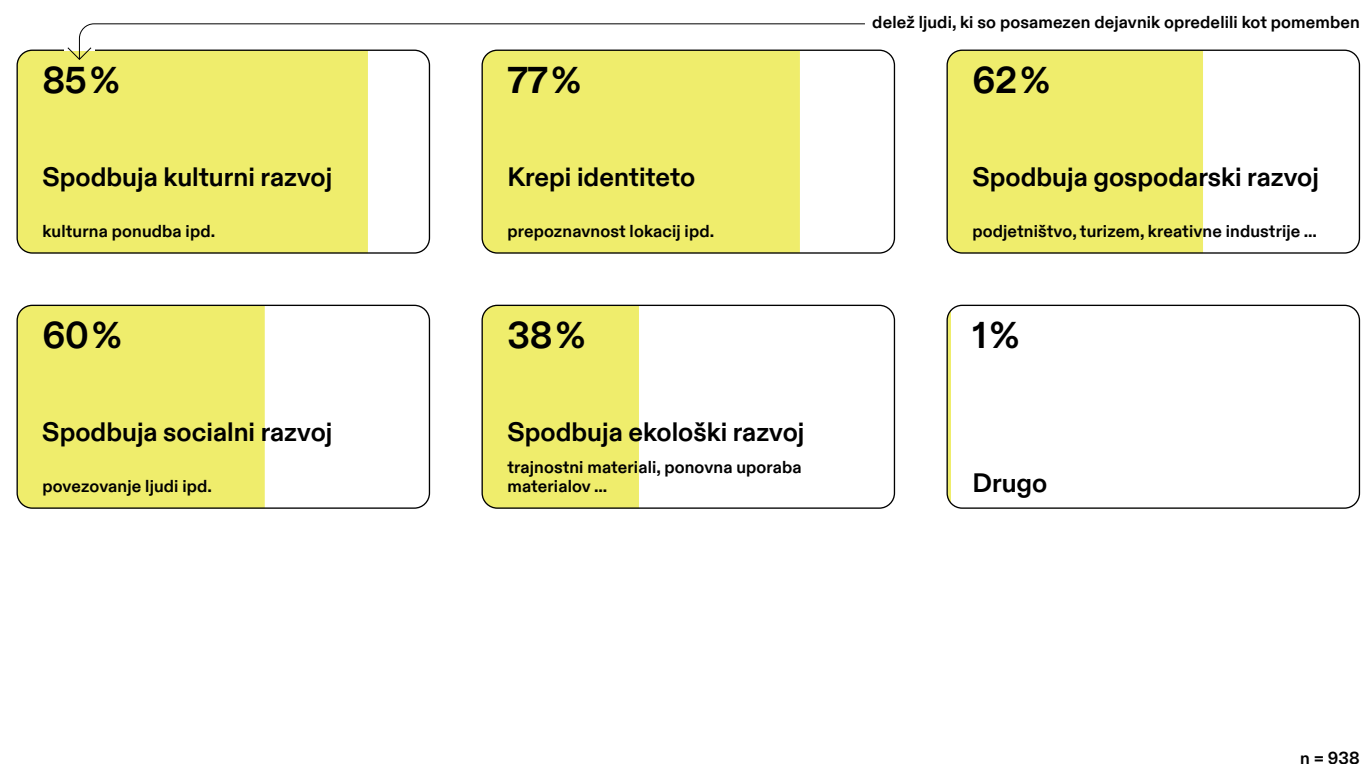
Strassoldo, Raimondo, in Tessarin, Nicoletta (1992): *Le Radici Del Localismo: Indagine Sociologica Sull'appartenenza Territoriale in Friuli*. Trento: Reverdito.

Uršič, Matjaž; Brečko, Barbara; Hrast - Filipovič, Maša (2024): DP3-A1.3 – Poročilo o družbenih potencialih dediščine v kontekstu novega lokalizma s podrobnejšo analizo potencialov lokalnih skupnosti z RevitLabi skupaj z metodologijo evidentiranja osnovnih informacij. Poročilo projekta: HEI-Transform – Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

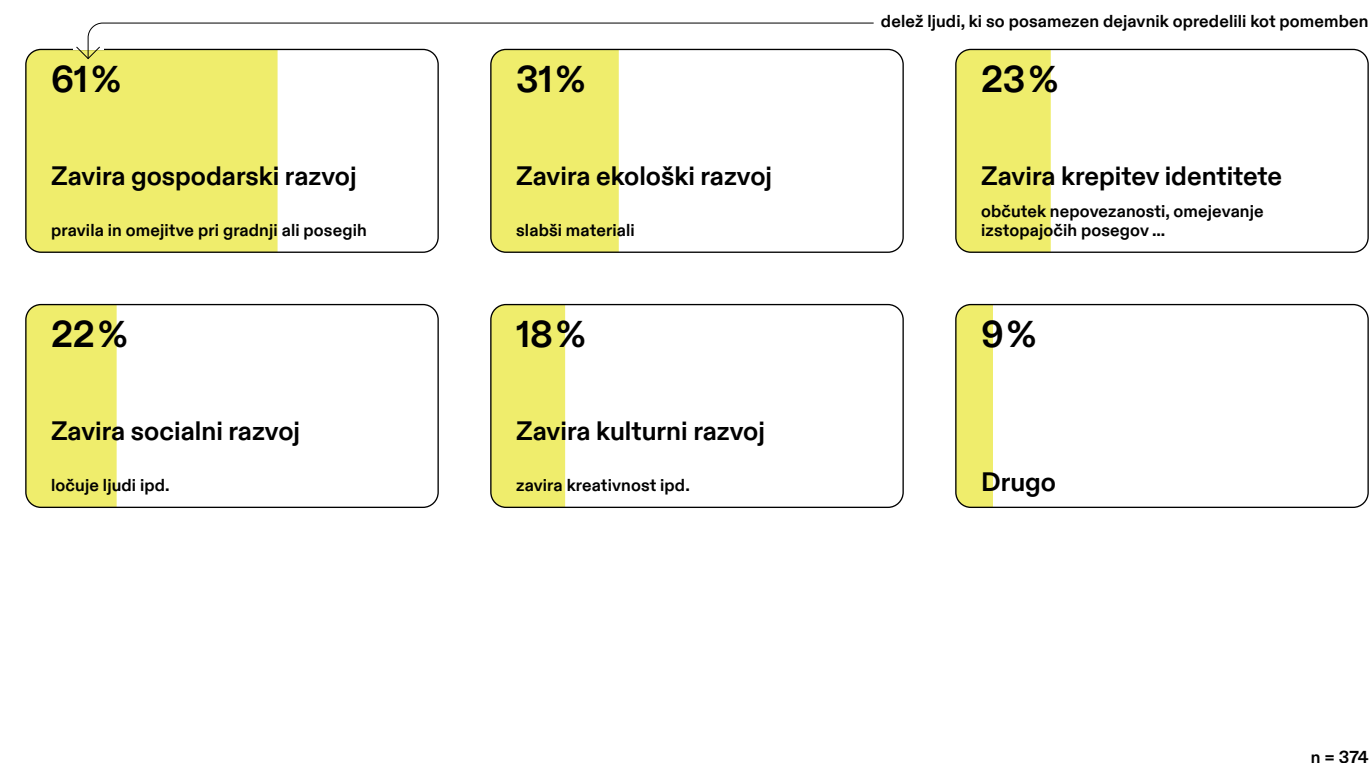
Graf 2: Kateri dejavniki lahko prispevajo k dvigu pomena nepremične kulturne dediščine med prebivalstvom?

Graf 3: Zakaj je nepremična kulturna dediščina lahko priložnost?

Graf 4: Zakaj je nepremična kulturna dediščina lahko breme?

Graf 5: Pripravljenost na participacijo in aktivizem

oz. pripravljenost na sodelovanje v različnih delovnih akcijah, pozivih, dogodkih in drugih aktivnostih, ki so vezane na rabo, upravljanje, spreminjanje, ohranjanje in razvoj nepremične kulturne dediščine v lokalnih skupnostih v Sloveniji

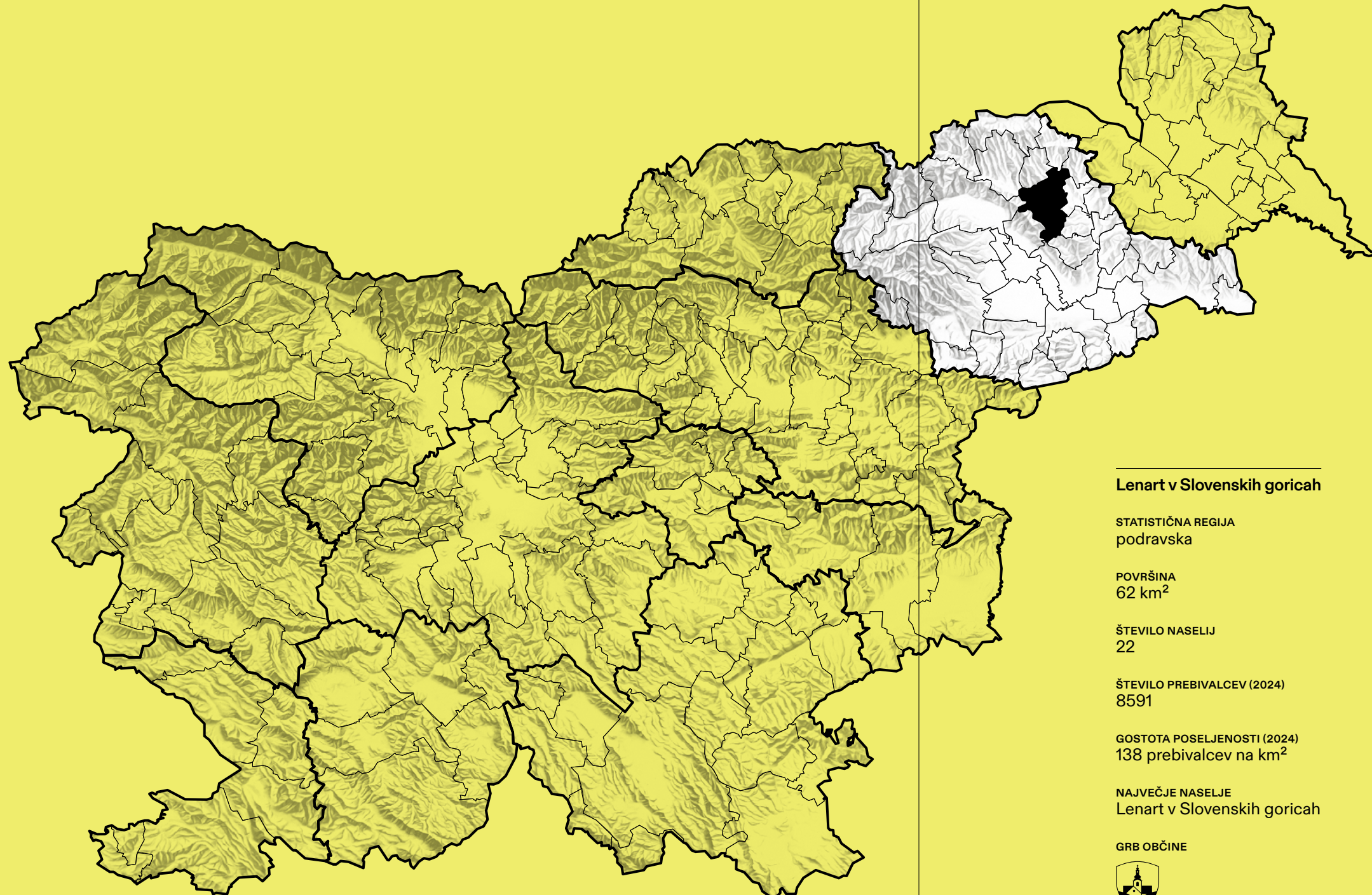

Lenart v Slovenskih goricah

Osnovni podatki o občini

Legra občine v Sloveniji in statistični regiji

Lenart v Slovenskih goricah

STATISTIČNA REGIJA
podravska

POVRŠINA
62 km²

ŠTEVILO NASELIJ
22

ŠTEVILO PREBIVALCEV (2024)
8591

GOSTOTA POSELJENOSTI (2024)
138 prebivalcev na km²

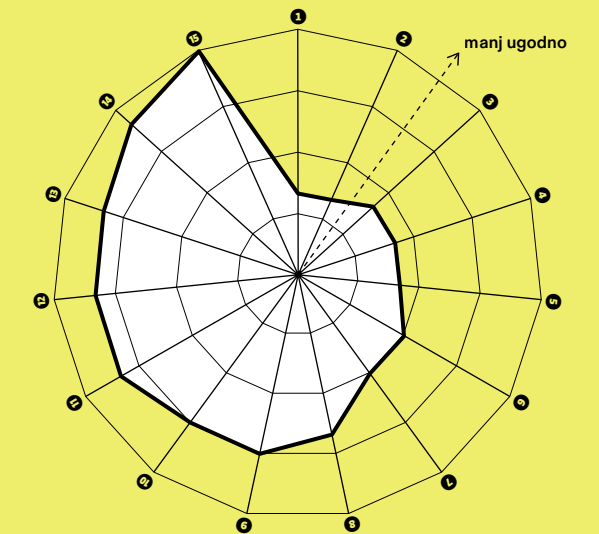
NAJVEČJE NASELJE
Lenart v Slovenskih goricah

GRB OBČINE

Kakovost življenja v statistični regiji

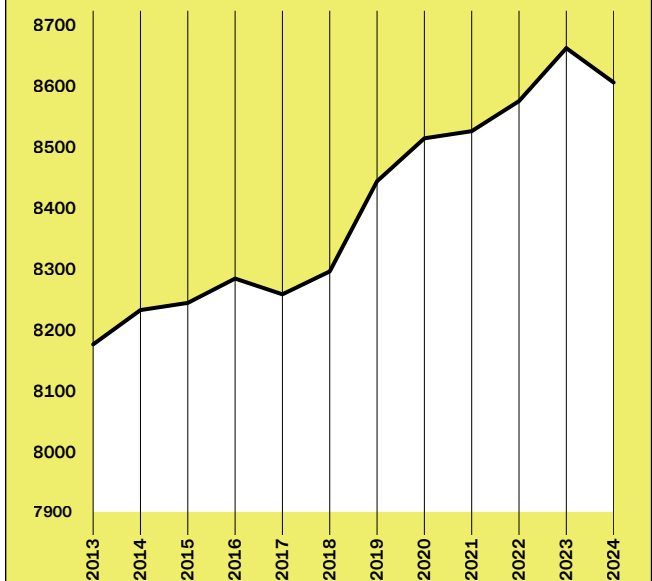
Rangi področij kakovosti življenja od 1 do 12 (1: najugodnejše stanje)

- 1 Izobrazba
- 2 Varnost
- 3 Dostopnost
- 4 Stanovanje
- 5 Podneb. spremembe
- 6 Delo
- 7 Digitalna preobrazba
- 8 Prostor
- 9 Zdravje
- 10 Energ. samooskrba
- 11 Soc. izključenost
- 12 Okolje
- 13 Upravljanje
- 14 Dohodek
- 15 Kultura

Vir: Poročilo o regionalnem razvoju 2018–2022, 2023

Gibanje števila prebivalcev v občini

Vir: SURS, 2024

Geografski oris in položaj občine Lenart

Barbara Lampič, Lea Rebernik,
Simon Kušar

O občini in dediščini

Občina Lenart v Slovenskih goricah leži v vzhodnem delu Slovenije. Meri 62 km². V njej je leta 2024 v 22 naseljih živelo 8591 prebivalcev, v povprečju 138 prebivalcev na kvadratni kilometer, kar je nad državnim povprečjem. Največje naselje je občinsko središče Lenart s 3436 prebivalci, kar je 40 % vseh prebivalcev občine.

Občina Lenart v Slovenskih goricah je ena izmed 41 občin podravske statistične regije. Slednja se po oceni kakovosti življenja uvršča šele na 10. mesto med 12 regijami v Sloveniji. Spopada se z izzivi, povezanimi z neustrezno rabo prostora, nizkimi dohodki prebivalcev in velikimi okoljskimi bremenami. Stanje je nekoliko ugodnejše na področju izobrazbene strukture prebivalcev, varnosti in dostopnosti javnega potniškega prometa. Koeficient razvitosti občine znaša 1,05, kar kaže na razmeroma ugodno razvojno stanje, kljub številnim razvojnim izzivom širšega prostora.

Prostor občine zaznamuje reliefna dvojnost: široka dolina ob reki Pesnici in gričevja na obeh straneh doline. Pokrajinska struktura se odraža tudi v rabi zemljišč: izrazito prevladujejo kmetijska zemljišča (njive zavzemajo 29,7 % in travinje 23,4 %). Na drugi strani je gozdov malo, pokrivajo komaj 28,0 % občine. Poleg dobrih pogojev za kmetijsko pridelavo ima Lenart tudi oskrbno vlogo za širše območje severovzhodno od Maribora.

Občina je tudi pomembno zaposlitveno območje (največje podjetje je Tovarna bovdenov in plastike, d. d., Lenart, ki proizvaja specialne komponente za avtomobilsko industrijo, z več kot 800 zaposlenimi) in se z indeksom delovne migracije 134,8 uvršča med izrazito delovne občine. Prav tako na pozitivno razvojno dinamiko vpliva njena lega v širšem suburbannem območju Maribora ter ob avtocesti, ki povezuje Maribor in Mursko Soboto. Ugodna razvojna dinamika se kaže tudi v izrazito pozitivni prebivalstveni rasti v občini po letu 2013, saj se je število prebivalcev od takrat do leta 2024 povečalo za 422 oziroma 5,2 %. Samo med letoma 2018 in 2024 je bila zaznana 3,7-odstotna rast.

VIRI

Kušar, S., Bobovnik, N., Lampič, B., 2023: Poročilo o regionalnem razvoju 2018–2022. Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj.

Statistični urad Republike Slovenije (SURS): Prebivalstvo – izbrani kazalniki, občine in naselja, Slovenija, letno, 2024. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C5006S.px>.

Pregled in implementacija trajnostnega prostorskega razvoja v občini Lenart

Vlasta Vodeb

O občini in dediščini

Trajnostni razvoj je kot odgovor na pereča vprašanja glede podnebnih in demografskih sprememb, gospodarskega razvoja in družbene pravičnosti v številnih državah po svetu postal pomemben koncept oz. pristop k prostorskemu načrtovanju. Pregled prostorskega razvoja v občini Lenart zajema izbrane principe trajnostnega prostorskega razvoja. Osnova za oceno so bili občinski prostorski načrti in strateški akti, statistični podatki, izbrane pretekle in prihodnje naložbe občine ter pregled na terenu.

Pregled prostorskega razvoja v občini Lenart je pokazal, da občinski prostorski načrt (OPN) sledi principom trajnostnega razvoja. Trajnosten in uravnotežen prostorski razvoj zagotavljajo z usklajenimi posegi v prostor, kjer naj se upoštevajo in uravnotežajo tako vidiki razvoja kot tudi vidiki varstva okolja ter trajne ohranitve naravne in kulturne dediščine. Omrežje naselij v občini izhaja iz osnovnega koncepta poselitve, ki predvideva policentrični razvoj urbanih središč in v njih približno enakomeren osnovni komunalni standard. V občini so od leta 2013 zabeležili 5,2-odstotni porast števila prebivalcev; naravni prirast upada, dviga pa se selitveni prirast. Kljub temu v prihodnosti glede na ostale kazalce in indeks staranja (+ 34,6 % od leta 2013) pričakujemo upad števila prebivalcev. Pozitivno sliko kaže porast števila stanovanj (+ 6,6 % od leta 2013) in izdanih gradbenih dovoljenj, tako za stanovanjske kot za nestanovanjske gradnje (+ 41,1 %). Občina razvoj

podeželja in življenjskih pogojev spodbuja s prometno in komunalno infrastrukturo. Po OPN se bodo zagotavljale površine za proizvodne dejavnosti, predvsem za manjše proizvodne obrate, obrt ter različne vrste proizvodnih in neproizvodnih storitev, kar naj bi izboljšalo demografsko sliko z novimi delovnimi mesti v podeželskem prostoru. Na področju prometne infrastrukture občina Lenart prepoznava problem nepovezanosti odročnejših krajev z občinskim centrom. Razvojna prioriteta je trajnostna raba energije, zato podpirajo projekte, ki predvidevajo izkoriščanje obnovljivih virov energije.

Dejansko stanje na terenu je pokazalo, da v preteklosti posegi v prostor niso upoštevali vseh elementov za doseganje trajnostnega razvoja (npr. prenove, kjer niso ohranili varovanih elementov kulturne dediščine, razpršena gradnja, raba neobnovljivih energijskih virov ...). Občina lahko predvidi trajnostne prostorske ureditve in optimalno razmestitev dejavnosti po prostoru ter postavi pogoje varstva kulturne in naravne dediščine, vendar uresničevanja trajnostnih principov ne more v celoti zagotoviti.

VIRI

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega plana Občine Lenart za območje nove Občine Lenart, v letu 2002

Občina Lenart v Sl. goricah; <https://www.lenart.si/>
Lokalni program kulture 2015–2018, 2014

Podatki o registrirani dediščini v občini Lenart

Luka Gruškovnjak

O občini in dediščini

Varovanje nepremične kulturne dediščine v občini Lenart sodi pod pristojnost območne enote ZVKDS v Mariboru. V register nepremične kulturne dediščine je na območju občine vpisana 101 enota.

Po varstvenem statusu gre za 58 spomenikov lokalnega pomena in 43 registriranih enot dediščine različnih zvrsti. Najstarejše spomenike sestavlja 20 arheoloških najdišč, predvsem prazgodovinskih in rimskodobnih gomilnih grobišč, med njimi pa sta tudi eneolitska naselbina v Spodnjem Porčiču in rimskodobna *villa rustica* v Lormanju.

Med varovana naselja oziroma njihove dele sodita Lenart v Slovenskih goricah in Spodnja Voličina. V Lenartu gre za jedro naselja – trški prostor s cerkvijo in župniščem ter značilnimi trškimi nadstropnimi zgradbami, katerih ohranjeni historični stavbni fond je večinoma iz 19. stoletja. Samo naselje, v virih omenjeno že leta 1196, je trg postalo v 14. stoletju. Tudi v Spodnji Voličini gre za gručasto jedro deloma razloženega naselja, oblikovanega okoli cerkve, ki se v virih prvič omenja leta 1443. Okoli nje so v gruči razporejene nadstropne stavbe trškega značaja, z arhitekturnimi elementi z začetka 20. stoletja.

Med varovane stavbe s parki ali vrtovi sodi grad Hrastovec v Slovenskih goricah, ki s svojo monumentalnostjo dominira nad Pesniško dolino. Velik grajski kompleks sestavlja utrjen renesančni grad s tremi

valjastimi stolpi, zasnovan okoli leta 1500 ter prezidan v 17. stoletju in spet v 18. stoletju, ko je bil preurejen v udobno bivališče z baročnimi poudarki. Del grajskega kompleksa sta tudi manjši formalni parter in sistem ribnikov.

Seznam zaščitenih stavb nadalje vključuje 27 stanovanjskih hiš, tri viničarije, dve cerkvi, dve domačiji, župnišče, kapelo, gostilno, še eno poslopje in nekdanji gradič Štralek, spremenjen v domačijo. Zavarovanih je tudi skupno 38 spominskih objektov in krajev, med katerimi so znamenja, kužna znamenja, kapelice, spominske plošče in spomeniki padlim med drugo svetovno vojno. Kot posebnost velja omeniti spomenik Črni križ v Lormanju, posvečen Agati z gradiča Štralek, ženi Friderika Herbersteina; stoji na mestu, kjer jo je v 16. stoletju zaradi čarovništva dala obglaviti njegova mati. Poleg tega pa omenimo tudi zasilno partizansko bolnišnico Cafa v Zgornji Voličini, urejeno v skrivnem bunkerju pod gospodarskim poslopjem kmetije Kocbek.

VIRI

Informacijski sistem kulturne dediščine:
<https://geohub.gov.si/ghapp/iskd/>

Odlok o razglasitvi kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju občine Lenart, Medobčinski uradni vestnik 2016, št. 21/12

Shema 1: Nepremična kulturna dediščina v občini Lenart

Vir: ISKD, 2024

101

enota, vpisana
v register nepremične
kulturne dediščine

58

spomenikov
lokalnega pomena

43

registriranih enot
dediščine različnih zvrsti

Shema 2: Zaščitenе stavbe, spominski objekti in kraji

Vir: ISKD, 2024

27

stanovanjskih hiš

3

viničarije

2

cerkvi

1

poslopje

1

nekdanji gradič
Štralek, spremenjen v domačijo

38

spominskih objektov in krajev
med katerimi so znamenja, kužna znamenja,
kapelice, spominske plošče in spomeniki
padlim med drugo svetovno vojno

Nepremična kulturna dediščina na funkcionalno razvrednotenih območjih

Barbara Lampič, Lea Rebernik, Simon Kušar

O občini in dediščini

V občini Lenart v Slovenskih goricah je bilo leta 2023 evidentirano zgolj eno funkcionalno razvrednoteno območje (FRO), na območju občine pa skupaj najdemo 101 enoto nepremične kulturne dediščine (NKD). Skupaj varovana območja kulturne dediščine pokrivajo 3,2 % površine občine.

Glede na režim varovanja NKD prevladujejo spomeniki lokalnega pomena (skupaj 58 enot), kamor se uvršča tudi grad Hrastovec s parkom. Pregled po tipih NKD kaže, da je v občini največ enot sakralne (36) in profane (35) stavbne dediščine, arheološko bogastvo pa se odraža v 20 varovanih območjih arheološke dediščine. V manjšem številu sta zastopani še memorialna (8 enot) in naselbinska (2 enoti) dediščina.

Na podlagi režima varstva (upoštevajoč registrirano dediščino, spomenike lokalnega in spomenike državnega pomena) in zvrsti (le izbrane: stavbe, stavbe s parki in vrtovi, parki in vrtovi ter drugi objekti in naprave) smo zožili nabor relevantne dediščine, nato pa smo s terenskimi obiski pregledali in popisali stanje in funkcionalnost 27 enot NKD v občini.

Med terensko podrobneje ovrednotenimi območji prevladujejo trške hiše v občinskem središču ter sakralni objekti (cerkve in župnišča), kmečke hiše in vinogradniški objekti v odprtem podeželskem prostoru. Velika večina objektov je v dobrem oziroma primernem fizičnem stanju. Zanimivo je,

da je ohranjenost enot registrirane dediščine celo ustrežnejša kot pri spomenikih lokalnega pomena.

Pri pregledu dediščine na terenu smo poseben poudarek namenili funkcionalnosti NKD. V gospodarsko dinamični občini Lenart imamo trenutno med pregledanimi enotami NKD le dve povsem opuščeni (Gradič Štralek v Zgornji Voličini in Hiša Hrastovec 3 v Hrastovcu), dve pretežno opuščeni (Hiša Ptujška 10 in Hiša Trg osvoboditve 1 v središču Lenarta) ter dve delno opuščeni enoti (ob Jurovski cesti v središču Lenarta). Z vidika ogroženosti dediščinskih objektov je takšna slika spodbudna, saj sta za vzdrževanje objektov dediščine najbolj ogrožajoči prav odsotnost dejavnosti in zapuščenost območij.

Na terensko pregledanih območjih NKD občine Lenart je prevladujoča dejavnost bivanje (15 enot), pogosto pa so objekti namenjeni tudi javnim storitvam (šola, socialnovarstveni zavod, prostori društev, cerkve). Dve trški hiši z začetka 19. stoletja, ki stojita v samem občinskem središču, sta namenjeni trgovini in javnim storitvam.

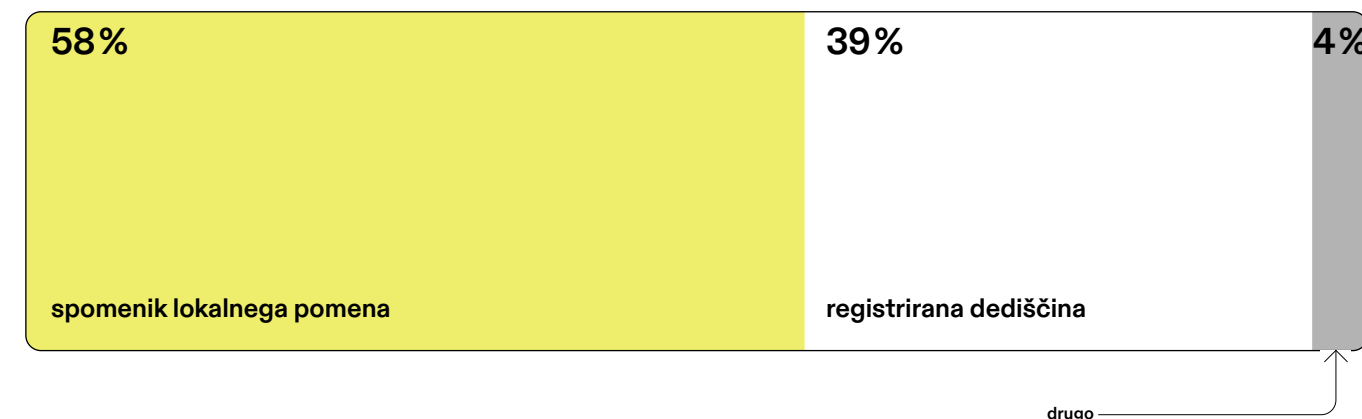
VIRI

Statistični urad Republike Slovenije (SURS): Prebivalstvo – izbrani kazalniki, občine in naselja, Slovenija, letno, 2024. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C5006S.px>.

Varstveni režimi kulturne dediščine (eVrd), 2024. Ministrstvo za kulturo. URL: <https://podatki.gov.si/dataset/varstveni-rezimi-kulturne-dediscine-evrd>.

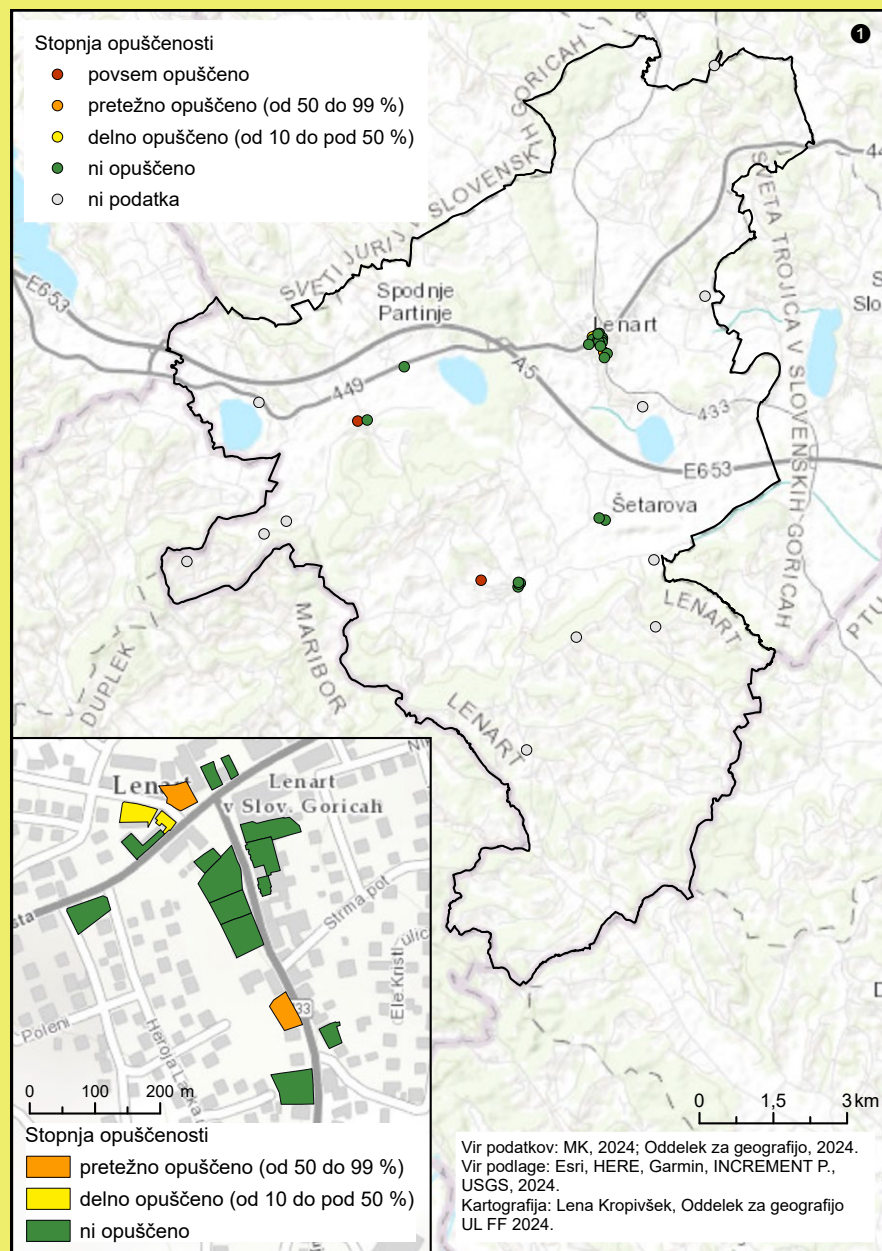
Graf 1: NKD v občini Lenart po režimu varstva

Vir: eVrd, 2024

Graf 2: Fizično stanje terensko pregledane NKD v občini Lenart

1
Prikaz stopnje opuščенosti NKD v občini Lenart in posebej na ožjem območju občinskega središča

2 3
Hiša Ptujška 10 v Lenartu (zgoraj) je enota registrirane dediščine, hiša Šetarova 4 v Šetarovi (spodaj) pa spomenik lokalnega pomena; obe po tipu spadata med profano stavbno dediščino (foto: arhiv Oddelka za geografijo UL FF)

Vloga dediščine v razvoju lokalne skupnosti

Neža Čebtron Lipovec, Sandi Abram, Jasna Fakin Bajec

O občini in dediščini

Etnološko-antropološka raziskava o percepciji dediščine občine Lenart skozi oči njenih prebivalcev, torej različnih deležnikov v procesu ohranjanja, je pokazala, da osrednji dediščinski pomen prepoznavajo predvsem v vinogradništvu in pa v številnih zgodovinskih zgradbah. Z vinogradništvom se neposredno povezujejo tudi nesnovna dediščina lika *ovtarja* (skupnega skrbnika polj in vinogradov), kulinarika (*gibanca*) ter lenarški argo, tj. lokalno narečje. Posebno mesto imata zgodba o Frideriku in Agati ter legenda o črnem križu, ki povezuje zgodovinske podatke in ljudsko izročilo o čarovništvu z literarnim delom in sodobno gledališko dejavnostjo. Med arhitekturnimi spomeniki prebivalci izpostavljajo cerkev sv. Lenarta, špital in grad Hrastovec (vključno z grajskimi ribniki), s tem pa tudi ključno zgodovinsko vlogo plemičev Herbersteinov.

Osnovna težava, ki jo je izpostavila večina sogovornikov, je pomanjkanje zavedanja o potencialu dediščine med lokalnim prebivalstvom. Izziv so mladi, ki jih je vedno težje aktivirati za sodelovanje v društvih, za zanimanje za dediščino, za sodelovanje v tovrstnih projektih. Zavedajo pa se tudi, da prebivalci kljub veliki količini zgodb in spomenikov še ne znajo poiskati sinergij in se lotiti projektov. Ob nekaterih primerih dediščine so se pokazali konflikti v razumevanju odgovornosti, lastništva in interesov: primer tega so grajski ribniki, katerih raba je omejena iz varstvenih razlogov, imajo pa velik potencial tako za skupnostno

uživanje kot za turistične namene. Sogovorniki, ki niso v odločevalskih vlogah, so opozorili na vprašanje pripravljenosti za konkurenčni pristop pri razvoju predvsem turistične (hotelske, gostinske) ponudbe. Izpostavljeno je bilo pomanjkanje namestitvenih zmogljivosti, ki bi pripomogle k razvoju turizma in torej posredno spodbudile valorizacijo dediščine. Obenem je jasna želja, da se v tem razvoju prednost nameni obstoječim domačim ponudnikom (npr. vinske kleti ob vinskih poteh). Velik problem za razvoj dediščine so projekti, ki so časovno in finančno omejeni, kar pomeni, da po zaključku projekta ni moč najti možnosti za nadaljevanje – primer tega je uspešna gledališka uprizoritev *Agatine skrivnosti* iz let 2016–2018, ki je v letu 2024 doživela nadaljevanje s t. i. Agatinimi dnevi.

Glede gradu Hrastovec je izpostavljena njegova večplastna in težavna zgodovina. Prvo plast te zgodovine tvorita čarovništvo in vloga srednjeveškega krvnega sodišča. Ti oddaljeni temi pa sta lahko priročni za razvoj različnih kulturnih dejavnosti in ponudbe, po vzoru sorodnih rešitev v tujini. Med osrednjimi izpostavljenimi strahovi in konflikti je – vsaj na videz – še aktivna funkcija oz. polpretekla zgodovina gradu kot zavoda za osebe s težavami v duševnem zdravju. Sogovorniki (na odločevalskih pozicijah) ne želijo še enega “muzeja norosti”, večinoma pa se zavedajo pomena zagovorništva osebnih pravic in svobode ter

deinstitucionalizacije, ki bi si tudi v kontekstu prenove Hrastovca zaslužila predstavitev. Zgodovina gradu kot zavoda ima tudi jasen pozitiven pomen, saj je v 70 letih zaznamoval celotno skupnost kot glavni delodajalec v občini, torej identiteto kraja zaznamuje tudi ta plast. Sporni vidik gradu je tudi kratko obdobje “težke zgodovine” po koncu druge svetovne vojne, v poletju 1945, ko je bil grad v uporabi kot “koncentracijsko taborišče” za prekmurske Madžare, med katerimi je na koncu prišlo tudi do smrtnih žrtev. To poglavje zgodovine gradu je bilo na simbolni ravni urejeno z javnim opravičilom madžarski skupnosti ter s postavitvijo spominske plošče na vrtu in spominske skulpture kot obeležja na pokopališču v Voličini pred desetletjem. Kljub simbolni spravi objekt v plasteh svoje avtentičnosti nosi tudi ta segment in po mnenju nekaterih sogovornikov bi ga morali ustrezno ovrednotiti, po mnenju drugih pa je ta del zgodovine zaključen. Na občini se zavedajo, da bo tudi to “težko zgodovino” treba predstaviti.

Med lokalnimi deležniki izstopata želja in potreba po večji valorizaciji dediščine in skladnem pristopu k temu skozi skupno strategijo, primarno na podlagi turizma (navezava na obstoječe kolesarske poti, ponudba lokalnih proizvodov). Kot primer dediščine, ki je bila uspešno razvita v učinkovit produkt, skoraj vsi sogovorniki izpostavljajo Agatino zgodbo in njeno sodobno dramatizacijo. V tem neredki vidijo potencial za nadaljnji razvoj v turistične namene. Glede gradu Hrastovec si vsi želijo, da bi bil objekt spet javno dostopen vsem prebivalcem. S tem je povezan strah, da bi grad postal (oziroma ostal) nedostopen lokalni skupnosti, predvsem zaradi morebitne privatizacije. Glede njegove nove rabe se velika večina nagiba k mešanemu programu ter k sodelovanju javnega upravljalca in delno zasebnega investitorja. Prenova gradu je torej priložnost za kreativen in na sodelovanju skupnosti utemeljen razvoj potencialov občine in njene dediščine.

Pregled uveljavljanja ekonomskorazvojnih interesov v občini Lenart

Mojca Marc, Iana Bilynets, Ljubica Knežević Cvelbar, Nina Ponikvar, Katja Zajc Kejžar

O občini in dediščini

V občini Lenart živi 8520 prebivalcev, gostota poselitve pa znaša 139 ljudi na kvadratni kilometer. V zadnjih desetih letih se je število prebivalcev občine rahlo povečalo (343). Stopnja delovne aktivnosti znaša 60,8 %, 79,2 % delavcev pa se na delo vozi v kraje zunaj občine (SURs, 2024).

Delež lastniških stanovanj v občini je 83-odstoten. Povprečna uporabna površina stanovanj je največja med primerjanimi občinami in znaša 92,1 m². Občina je v obdobju 2011–2021 beležila pozitivno rast števila stanovanjskih enot (225 dodatnih enot), tako da je njihovo skupno število leta 2021 znašalo 3.287. Leta 2018 je bilo praznih stanovanjskih enot 589, kar pomeni 18 % (SURs, 2024).

Povprečni dohodek na zaposlenega v občini Lenart znaša 1.658,13 EUR. Občina ima med vsemi štirimi sodelujočimi največje število podjetij, in sicer 748 (AJPEs, 2024). Prihodki občinskega proračuna znašajo 13.817.825 EUR, odhodki pa 14.297.356 EUR. Davčni prihodki občine znašajo 6.715.167 EUR, od tega je 759.365 EUR davka na nepremičnine (AJPEs, 2024).

Gospodarstvo celotne regije je izvozno usmerjeno. Območje je industrializirano od sedemdesetih let 20. stoletja, ko je bilo zgrajenih več manjših kovinskih, tekstilnih, strojnih, lesnih in kemičnih tovarn. Glavno industrijsko območje je na severozahodu, ob glavni cesti proti Gornji Radgoni (LAS Ovtar Slovenskih goric, 2023). Eno najuspešnejših podjetij v predelovalnih dejavnostih je po čistem prihodku podjetje TBP, d. d., iz Lenarta, specializirano za proizvodnjo delov za avtomobilsko industrijo (RRA Podravje Maribor, 2021).

Na širšem območju ORP Slovenske gorice sestavljajo 51 % vseh podjetij samostojni podjetniki

(RRA Podravje Maribor, 2021). Skoraj enako število ljudi, kot jih je zaposlenih v občini, se vsak dan vozi na delo v Maribor in Ljubljano – več kot 30 % (Občina Lenart, 2017) oziroma 2.800 potnikov (RRA Podravje Maribor, 2021). V Lenartu že obstajajo industrijske in poslovno-obrtne cone, katerih zmogljivosti še niso v celoti izkoriščene. To ponuja priložnost za ustvarjanje delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, učinkovito upravljanje prostora, uvajanje novih tehnologij ter učinkovito sodelovanje in povezovanje poslovnih subjektov (LAS Ovtar Slovenskih goric, 2023).

Ključne investicije v projekte na področju kulturne dediščine

Lastništvo kulturne dediščine v občini običajno vključuje tudi odgovornost za njeno upravljanje. Vendar lokalna skupnost svoje dediščine ne trži aktivno. Občina se osredotoča predvsem na zagotavljanje infrastrukture, komunalnih storitev, izobraževanja, zdravstvenega varstva, delovanja kulturnih objektov in drugih osnovnih storitev. V Lenartu je upravljanje kulturne dediščine skupno prizadevanje, ki vključuje več deležnikov. Naložbe v kulturno dediščino v glavnem spodbuja občina, precej pa prispevajo tudi sredstva iz državnih skladov in skladov EU.

VIRI

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega plana Občine Lenart za območje nove Občine Lenart, v letu 2002

Občina Lenart v Sl. goricah; <https://www.lenart.si/>

Lokalni program kulture 2015–2018, 2014

Tabela 1: Ključni investicijski projekti na področju kulturne dediščine, ki so bili v občini Lenart aktivni leta 2024

Vir: Občina Lenart (2024)

OBJEKT	PREDVIDENI STROŠKI	VIRI FINANCIRANJA
Završki cekor – Maistrova klet na Zavrhu <small>Projekt se sicer osredotoča na oživitve objekta za turiste.</small>	53.524,27 EUR od tega 39.951,96 EUR prek sofinanciranja	Sofinancirata RS in EU iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja; ukrep LEADER (19.2)
Prenova mestnega središča – 1. faza <small>Cilj C1 – varstvo okolja ter ohranjanje naravnih vrednot in kulturne dediščine</small>	57.991,06 EUR od tega 38.051,52 EUR prek sofinanciranja	Sofinancirata RS in EU iz Evropskega sklada za regionalni razvoj
Časovnica in digitalna tabla Lenart skozi čas <small>Glavne dejavnosti: oblikovanje, izdelava in namestitvev časovnice o zgodovini Lenarta; nakup digitalne table za prikaz zgodovine Lenarta; načrt in idejna zasnova časovnice; razvoj vsebine za časovni trak in digitalno tablo; nakup novih oblačil za člane združenja; programske dejavnosti</small>	34.213,05 EUR od tega 24.665,02 EUR prek sofinanciranja	Sofinancirata RS in EU iz Evropskega sklada za regionalni razvoj; ukrep PRP 19.2: Podpora za izvajanje operacij v okviru strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost
Varna pot ob parku Lenart <small>Eden od ciljev projekta je ohranjanje kulturne dediščine.</small>	56.822,67 EUR od tega 37.458,82 EUR prek sofinanciranja	Sofinancirata RS in EU iz Evropskega sklada za regionalni razvoj; ukrep PRP 19.2
Ovtarjev plac – faza 1 <small>Nova vsebina za današnji trg, tako z novim videzom in dostopom kot z vsebino, ki bo še dodatno obogatila ponudbo in pritegnila ciljne skupine</small>	53.893,80 EUR	Sofinancirata RS in EU iz Evropskega sklada za regionalni razvoj; ukrep PRP 19.2
Rupert <small>Ustvarjanje vsebine za objekt kulturne dediščine (središče Voličine) – poudarek je bolj na nesnovni kulturni dediščini, vendar je projekt še vedno pomemben zaradi lokacije.</small>	43.533,37 EUR od tega 28.546,46 EUR prek sofinanciranja	Sofinancirata RS in EU iz Evropskega sklada za regionalni razvoj; ukrep PRP 19.2

Turizem v občini Lenart v Slovenskih goricah

Maja Turnšek

O občini in dediščini

Na tem mestu predstavljamo povzetek analize potencialov za razvoj kulturnodediščinskega turizma na gradu Hrastovec v odvisnosti od razvoja turizma na destinaciji Lenart v Slovenskih goricah. Pri tem v prvi vrsti sledimo načelom Mednarodne listine ICOMOS o kulturnodediščinskem turizmu (2022), ki v svoji revidirani verziji odgovarja na aktualne težave rasti turizma ter varstvo kulturne dediščine in pravice skupnosti postavlja v središče kulturnodediščinskega turizma, spodbuja participativno upravljanje in zagovarja podporo ciljem trajnostnega razvoja ZN in politiki podnebnih ukrepov.

Občina Lenart v Slovenskih goricah je zelo majhna turistična destinacija, ki je sicer relativno lahko dostopna, ima svoj TIC (turističnoinformacijski center), strategijo (izletniškega) turizma in celo certifikat "Slovenia Green Destination, Silver". Nima pa nastanitvev (z izjemo enega hotela). V letu 2023 SURS v občini ni zabeležil nočitev (verjetno zato, ker gre samo za enega ponudnika in podatkov zaradi zaščite njegovih interesov ni mogoče deliti). Baza Ajpes na področju gostinstva in nastanitvev vsebuje 50 aktivnih ponudnikov; pregled pokaže nekaj organizatorjev doživetij (npr. ogledov čebelarstva) in lokalnih dogodkov, je pa ponudba majhna.

V Strategiji razvoja trajnostnega turizma Občine Lenart za obdobje 2022–2025 je grad Hrastovec omenjen v navezavi na tri ideje. Prva in doslej najbolj

razvita je oblikovanje doživetij v zvezi z dediščino čarovniških procesov in zgodbe o Agati na osnovi knjige *Črni križ pri Hrastovcu* (Ilaunig, 1982/2013). Na podlagi te zgodbe so oblikovali odrsko uprizoritev in doživetja v okviru treh projektov: Agatin skrivnostni plašč, Agatine skrivnosti in ESCAPE (Pobeg v zgodovino čarovništva).

Kot druga ideja se v strategiji pojavi predlog razvijanja idejne podlage za t. i. okoljevarstveni akademski turizem krajinskega parka Kamenščak – Hrastovec in jezera Komarnik. Vendar gre v tem primeru za ohranjanje dediščine jezer okrog gradu, in ne samega gradu.

Tretja pa je omemba gradu Hrastovec v zvezi s pomanjkanjem nastanitvev v občini – imel naj bi "zanimiv potencial za dolgoročno ureditev namestitvenih kapacitet" (str. 42), vendar je zamisel brez spremljevalne analize, predlaganih ukrepov ali identificiranega potencialnega investitorja.

Po našem poznavanju lahko v Sloveniji govorimo o sedmih gradovih, ki so (bili ali so še) v svojem delovanju vezani na t. i. totalne, z duševnim zdravjem povezane ustanove. Od teh je samo eden zasebni hotel (grad Drnča, sedaj dvorec Lambergh). Morebitna ponudba turističnih nastanitvev na gradu kot rešitev za ponovno rabo pa mora upoštevati dve osrednji ranljivosti gradu: ranljivost lokalne skupnosti in nevarnost t. i. strateškega pozabljanja.

Vprašanje vloge turizma pri nadaljnjem razvoju gradu Hrastovec mora v prvi vrsti upoštevati ranljivost skupnosti SVZ Hrastnik v neposredni bližini gradu. Slednja je še posebej ranljiva za nevarnosti (množičnega) turizma: morebitne konflikte med potencialnimi investitorji v hotel in skupnostjo glede skupne uporabe javnih prostorov in vsakodnevnih interakcij med turisti in varovanci zavoda. Namesto zasebnega hotela, ki dodano vrednost išče v ponudbi višjega cenovnega ranga, je za grad Hrastovec zato bolj primerno iskanje rešitev v javnih službah ali javno-zasebnih partnerstvih, ki bodo omogočale povezovanje lokalne skupnosti s ponovno rabo gradu.

Osrednje vprašanje ponovne rabe gradu Hrastovec je, kako ohraniti spomin ne samo na srednjeveški del zgodovine gradu (fevdalizem, čarovniški procesi), ampak tudi na njegovo težavno zgodovino v prejšnjem

stoletju (ruska emigracija, koncentracijsko taborišče, vzgojno-varstveni zavod), s tem pa gre za vprašanje spomina in pietete do žrtev. Kot kažejo analize v tujini, je nekdanja raba v vlogi totalnih ustanov razumljena kot stigma, ki bi lahko negativno vplivala na prodajno vrednost teh stavb. Da bi to omilili, zasebni investitorji uporabljajo strategije za zmanjšanje ali izbris zgodovinskega spomina (Joseph, Kearns in Moon, 2013). Tovrstno strateško pozabljanje kaže analiza promocije hotela na gradu Drnča, ki je bil nekoč del Psihiatrične bolnišnice Begunje: hotel je promoviran kot romantičen dvorec, zgodovina psihiatrične bolnišnice na gradu nima mesta v promociji. Nasproten pristop najdemo pri ponovni rabi gradu Cmurek. Tam so leta 2013 vzpostavili Muzej norosti. Vodi ga nevladna organizacija s statusom delovanja v javnem interesu na področju kulture.

VIRI

ICOMOS (2022). *Mednarodna listina ICOMOS o kulturnodediščinskem turizmu: Krepitev varstva kulturne dediščine in odpornosti skupnosti z odgovornim in trajnostnim upravljanjem turizma*. Sprejeta na letni generalni skupščini ICOMOS (Bangkok, Tajska) novembra 2022.

Ilaunig, O. (1928/2013). *Črni križ pri Hrastovcu: zgodovinska povest*. Lenart v Slovenskih goricah: Društvo za razvoj podeželja LAS Ovtar Slovenskih goric.

Občina Lenart (2022). *Strategija razvoja trajnostnega turizma Občine Lenart za obdobje 2022–2025*. Lenart: Občina Lenart.

Grad Hrastovec

Podatki o območju iz RKD MK

Prikaz na karti

Varstveni podatki

EID
1-00176

IME
Hrastovec v Slovenskih goricah
– Grad Hrastovec

VRSTA SPOMENIKA
spomenik lokalnega pomena

TIP RAZGLASITVE
stalna razglasitev do preklica

PREDPIS
Odlok o razglasitvi kulturnih
spomenikov lokalnega pomena
na območju občine Lenart

OBJAVA
Medobčinski uradni vestnik,
št. 12/2016-204

VELJAVNOST
5. 7. 2016

POVEZAVA DO PRAVNIH REŽIMOV
VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE
(OBMOČJA SPOMENIKOV)
eVRD

Sinonimi imena enote

Gutenhag
Gutenhaag
Gvtenhage

Klasifikacija dediščine

ZVRST
stavbe s parki ali z vrtovi

PODZVRSTI
profane stavbe

TIP
profana stavbna dediščina

STROKOVNA PODROČJA
umetnostna zgodovina,
krajinska arhitektura

OBSEG
območje

PRISTOJNA OE
ZVKDS OE Maribor

Lokacija enote

NASELJE
Hrastovec v Slov. goricah

OBČINA
Lenart

OPIS LOKACIJE
Hrastovec 22.
Grad stoji na razgledni legi
južno nad dolino reke Pesnice.

KOORDINATE
N: 5158215
E: 5560724
Z: 265 m

OBSEG
območje

NAČIN DOLOČITVE MEJE OBMOČJA
meja je določena na DKN

Opis enote

TIPOLOŠKA GESLA
dvorec s parkom, ribnik, grajska kapela, sv. Križ

KRATEK OPIS
Utrjen renesančni grad s tremi valjastimi stolpi, zasnovan med ok. 1500
in 1616. Po prezidavi v 17. stol. zgrajena in poslikana kapela. V 18. stol.
prezidan v udobno bivališče z baročnimi poudarki in štukaturami. Vrtni
parter in sistem ribnikov.

DOLGI OPIS
/

DATACIJA
13. stol., 1294, 16. stol., 1554, prva četrtina 17. stol., 1616,
druga polovica 17. stol., 1655–1666, 1688, druga četrtina 18. stol.

AVTORJI
Domenico della Torre (arhitekt; 1655–1666), Josef Hueber
(arhitekt; sredina 18. stol.), Antonio Maderni (slikar; 1688)

Varstvo enote

ZVRST
dediščina

VARSTVENE USMERITVE
stavbe (strokovne zasnove
2008), stavbe s parki ali
z vrtovi

MEDNARODNO VARSTVO
/

STATUS
spomenik lokalnega pomena

POVEZAVA DO PRAVNIH REŽIMOV
VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE
eVRD

Podatki o vpisu

DATUM VPISA V REGISTER
30. 4. 1996

DATUM ZADNJE SPREMEMBE
1. 8. 2022

PREDSTAVITVENI PODATKI
dokumenti o enoti

Grad Hrastovec

Fotografije območja obravnave

Dovoz do gradu Hrastovec

Grajski kompleks z ribniki

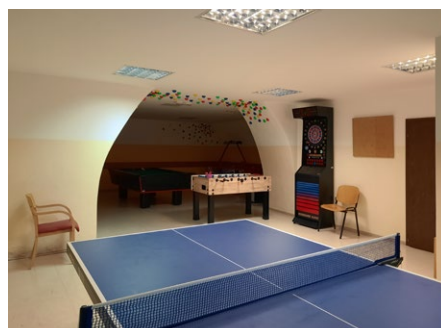
Vhod v kapelo

Grajsko dvorišče

Slavnostna dvorana

Rekreacijski prostori zavoda

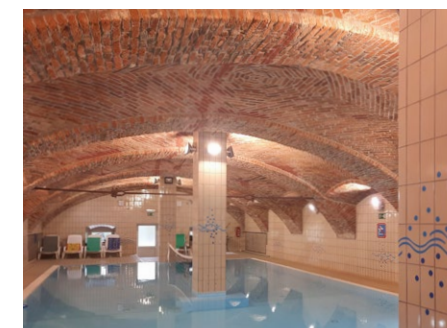
Prostori za delovne terapije

Notranjost kapele

Baročno stopnišče

Bazen v nekdanjem gospodarskem poslopju

Grad Hrastovec

Fotografije območja obravnave

Grad Hrastovec pred drugo svetovno vojno, fotografije Franceta Steleta

Vhod v grad

Grajska kapela

Baročno vrtno stopnišče

Galerija na baročnem stopnišču

Nekdanja galerija prednikov z odstranjenimi portreti Herbersteinov

Oljne slike v lesenih okvirjih

Razkošna postelja v grajskih prostorih

Baročna freska

Baročna peč v grajskih prostorih

Grad Hrastovec

Miloš Kosec

Značilnosti dediščine in kulturne krajine

Hrastovec (*Gvtenhage*) se prvič omenja leta 1265 v deželnoknežjem urbarju. Omemba Henrika Hagerja – Hrastovškega v listini iz leta 1294 dokazuje, da je na tem mestu tedaj že obstajal dvor. Leta 1443 se v lasti rodbine Holleneških omenja veste *Gutenhag*. Leta 1481 je gosposčina prešla pod Herbersteine. V njihovi posesti je bila vse do druge svetovne vojne, z izjemo obdobja med letoma 1802 in 1908, ko jo je imela v lasti družina Pauer, ter med letoma 1908 in 1915, ko je bila v posesti Arturja Kottasa pl. Heldenberga. Opremo nekdanjega odličnega plemiškega kompleksa so lastniki že po prvi svetovni vojni, ko je grad Hrastovec izgubil funkcijo podeželske rezidence, deloma odprodali in deloma prenesli na svoj grad na Ptuju. Takoj po vojni je bilo v gradu zbirno taborišče OZNE. Preostala oprema in stavbno pohištvo sta v veliki meri postala žrtev utilitarnih adaptacij in prezidav po drugi svetovni vojni, ko je bil v gradu ustanovljen Zavod za duševno in živčno bolne Hrastovec - Trate (1948). Velik del nekdanje grajske opreme danes hranijo v zbirkah pokrajinskih muzejev na Ptuju in v Mariboru. Zavod je še vedno upravljavec grajskega kompleksa, ki pa se mu v prihodnjih letih z odločitvijo o udejanjanju zavez o deinstitucionalizaciji obeta drugačna, za zdaj še neznana raba.

Starejše teze o stavbnem razvoju gradu Hrastovec je v zadnjih letih pomembno korigiral dr. Igor Sapač.

Nepravilna oblika zgradbe kaže še na srednjeveško osnovo. Grad je sestavljen iz dveh delov: starejšega severnega in mlajšega južnega; oba sta opremljena s stolpi (kvadratni bastiji v severnem in trije okrogli stolpi v južnem, renesančnem delu). Polovici sta bili nekdanj ločeni z danes zasutim grajskim jarkom, nad njima pa se je vzpenjal v 18. stoletju podrt visok stolp. Starejši raziskovalci so domnevali, da je starejši del gradu južni del, dr. Sapač pa je prvotni dvor oziroma utrjeno romansko hišo umestil v vzhodni trakt severnega dela, kjer se v sedanji kleti še vedno razkriva prvotno romansko jedro. V obdobju gotike so to jedro razširili z novim palacijem na zahodu in oba dela povezali z obzidjem ter grad z najslabše zaščitene južne strani zavarovali z jarkom. V poznosrednjeveškem in zgodnjerenesančnem obdobju so celoto najprej obdali z novim obzidjem, ki so mu dodali dve pravokotni renesančni bastiji, v drugi polovici šestnajstega stoletja pa so kompleks onkraj obrambnega jarka bistveno povečali z novim, tritraktnim južnim predgradjem s tremi okroglimi stolpi. Tako nastala razsežna in dobro utrjena zgradba je skupaj s poznejšimi prezidavami privzela povsem renesančno zunanjo podobo, dopolnjeno z baročnimi adaptacijami, in izgubila zunanje znake srednjeveškega gradu.

Sedemnajsto in osemnajsto stoletje sta se zadovoljila z na zunaj manj opaznimi, v notranjosti gradu

pa ambicioznimi in zelo kakovostnimi predelavami, tako da se je utrjeni sedež zemljiškega gospostva s krvnim sodiščem prelevil v reprezentativno podeželsko plemiško rezidenco. Arhivsko je izpričana prezidava iz šestdesetih let 17. stoletja. V cehovski knjigi graških zidarskih mojstrov je za leto 1669 zapisano, da v Gradcu delujoča arhitekta Domenico Torre in Hans Pozzo pomočniku dolgujeta denar za dela, ki jih je pet let prej opravil na Hrastovcu. Leta 1666 je grad pogorel, stroški za popravilo so bili ocenjeni na 1500 fl. Že ob koncu sedemnajstega stoletja je bila okolica gradu spremenjena v ambiciozno parkovno ureditev, ki je prezidani grad vedutno in funkcijsko povezala z okolico; to na kar štirih upodobitvah gradu (iz štirih smeri neba) prikazujejo Vischerjevi bakrorezi iz leta 1681. V prvi polovici osemnajstega stoletja, za časa Janeza Ernesta grofa Herbersteina, so grad prenovili po načrtih graškega arhitekta Jožefa Hueberja. Med drugim so zgradili reprezentančno zunanje stopnišče med bastijama in monumentalno notranje stopnišče ter v zahodnem traktu gosposkega dela pozidali novo kapelo. Ta prezidava postavlja Hrastovec ob bok ne samo graški, ampak tudi dunajski reprezentativni arhitekturi. Prezidave so grajsko stavbo s poravnanjem še na Vischerjevih grafikah izstopajočih strešin in različnih višin grajskih traktov še bolj poenotile, obenem pa so jo odprle v naravo: s kakovostnim dvojnimi zunanji stopniščem

pred severnim traktom je ta del gradu tudi na zunaj postal podoben baročnim dvorcem, čeprav prezidave niso nikoli zakrile renesančnega značaja mnogokotne nepravilne zasnove s stolpi na vogalih. Adaptacija notranjosti je z odličnimi štukaturami in ambiciozno oblikovanimi dvoranami ter notranjim stopniščem ustvarila enega izmed najkakovostnejših baročnih interierjev v naših grajskih stavbah. Kljub poznejši gradnji objektov za potrebe zavoda v neposredni bližini gradu je okolica Hrastovca s kašči in gospodarskimi stavbami, ribniki, cestami, potmi in svojo krajinsko vpetostjo ena izmed redkih še dovolj dobro ohranjenih arhitekturnih in krajinskih pričevalnih grajskih celot pri nas. V času Herbersteinov je imel grad imenitno opremo, v njem pa so hranili tudi pomembno umetnostno zbirko. Kljub izgubljenim in drugam prenesenim elementom opreme je notranjost (v zapiskih in na fotografijah Franceta Steleta) dovolj dobro dokumentirana, nedavne raziskave o provenienci javnih slikarskih zbirk pa dovolj temeljite, da bi bilo interierje mogoče deloma povrniti v prvotno obliko v izvornih ambientih. Navsezadnje je tudi povojna adaptacija gradu v zavod v veliki meri poskrbela za sprotno vzdrževanje in ohranjanje umetnostno dragocenih sestavin gradu – kar bo tudi osnovna naloga in odgovornost kakršnihkoli prilagoditev in sprememb v kompleksu, ko bodo v prihodnosti stare vsebine nadomestile nove.

VIRI

ANSL 1975, Arheološka najdišča Slovenije. – Ljubljana.

Pahič, S. 1996, Prazgodovinske najdbe v občini Lenart. – Lenart skozi stoletja. – V: B. Zorko (ur.), Zbornik občine Lenart. – Lenart, 16–19.

Tušek, I. 1996, Gomilna grobišča v občini Lenart. – Lenart skozi stoletja. – V: B. Zorko (ur.), Zbornik občine Lenart. – Lenart, 20–27.

Informacijski sistem kulturne dediščine. Evidenca arheoloških raziskav (eArheologija); <https://geohub.gov.si/ghapp/iskd/>.

Interaktivna karta kulturne dediščine. GISKD pregledovalnik; <https://geohub.gov.si/ghapp/giskd/>.

Spletna stran Socialno varstvenega zavoda Hrastovec; <https://www.hrastovec.org/>.

Arheološka podoba Slovenskih goric in gradu Hrastovec

Luka Gruškovnjak, Nejc Dolinar

Značilnosti dediščine in kulturne krajine

Arheološka podoba območja Slovenskih goric, v katerih leži grad Hrastovec, je kljub relativni neraziskanosti precej bogata. Najbolj znana so nahajališča kamnitih glajenih orodij iz mlajše kamene in bakrene dobe ter lokacije posameznih gomil ali gomilnih grobišč, ki so gosto posejane po celotni pokrajini in sodijo deloma v čas železne dobe, predvsem pa v rimsko obdobje.

Omejeno poznavanje je posledica zgodovine raziskav tega območja, kjer je bila zbirateljska tradicija že od 19. stoletja osredotočena na odkrivanje glajenih kamnitih sekir, ki so bile v lokalnem ljudskem izročilu poznane kot "gromske strele". Prav tako je dolga tudi tradicija topografskih pregledov za namene izdelave arheoloških kart. Med temi so bile večinoma zabeležene predvsem na terenu dobro razpoznavne gomile, katerih posebni pomen je v izročilu zabeležen z zgodbami o "Atilovem grobu" in iskanju njegovega bajeslovnega bogastva. Veliko novih odkritij in podatkov o življenju v davni preteklosti so prinesle sistematične arheološke raziskave ob gradnji avtoceste.

Na območju gradu Hrastovec doslej ni bilo arheoloških raziskav, zato arheološka preteklost same lokacije grajske stavbe ostaja nerazvozlana. Nekaj podatkov z ožjega območja gradu prinašajo tri zaščitena območja arheološke dediščine. Prvo sestavljata še neraziskani in časovno neopredeljeni

gomili v Grajskem gozdu. Na drugi lokaciji sta dve rimskodobni gomili, med katerima je večja ohranjena kar do 4 m v višino, a je poškodovana z jarkom, izkopanim pred drugo svetovno vojno. Tretja lokacija vsebuje rimskodobno gomilno grobišče, ki ga sestavlja skupina 17 gomil s premeri do 11 m in višinami do 1,7 m. Štiri izmed teh so bile raziskane leta 1956. V njih so bile odkrite kupolaste kamnite grobnice z žganimi pokopi iz časa 2. in 3. stoletja.

Prva omemba Hrastovca (Gvetenhage) izvira iz leta 1265 – omenjen je v deželnoknežjih urbarjih, zelo verjetno gre za povezavo z naseljem ali manjšim dvorom. Zgodovina samega gradu, ki sodi med največje v Sloveniji, pa se prične leta 1294 – tedaj je hrastovski dvor nedvomno že obstajal, saj pisni viri omenjajo viteza Henrika iz Hrastovca. Prve pisne omembe gradu sodijo v sredino 15. stoletja, prva v leto 1443, v letu 1481 pa je posestvo prevzela rodbina Herberstein, natančneje, Lenart Herberstein. V 17. in 18. stoletju so Herbersteini posest in grajsko stavbo precej povečali; takrat se je grad približal današnji podobi. Leta 1802 so posest z gradom sicer prodali družini Pauer, a so jo nato leta 1909 spet odkupili in ostali njeni lastniki do druge svetovne vojne. Po vojni je grad postal sedež Doma za duševno defektne in mladino, ki tam deluje še danes (pod imenom Socialno varstveni zavod Hrastovec).

VIRI

ANSL, 1975, Arheološka najdišča Slovenije. – Ljubljana.

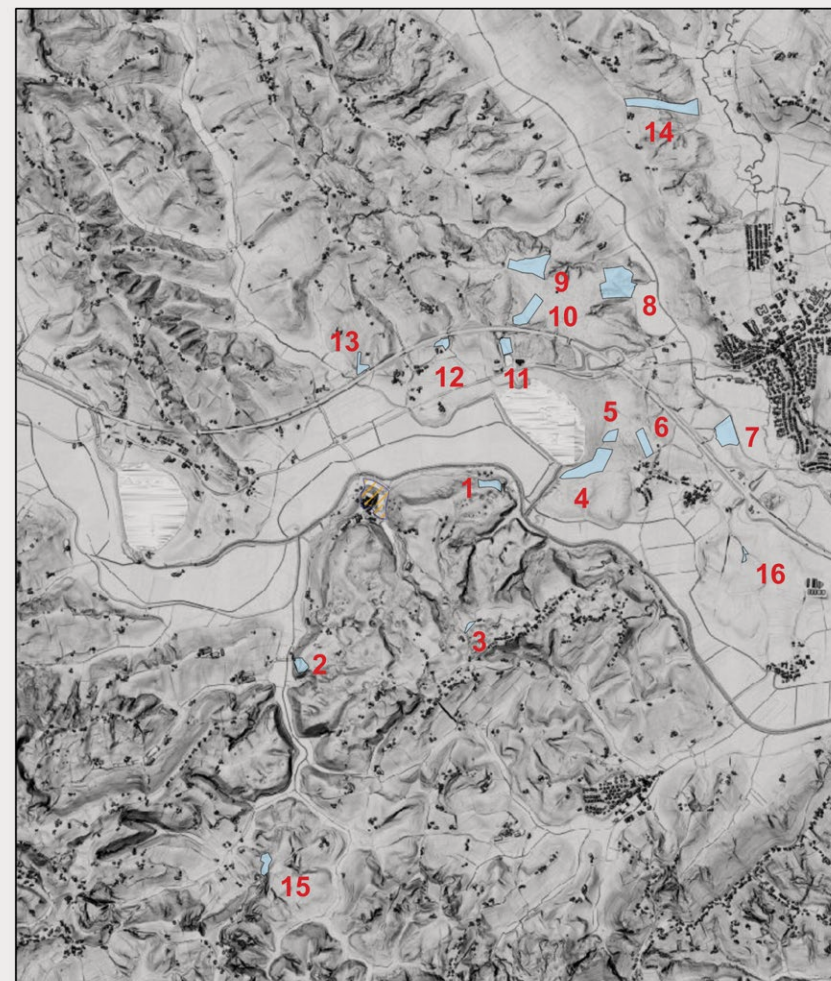
Pahič, S., 1996: Prazgodovinske najdbe v občini Lenart. – Lenart skozi stoletja. – V: B. Zorko (ur.), Zbornik občine Lenart. – Lenart, 16–19.

Tušek, I., 1996: Gomilna grobišča v občini Lenart. – Lenart skozi stoletja. – V: B. Zorko (ur.), Zbornik občine Lenart. – Lenart, 20–27.

Informacijski sistem kulturne dediščine. Evidenca arheoloških raziskav (eArheologija); <https://geohub.gov.si/ghapp/iskd/>.

Interaktivna karta kulturne dediščine. Pregledovalnik GISKD; <https://geohub.gov.si/ghapp/giskd/>.

Spletna stran Socialno varstvenega zavoda Hrastovec; <https://www.hrastovec.org/>.

grad Hrastovec
arheološka najdišča

0,5 1 2 3 km

ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA

1. Hrastovec v Slovenskih goricah – Gomili v Grajskem gozdu (EID 1-01063)	6. Lormanje – Gomilno grobišče Črni les – jugovzhod (EID 1-09909)	12. Zamarkova – Rimskodobno gomilno grobišče Toplak – Kegl (EID 1-21808)
2. Hrastovec v Slovenskih goricah – Rimskodobno gomilno grobišče (EID 1-01036)	7. Lormanje – Villa rustica (EID 1-01479)	13. Zamarkova – Gomilno grobišče Babič (EID 1-01010)
3. Hrastovec v Slovenskih goricah – Rimskodobni gomili (EID 1-01030)	8. Lenart v Slovenskih goricah – Gomilno grobišče (EID 1-01480)	14. Zgornji Žerjavci – Gomilno grobišče Plojev gozd (EID 1-01038)
4. Lormanje – Gomilno grobišče Komarnik (EID 1-09910)	9. Lenart v Slovenskih goricah – Gomila (EID 1-01481)	15. Jablance – Rimskodobno gomilno grobišče (EID 1-01263)
5. Lormanje – Gomilno grobišče Črni les – jugozahod (EID 1-09908)	10. Zamarkova – Gomilno grobišče Črni les – severozahod (EID 1-01033)	16. Šetarova – Rimskodobni gomili (EID 1-01031)
	11. Zamarkova – Gomila Švicarski dvor (EID 1-01061)	

Načrtovanje kot izvir raziskovalnih spoznanj

Tadeja Zupančič

Raziskovanja skozi načrtovanje

Prostor pojmem kot arhitektka; v zavedanju strokovnih nagnjenj in predispozicij, ki izhajajo iz poklicnega izobraževanja in delovanja. Torej ne pišem o prostoru na splošno, ali morda o prostoru vesolja, o matematičnem ali geografskem ali o splošno družbenem ... temveč o konkretnem, z materialno kulturo določenem bivanjskem prostoru. Torej o arhitekturno-kulturnem prostoru kot pogoju in hkrati sledi družbenega delovanja, ki je temeljni pogoj kulture bivanja. V tem smislu je tudi konkretni urbani prostor skupnega, bolj ali manj javnega bivanja arhitekturni prostor, urbani interier, ki ga določajo arhitekturni objekti in procesne, nepredvidljive razvojne dinamike. V tem smislu gre razumeti tudi prostor arhitekturne krajine v širšem smislu, četudi je v svojih specifikah to tudi predmet krajinske arhitekture in še mnogih drugih strok. Tako kot je skrb za arhitekturno, urbano oz. različno drugo kulturno dediščino skrb različnih strok. Vendarle pa na evropski ravni očitno obstaja soglasje o tem, da je temeljna odgovornost za oblikovanje prostora, odnos do naravne in kulturne dediščine, na plečih arhitektov. O tem priča preambula direktive o priznavanju poklicnih kvalifikacij, ki je bila za področje arhitekture leta 2005 prepisana iz podobnega dokumenta iz leta 1984. Gre za javni interes, ki se izraža v regulaciji poklica arhitekta: "Arhitekturno oblikovanje, kakovost zgradb, njihova usklajenost z okoljem, spoštovanje naravne in mestne

krajine ter javna in zasebna dediščina so zadeve javnega interesa. Vzajemno priznavanje kvalifikacij mora zato temeljiti na merilih kakovosti in količine, ki zagotavljajo, da so osebe s priznanimi kvalifikacijami sposobne razumeti in uresničiti potrebe posameznikov, družbenih skupin in organov oblasti, kar zadeva prostorsko načrtovanje, oblikovanje, organizacijo in realizacijo struktur, ohranitev in izkoriščanje stavbne dediščine in zaščito naravnega ravnovesja." (Direktiva 2005/36/ES, preambula 27)

Odtod torej v tem pisanju poudarek glede načrtovanja arhitekturnega prostora: v širšem smislu prostorske kulture, ki je v sodobnem času participativna, vedno bolj kolektivna in interdisciplinarno vpeta. Ob zavedanju, da v skladu z omenjeno evropsko direktivo in potrjeno skladnostjo arhitekturnega izobraževanja s taistim dokumentom svoje odgovornosti, omenjene v preambuli, arhitekti ne moremo oz. ne smemo prelagati na druge stroke, temveč moramo poskrbeti za družbeno vpetost in uveljavitev generalistične, ne le analitične, temveč tudi konvergentno razmišljujoče in k raznoliki kontekstualni celovitosti stremeče vloge arhitekturnega načrtovanja, ki jo s poenostavljenim besediščem o lepem, vzdržnem in skupnem poudarja tudi ideja novega evropskega Bauhausa.

Raziskovanje je po eni strani izhodišče arhitekturnega načrtovalskega procesa, saj so za oblikovanje

predstav o prostorskih priložnostih potrebna raznolika (spo)znanja o mnogopomenski družbeno-prostorski danosti. V mislih imam torej arhitekturo v najširšem smislu kreativnih tveganj v različnih merilih, torej tudi arhitekturno-urbanistično dimenzijo. Po drugi strani pa je raziskovanje tudi rezultat arhitekturnega načrtovalskega procesa. Ker rojeva spoznanja, za katera je prej ali slej nujno treba stopiti v oblikovalski "laboratorij" kot prostor bolj ali manj svobodnih simulacij, testnih preizkusov, manipulacij bolj ali manj obvladljivih parametrov, bolj ali manj spekulativnega hibridnega eksperimentiranja, prostor refleksije in medij raznolike komunikacije. Posamezni "arhitekturni projekti" so pravzaprav, ob izpolnjenih temeljnih kriterijih raziskovalne kakovosti – relevance, rigoroznosti in inovativnosti – iteracije kontinuiranega raziskovalnega procesa, razvoja novih raziskovalnih spoznanj. Več o lastnostih, pogojih in kriterijih arhitekturnega raziskovanja ter o pomenu raziskovalne klime v arhitekturnem izobraževanju najdemo v listinah Evropske zveze arhitekturnih šol: EAAE Charter on Architectural Research (2022) in Principles and Practices of Architectural Education (2018).

Oblikovanje je torej gonilo, vodilo, motiv raziskovanja (*design-driven research*). Kot pristop k izmuzljivim problemom (*wicked problems*) oz. način mišljenja in delovanja zahteva odprtost raziskovalnih vprašanj, kot protiutež za uravnavanje negotovosti pa poglobljeno kritičnost. Je izhodišče za iterativni razvoj raziskovalnih ciljev ali vprašanj (*design-based research / practice-based research*), usmerjeno je k oblikovanju (*research for design*), arhitekturno snovanje pri tem postaja raziskovalni laboratorij (*research by design* ali *research through design*). V takšnem raziskovanju nastajajo artefakti, predstavitve objektov, prostorov, procesov in še česa, ki so same po sebi demonstracija raziskovalnih rezultatov. Res pa je, da branje raziskovalnih spoznanj iz artefaktov lahko dela težave, če predstavitev ne pospremimo z nekaj kritično dosledno razvite besedne argumentacije. Te težave so lahko tako hude, da v diskusijah z drugimi strokami ločimo raziskovalne in oblikovalske projekte, čeprav se ti dinamično, hibridno prepletajo.

Prostorske ideje se rojevajo iz prepleta življenja v prostor(e), preteklih izkušenj, pogledov z različnih distanc in zornih kotov, raznolikega branja prostora in dotedanjih interpretacij drugih raziskovalcev in/ali sooblikovalcev prostora, ki jih (arhitekti) spoznavamo, dojemamo in integriramo. Ob vsem tem razvijamo svoj sistem temeljnih vrednot in načina vrednotenja, ki ga tudi uporabljamo za izbor ključnih izhodišč za razvoj idej, za oblikovanje raziskovalnih in načrtovalskih ciljev ... V vsakdanjem načrtovalskem žargonu v našem kulturnem prostoru, ko smo v merilu in realni

konkretnosti arhitekturnih praks, ta del "raziskovanja" tako tudi poimenujemo. Potem se začne "projekt". Zveni, kot bi se raziskovanje s tem končalo in začelo "projektiranje". V rutinskem procesu, kjer gre vse po istem kopitu, je žal to morda res. V raziskovalni radovednosti pa se v rigorozni kritičnosti spremeni predvsem zorni kot. Morda oddaljenost od konkretnih problemov. Morda se pogled bolj izrazito usmeri v prihodnost, do izraza pride moč konvergentnega mišljenja ustvarjalca. Začne se konceptualizacija idej, pot k vedno bolj izostrenim, izčiščenim iteracijam, ki jih pogosto imenujemo "rešitve", čeprav se morda zavedamo, da so pravzaprav ena od mnogih možnosti. V odprtem procesu razvoja prostora so morda le možen trenutek. To interpretacijo tem, idej, prostorskih možnosti ... vodi v bistvu kontinuiteta temeljnih vrednot, ki jim sledimo ter jih v oblikovalskih iteracijah in alternativah tudi razvijamo in izčiščujemo. Kako vemo, da smo jih izčistili? Kdaj se nam to zgodi in zakaj? Če "projekt" razvijemo s kritično rigoroznostjo, z jasno argumentacijo, s povabilom v svet spoznanj, ki nastajajo v izbranem "projektu", lahko prepoznamo raziskovalno naravo tudi v tej plasti arhitekturnega delovanja. Še več: zagledamo bistvo, zaradi katerega vse preostalo raziskovanje mislimo in delamo, in predvsem zagledamo bistveni prispevek h kulturnim dimenzijam trajnostnega razvoja družbe. Vidimo, da se je snovanje začelo daleč pred odločitvijo za alternativo, ki jo želimo podrobneje proučiti, in da se raziskovanje ne konča z materializacijo v določenem trenutku zasnovanih idej v prostoru. Poleg spoznanj, ki jih je mogoče posplošiti, lahko izpostavimo predvsem neponovljiva, enkratna spoznanja, ki bi jim vsakršno posploševanje izničilo pomen in vplivnost. Za prenosljivost takšnih spoznanj je potrebna sposobnost argumentacije pomena te enkratnosti. Razvoj jezika za sporočanje arhitekturnih spoznanj družbi, za katero arhitekti delamo.

Ob razmišljanju o argumentaciji raziskovalnih dimenzij arhitekturnega snovanja se mi porajajo naslednja vprašanja. Izhajam iz treh temeljev kriterijev raziskovalne kakovosti, ki veljajo za znanstveno, umetniško, s tem pa tudi za hibridno raziskovanje, kakršno je arhitekturno.

Relevantnost (pomen, bistvo ...)

- Kako identificirati ključne raziskovalne probleme in/ali teme, jih izostriti v raziskovalne cilje ali vprašanja ter uporabiti kot vodilne ideje v iterativnem, odprtem raziskovalnem procesu?
- Kateri so cilji raziskovanja, ki izvira iz načrtovanja izbranih prostorov in ga obenem napaja, poteka pa v jedru procesa načrtovanja oz. oblikovanja ključnih usmeritev in alternativ?

Rigoroznost (natančnost, jasnost, doslednost, sledljivost ...)

- Katere so značilnosti načrtovalskih praks, ki jih predstavljajo oz. poosebljajo posamezne mentorske skupine? Kako se te skupine kritično umeščajo v kontekst stroke (drugih praks)? Na podlagi česa in kako razvijajo vrednostni okvir, na podlagi katerega se pozicionirajo v družbenih kontekstih in tudi – racionalno in/ali intuitivno – odločajo v oblikovalsko-raziskovalnih iteracijah?
- Kako se iste/podobne izbrane teme/cilji manifestirajo v različnih projektno-raziskovalnih skupinah? Kako se skozi iteracije teme/cilji razvijajo oz. spreminjajo, kdaj in zakaj?
- Kakšna in katera spoznanja lahko pridobimo z oblikovanjem, torej s kreativno-reflektivnim mišljenjem in delovanjem hkrati, in jih ne moremo drugače, npr. zgolj s teoretiziranjem ali zgolj z rutinskim delovanjem?

Inovativnost (svežina ...)

- V čem je razumevanje arhitekturnih problemov, pojavov ... originalno in zakaj? Kaj je novo v razumevanju/dojemanju/snovanju prostora?
- Katera raziskovalna spoznanja so prenosljiva s posploševanjem in katera z utemeljevanjem enkratnosti?

- V primerjavi s čim/v katerih kontekstih so rezultati raziskav RevitLabov inovativni? Za katere skupine publike, v katerih kontekstih so rezultati raziskav potencialno relevantni? Kako utemeljiti oz. reformulirati prispevek rezultatov raziskovanja za raznolike ciljne skupine?

Pričujoče RevitLabe vidim kot priložnost za raziskovalni trening utemeljevanja spoznanj, ki jih je mogoče do določene mere posplošiti, da postanejo prenosljiva. Glede na izbrano problematiko pa so tudi priložnost za utemeljevanje enkratnosti oz. nepovljivosti ne le prostorskih pojavov, temveč tudi neponovljivih raziskovalnih spoznanj. Ker so bili RevitLabi razviti v pedagoškem procesu arhitekturnega izobraževanja, je tovrstni raziskovalni trening predvsem naloga nosilcev tega pedagoškega procesa. Natančnost izražanja, povezovanje abstraktnih pojmov s konkretnimi pojavi in obratno, iskanje paralel in sorodnih konstelacij v različnih kontekstih, različne pozicije in razdalje pogledov na iste in sorodne teme, probleme, ideje ... – vse to je morda v pomoč. V tem raziskovanju se rojeva arhitektura, ki presega vsakršno rutinskost. Namesto brezbržnosti izkazuje svežino, spoštljivost in kreativno odzivnost do raznoliko ranljivih družbenoprostorskih kontekstov arhitekturne oz. kulturne dediščine.

VIRI

EAAE Charter on Architectural Research (2022); <https://www.eaae.be/about/statutes-and-policy-papers/eaae-charter-architectural-research/> (dostop: avgusta 2024)

Principles and Practices of Architectural Education: A Position Paper of the EAAE Education Academy (2018); <https://www.eaae.be/wp-content/uploads/2018/10/EAAE-EA-Porto-position-paper-180901.pdf> (dostop: avgusta 2024)

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/36/ES z dne 7. septembra 2005 o priznavanju poklicnih kvalifikacij (2005); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0036> (dostop: avgusta 2024)

Naselbinska dediščina

Industrijska dediščina

Arheološka dediščina

Grajska dediščina

Vključujoče načrtovanje

Vključujoče načrtovanje v praksi RevitLaba Hrastovec

Miloš Kosec

Skupina mentorjev in študentov s Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani se je z razvijanjem treh variant revitalizacije gradu Hrastovec in okolice začela ukvarjati jeseni 2023. Delo je potekalo vzporedno z raziskovalnim delom in predstavitvijo rezultatov raziskovalcev drugih disciplin, ki sodelujejo v projektu, in v sodelovanju z odborom lokalnih deležnikov: predstavnikov lokalne samouprave, gospodarstva, nevladnih organizacij, civilne družbe in odgovornih konservatorjev ZVKDS, da bi preizkusili proces vključujočega načrtovanja, kjer vsi deležniki usklajujejo svoje interese ter upoštevajo dobrobit dediščine, razvojne potrebe in interese v lokalni skupnosti.

Začetek dela jeseni 2023 je bil sestavljen iz obiskov terena, kjer so študentje ob pomoči mentorjev začeli spoznavati prostorski kontekst, brati zgodovinske plasti in izvajati prostorske analize obravnavanih območij. Obenem so skupini mentorjev in študentov na Fakulteti za arhitekturo predavali raziskovalci iz drugih sodelujočih disciplin, da so jih seznanili s teoretskimi izhodišči in raziskovalnimi dilemami drugih področij ter s tem pripravili teren za plodno interdisciplinarno sodelovanje.

Decembra 2023 je mentorska skupina na sedežu občine Lenart pripravila prvo delavnico s sodelujočimi skupinami lokalnih deležnikov. Delavnica je bila sestavljena iz dveh delov: iz predstavitve opravljenih prostorskih analiz in nato strukturirane debate o razvojnih izzivih obravnavanega območja. Debata z različnimi skupinami lokalnih deležnikov je bila zasnovana okrog treh vprašanj: kakšni so razvojni izzivi in prednosti občine Lenart, kakšni so razvojni problemi in prednosti ožjega območja gradu Hrastovec ter kateri programi so po mnenju deležnikov najustreznejši (in kateri niso primerni) za obravnavano območje. Debata je bila načrtno zasnovana brez programskih ali prostorskih predlogov projektne skupine, zato da mnenja lokalnih deležnikov na začetku procesa ne bi bila pogojena z reakcijami na projektna predvidevanja, ampak obratno – da bi bili projekti razviti z razumevanjem različnih lokalnih pogledov, idej in tudi potencialno problematičnih nasprotnih pogledov različnih skupin lokalnih deležnikov na prihodnji razvoj območja.

Nadaljevanje procesa je sestavljala serija predstavitev in debat z raziskovalci iz drugih sodelujočih disciplin, ki so mentorskim skupinam spomladi 2024 predstavili rezultate svojega raziskovalnega dela na območju občine Lenart

in predvsem ožjem območju gradu Hrastovec. Na podlagi prostorskih analiz, rezultatov prve delavnice z lokalnimi deležniki in raziskovalnih rezultatov drugih sodelujočih znanstvenih disciplin se je projektno delo mentorske skupine nadaljevalo z ambicijo, da se za dediščinsko območje gradu Hrastovec oblikujejo tri različne rešitve dolgoročne, trajnostne revitalizacije, ki bi programsko in identitetno ključno obogatile gospodarski in kulturni razvoj občine, obenem pa omogočile tudi dolgoročno ohranitev in revitalizacijo dediščine obravnavanega območja. Konceptne zasnove so bile vsem raziskovalcem predstavljene 26. marca 2024 na skupni delavnici na Fakulteti za arhitekturo. Maja so bili nato korigirani predlogi skupnega dela predstavljeni na drugi delavnici z lokalnimi deležniki na sedežu občine Lenart. Predstavitvi konceptnih variant treh projektov je sledila strukturirana debata, katere namen je bil zajeti in uskladiti različne poglede vseh štirih sodelujočih skupin lokalnih deležnikov. Do vseh predlogov se je opredelila tudi odgovorna konservatorka, ki je izpostavila prednosti in pomanjkljivosti predlaganih rešitev. Nastalo gradivo je pomenilo ključni korektiv projektnega raziskovalnega procesa ter je končne spremembe in dopolnitve usmerjalo tako, da bi bili poleg rezultatov raziskovanja vseh disciplin skozi vključujoč proces načrtovanja kar najbolj upoštevan raznoliki (in včasih nasprotujoči si) pogledi vseh skupin lokalnih deležnikov.

Trije projekti – zaključeni so bili v začetku junija 2024 – predstavljajo različne, a komplementarne možnosti revitalizacije in razvoja grajskega kompleksa Hrastovec in njegove okolice v prihodnjih letih. Rezultati so bili prvič javno predstavljeni na skupni razstavi vseh štirih RevitLabov junija 2024 v Ljubljani, septembra 2024 pa je bila v Lenartu odprta razstava z javno predstavitvijo vseh treh projektov za grad Hrastovec.

1 2
Delo na terenu se je začelo z obiski območij obdelave in pogovori s predstavniki lokalnih skupnosti. Na sliki razprava s predstavniki Občine Lenart in predstavniki Socialno varstvenega centra Hrastovec na gradu Hrastovec septembra 2023.

3
V procesu spoznavanja raščenega grajskega kompleksa smo na gradu Hrastovec 23. februarja 2024 izvedli delavnico z dr. Igorjem Sapačem (UM FGPA), kjer smo se seznanili z najnovejšimi raziskovalnimi dognanji o razvoju grajske stavbe in razpravljali o različnih pristopih k prenovi grajskih stavb.

4
Delavnice z lokalnimi deležniki so bile ključne za celoten proces, saj so na njih različni deležniki soočali svoja mnenja. Z upoštevanjem ključnih izhodišč smo potem v zaključni fazi načrtovanja pripravili tri alternativne predloge za prilagojeno ponovno rabo obravnavane dediščine. Na sliki razprava na drugi delavnici v občini Lenart.

Grad Hrastovec za enaindvajseto stoletje

Mitja Zorc

O procesu

Revitalizacijski laboratorij – RevitLab Hrastovec je v okviru raziskovalnega projekta HEI-Transform – Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo (ARIS_J7-4146) obravnaval možnosti celovite revitalizacije gradu Hrastovec pri Lenartu v Slovenskih goricah, ki ga zadnjih sedemdeset let naseljuje Socialno varstveni zavod Hrastovec (SVZ). Grajski kompleks, katerega začetki segajo v 13. stoletje, ima status kulturnega spomenika lokalnega pomena (EID: 1-00176). Poleg osrednje grajske stavbe na pomolu nad dolino Pesnice obsega tudi delno ohranjene parkovne ureditve in ribnike. Zunaj ožjega zaščitenega območja so še nekdanji gospodarski objekti in ostanki drugih ureditev grajskega kompleksa. V obdobju po drugi svetovni vojni so bile v neposredni bližini zgrajene stanovanjske stavbe in stavbe za potrebe SVZ.

Trije projektni predlogi revitalizacije grajskega kompleksa so bili pripravljene kot študijski projekti v okviru učnega predmeta Projektiranje na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani, v seminarju Zorc, pod mentorstvom doc. Mitje Zorca, doc. dr. Miloša Kosca in asist. Tadeja Urha.

Sprememba kot priložnost

Razsežni kompleks renesančno-baročnega gradu Hrastovec je zadnjih sedemdeset let dom varovancev SVZ Hrastovec. Tako kot številni drugi gradovi in dvorci

pri nas je tudi ta obdobje po drugi svetovni vojni preživel z neustrezno funkcijo, varovanci in uslužbenci zavoda pa že desetletja živijo in delajo v neustreznih in pogosto nehumanih razmerah.

Pospešen proces deinstucionalizacije nekdanjih totalnih ustanov se odvija tudi v SVZ Hrastovec. Selitev dejavnosti zavoda iz gradu v ustreznejše prostore v njegovi bližini in na druge lokacije v občini postopoma že poteka. Primer gradu Hrastovec je priložnost za oblikovanje širše strategije, kako preselitev varstvenih in bolnišničnih ustanov iz objektov kulturne dediščine izrabiti za sodobno revitalizacijo dediščine in ponovno vpetje objektov v okolje, kjer so bili z neustreznimi funkcijami pogosto izolirani, marginalizirani ali celo demonizirani.

Izziv prihodnje rabe

Izselitev SVZ Hrastovec iz gradu sproža vprašanje nadaljnje rabe in upravljanja razsežnega grajskega kompleksa. Čeprav je bila njegova raba za potrebe SVZ v marsičem problematična, je v preteklih desetletjih vseeno vzdrževala pretežno ustrezno gradbenotehnično stanje gradu in mu omogočala preživetje. Kljub nekaterim manj primernim posegom je grad ohranil razmeroma veliko avtentičnost stavbne substance, saj so v zadnjih sedemdesetih letih nove elemente večinoma dodajali in plastili čez elemente iz preteklih

obdobji, manj pa je bilo odstranitvev ali večjih predelav. Kot razkriva stavbni razvoj, so bili radikalnejši posegi in predelave grajskega kompleksa izvedeni v preteklih stoletjih.

Izziv za prihodnost pa ni le to, kako grad v procesu deinstucionalizacije "izprazniti", temveč tudi (ali predvsem), kako ga "napolniti" z novo vsebino, da se zagotovi kontinuiteta rabe in s tem nadaljnje preživetje grajskega kompleksa. Ključno pri tem je vprašanje primernosti novih vsebin. Te naj grad, v skladu z zgodovinskim izročilom in sodobnimi načeli trajnostne rabe kulturne dediščine, ohranjajo dostopen javnosti, simbolno in dejavno povezan z lokalnim in širšim okoljem. Z raznovrstnostjo v najširšem pomenu pa naj nove vsebine zagotavljajo dolgoročno odpornost proti nenadnim spremembam družbenoekonomskih razmer.

Scenariji iz pobud

V skladu z izhodišči raziskovalnega projekta HEI-Transform so bili predlogi bodoče rabe gradu Hrastovec ter stališča glede njegove vloge in pomena v lokalnem okolju oblikovani na problemskih delavnicah z odborom lokalnih deležnikov občine Lenart, v katerem so sodelovali predstavniki prebivalcev, lokalne skupnosti, nevladnih organizacij in lokalnega gospodarstva ter odgovorni konservator iz pristojne območne enote ZVKDS.

Izpostavljenih je bilo več predlogov rabe, ki jih lahko strnemo v naslednje skupine: turizem in gostinstvo (hotel ali hostel, gostinstvo, turistične in družabne prireditve), lokalne gospodarske pobude (promocija lokalnih izdelkov in storitev, poslovni prostori), kultura in družbene dejavnosti (muzej, galerija, kulturne prireditve, spominske prireditve in obeležja, izobraževanje, knjižnica). Vsi deležniki so izpostavili velik simbolni pomen gradu Hrastovec za občino Lenart in širše območje ter njegovo povezanost z lokalnim okoljem skozi različna zgodovinska obdobja. Hkrati pa so poudarili tudi problem odtujenosti, ki je v zadnjih desetletjih nastala kot posledica omejitev dostopnosti zaradi dejavnosti SVZ in ki bi jo morali s prihodnjo rabo preseči. Prav tako je bila izražena velika skrb glede zmožnosti financiranja tako preнове kot prihodnjih dejavnosti. Financiranje naj bi bilo čim bolj vzdržno in samozadostno, vsekakor ne odvisno le od občinskih oz. javnih sredstev. Ker del dejavnosti SVZ ostaja v neposredni bližini gradu Hrastovec, je bila izpostavljena pobuda, da bi se stik med SVZ in gradom vsaj posredno ohranjal tudi v prihodnje.

Na oblikovanje projektnih predlogov so vplivala tudi spoznanja in usmeritve raziskovalnih skupin, ki so jih te vključile v krovni raziskovalni projekt

(značilnosti dediščine in kulturne krajine, vloga dediščine v razvoju lokalne skupnosti, ekonomsko in prostorskorazvojne značilnosti občine).

Predloge lokalnih deležnikov in druge podatke glede možnih dejavnosti na gradu Hrastovec so projektni predlogi premišljeno združili v tri variantne scenarije bodoče rabe. Skupno jim je stališče, da mora biti bodoča raba tega obsežnega in pomembnega grajskega kompleksa nujno večprogramska in izvedljiva po fazah, da mora združevati tako javne kot zasebne pobude, odgovarjati tako na lokalne potrebe kot biti zanimiva tudi v regionalnem ali celo mednarodnem merilu. Grad Hrastovec naj bi se preoblikoval v živahno naselbino s prepoznavnim značajem, dostopno javnosti in dejavno vpeto v lokalno in širše okolje.

Prostorska kompleksnost

Grad Hrastovec se je iz skromnega dvora, zgrajenega v 13. stoletju, prek štirinajstih faz v stavbnem razvoju do danes preoblikoval v razmeroma razsežen stavbni kompleks. Na južnem, vhodnem delu danes izstopa njegova renesančna faza z valjastimi obrambnimi stolpi in mednje razpetimi stavbnimi trakti s prostori v nizih. Na severnem delu, ki je obrnjen proti Pesniški dolini, izstopa njegov baročni del, s sobanami, galerijami in stopnišči, značilno povezanimi v skupke prostorov, ki se navzven kažejo kot deloma samostojni stavbni volumni, navezani na zunanja dvorišča in vrtno terase. V notranjosti in predvsem v spodnjih etažah severnega dela je mogoče prepoznati starejše razvojne faze. Stavbni kompleks je fragmentiran, tako tlorisno oz. volumsko kot prerezno, s kompleksno višinsko oz. nivojsko zasnovano. Celoto obvladuje zgodovinska vstopna in kompozicijska os, ki poteka od vhodnega mostovža na jugu prek niza dvorišč in stopnišč proti vrtni terasi na severu ter se optično izteče v gričevnato pokrajino onstran Pesniške doline. Pomembno vlogo v organizaciji celote ima osrednje dvorišče, s katerega so dostopni posamezni stavbni trakti (ti med seboj niso vedno neposredno povezani). Dvorišče je bilo skozi razvojne faze večkrat preoblikovano in višinsko regulirano, v globini nasutij se (kot domnevamo) skrivajo ostanki nekdanjih obrambnih zidov in jarkov. Grad je danes zaznamovan z rabo in prostorskimi prilagoditvami za potrebe SVZ Hrastovec, ki so se plastile od sredine 20. stoletja do danes.

Kontinuiteta in korak naprej

Projektni premislek o revitalizaciji grajskega kompleksa sledi načelu zgodovinske kontinuitete. Čeprav je načrtovana nova raba stavbnega kompleksa in so predvideni tudi posegi v obstoječo stavbno substanco – tako vstavljanje in dodajanje novih

elementov kot predelava in delno odstranjevanje obstoječih elementov – pa mora načrtovana rešitev slediti zakonitostim stavbnega razvoja. To pomeni, da se mora tudi načrtovana prenova kot “nova faza” (v primeru gradu Hrastovec “petnajsta faza”) smiselno umestiti v zaporedje faz razvoja stavbe.

Faznost stavbnega razvoja pa implicira tudi “razvoj”, tj. nadaljevanje, dopolnjevanje oz. nadgradnjo, ki izhaja iz ugotovljenih zakonitosti. Zgodovinska kontinuiteta ne pomeni, da spremembe niso mogoče, temveč da morajo biti usklajene s tistim, kar v prostoru že obstaja in ga je skozi čas oblikovalo do današnje podobe.

Takšen pristop temelji na več predpostavkah:

- Vse faze stavbnega razvoja je treba obravnavati enakovredno, saj vsaka od njih priča o “življenju” gradu v določenem obdobju. Nobeni od faz ne gre pripisati vodilne vloge “originala”, tako kot nobene tudi ne moremo a priori izbrisati. V primeru gradu Hrastovec je predvsem pomembno slednje, saj bi prenašala odločitev o “očiščenju stavbne strukture vseh naknadnih prezidav” lahko hitro vodila k popolnemu izbrisu zadnje faze, ki jo zaznamuje dejavnost SVZ. Dosledno vztrajanje pri tem pristopu pa bi npr. terjalo tudi odstranitev baročnih prezidav, ki so posegale v še zgodnejše faze stavbnega razvoja.
- Vsak posamezen del stavbnega kompleksa oz. posamezen del stavbe ali prostor je treba obravnavati pazljivo. S predhodno raziskavo zgodovinskih virov ter sondiranjem stavbnih elementov in konstrukcij skušamo ugotoviti obstoj, značilnosti in medsebojne odnose posameznih zgodovinskih plasti. Iščemo možnosti soobstoja in prezentacije vseh zgodovinskih plasti, tj. elementov iz različnih obdobj. Prednost oz. vodilna vloga pri izpostavitvi zgodovinskih plasti ali elementov pa je opredeljena na osnovi predhodnega vrednotenja.
- Vrednotenje se opravi na osnovi meril za vrednotenje kulturne dediščine; to so merilo avtentičnosti in ohranjenosti, avtorsko merilo, razvojno merilo, tipološko merilo, zgodovinsko pričevalno merilo, kulturno-civilizacijsko merilo in prostorsko merilo (Uredba o varstvenih območjih dediščine, Ur. l. RS, 69/2022, ZVKDS (2022): Priročnik za vrednotenje kulturne dediščine za določitev varstvenih območij, verzija 1.0).
- V primeru gradu Hrastovec je bil opravljen kombiniran postopek vrednotenja, in sicer tako na osnovi podatkov in ugotovitev, pridobljenih v okviru projektne skupine v seminarju, kot na osnovi tistih, ki so jih posredovale raziskovalne skupine,

vključene v krovni raziskovalni projekt.

Poseben poudarek pri vrednotenju je izhajal iz ugotovljenih prostorskih oz. arhitekturnih značilnosti stavbnega kompleksa – od krajinskega merila prek merila stavbnega kompleksa do merila posameznih delov stavb, prostorov in prostorskih sklopov ter merila arhitekturnih elementov.

- Projektne rešitve za revitalizacijo grajskega kompleksa lahko opredelimo tudi kot “prilagojeno ponovno rabo”, saj se kompleks namenja novi rabi, s prilagoditvami obstoječih in izvedbo novih elementov. Vendar se pri tem stavbna substanca a priori ne prilagaja oz. ne podreja novi rabi, temveč težimo k optimalnemu odnosu med obstoječimi odlikami prostorske zasnove in prostorskimi rešitvami, ki jih terja nova raba.
- Zavedanje o spremenljivosti rabe skozi čas – kar dokazujejo tako zgodovina gradu Hrastovec kot pomisleki deležnikov glede možnosti sprememb rabe v prihodnosti – narekuje projektni premislek, ki naj predvideva reverzibilnost novih posegov in projektne rešitve, ki v osnovi izhajajo iz urejanja prostorskih odnosov v grajskem kompleksu “samih po sebi”, in ne iz prostorskih odnosov oz. prilagoditev, ki so primarno pogojene s programskimi potrebami in novo rabo.

Oblikovanje osnove za projektni premislek

Osnova za zgoraj opisani pristop k projektu je čim boljše poznavanje obravnavane stavbe oz. stavbnega kompleksa, tako z vidika današnjega stanja kot tudi zgodovinskega razvoja. Današnje prostorsko-arhitekturne (in mnoge druge) značilnosti je treba razumeti kot rezultat procesov preobrazbe grajskega kompleksa skozi zgodovino (stavbni razvoj) ter se ob tem zavedati, da so bile integralno povezane z rabo oz. življenjem na gradu in s širšimi družbenimi procesi.

Podatki o stavbnem razvoju in zasnovi grajskega kompleksa v posameznih stavbnih fazah ter o zgodovini gradu, opremi prostorov itd. so bili pridobljeni iz različnih virov in literature. Za nekatera obdobja in dele gradu so razmeroma podrobni, drugod pa pomanjkljivi, večkrat si tudi nasprotujejo. Vir, ki je pomagal razjasniti nekatere pomembne prostorske odnose, ki so danes težko razpoznavni, so bile štiri Vischerjeve upodobitve gradu iz njegove *Topografije vojvodine Štajerske* s konca 17. stoletja (Vischer, Georg Matthäus (1681): *Topographia ducatus Stiriae*). Podatki o prostorski zasnovi in rabi prostorov v sredini 20. stoletja, tik pred vselitvijo SVZ oz. ob njegovi vselitvi, so bili pridobljeni iz načrtov v INDOK centru MK ter iz opisa prostorov in inventarja, ki ga je ob obisku gradu konec tridesetih let 20. stoletja podal dr. France Stele. Zakonitosti

stavbnega razvoja in prostorskih odnosov med deli gradu je na terenski delavnici na gradu razjasnil dr. Igor Sapač.

Velika večina posegov in prilagoditev iz zadnjega obdobja SVZ ni dokumentirana in jih je bilo treba vsaj na osnovnem nivoju zajeti v posnetek obstoječega stanja gradu. Zaradi prostorske kompleksnosti, omejitve dostopa v nekatere dele gradu ter časovnih, tehničnih oz. finančnih okvirov projekta je to za natančnost predstavitev obstoječega stanja grajskega kompleksa pomenilo kar pomembno omejitev.

Podatki o obstoječem stanju gradu, njegovi prostorski zasnovi, stavbnih elementih in trenutni rabi so bili dokumentirani in sistematično urejeni v “katalogu prostorov” ter analizirani. Zaradi večje preglednosti podatkov ter boljšega razumevanja odnosa med obstoječo rabo, dejavnostjo oz. programom SVZ in prostorsko zasnovo gradu so bile ločeno opravljene analize prostorskih in programskih zakonitosti. Podobno so se urejali prostorski oz. programski podatki za pretekla obdobja v zgodovini gradu.

Maketa kot orodje

V projektne procese so imele pomembno vlogo makete gradu. Služile so kot orodje za preveritev in nazorno predstavitev prostorskih odnosov v fazi uvodnega razjasnjevanja obstoječe in nekdanjih prostorskih zasnov, pa tudi kot komunikacijska platforma za vizualizacijo in usklajevanje projektnih zamisli v kasnejši projektni fazi. Pripravljene so bile v različnih merilih in z različnimi vsebinskimi poudarki, od drobnih shematičnih maket za ključne prostorske odnose do večjih maket s podrobnim prikazom prostorske zasnove.

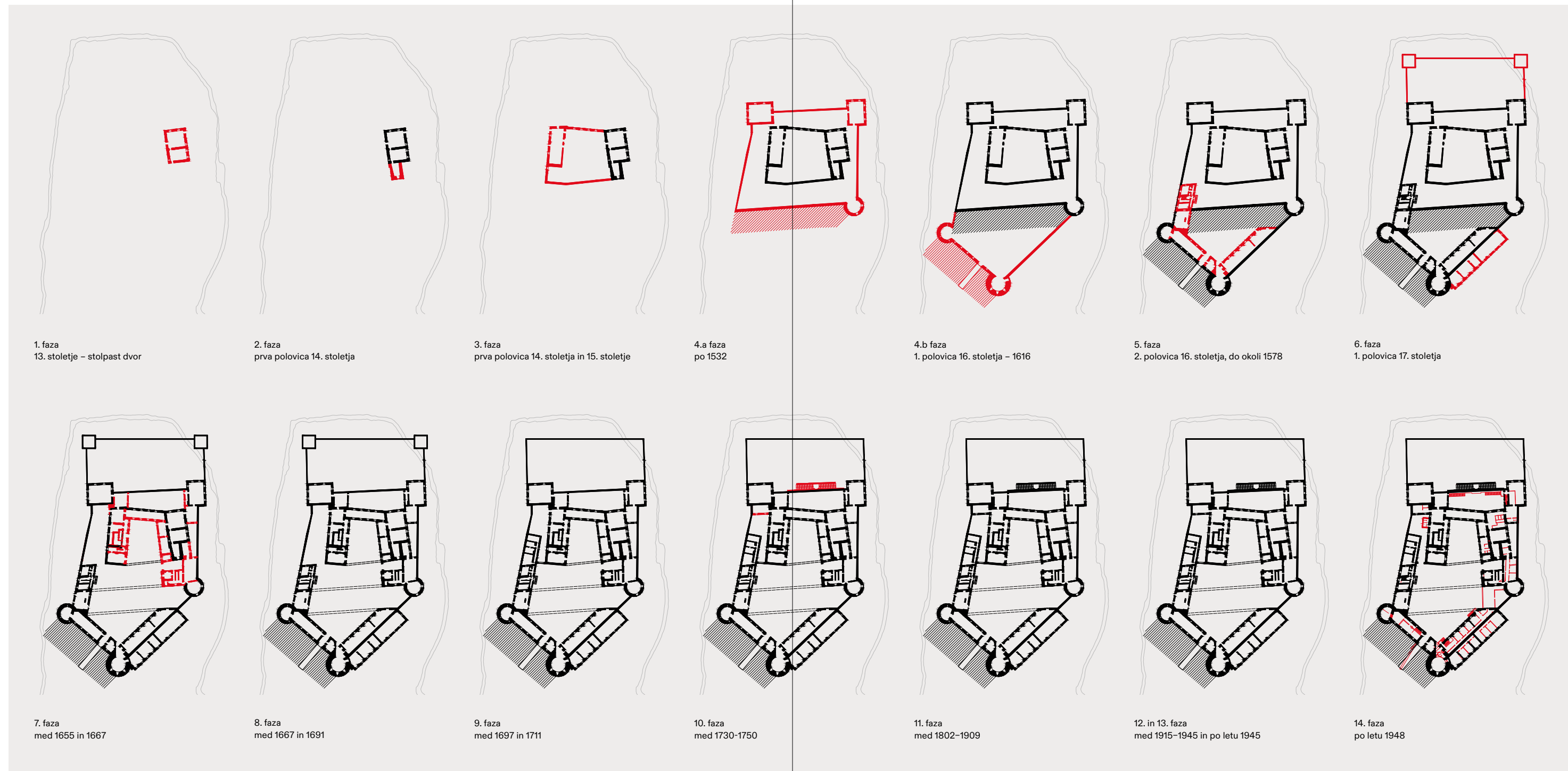
Raziskovanje skozi oblikovanje variantnih projektnih predlogov

Projektni predlogi v skladu z eksperimentalno naravo RevitLaba ne iščejo edinega možnega, najugodnejšega, najbolj sprejemljivega, najbolj realno izvedljivega ... načina revitalizacije gradu. Vsak od predlogov izpostavlja nekaj problemskih vprašanj, programskih poudarkov in pristopov k prenovi; poenostavljeno bi jih lahko označili kot “mini” (projekt *Odtis časa*), “midi” (*Med nivoji*) in “maksi” (*Čez dvorišče*). Vsi projektni predlogi sledijo predhodno opisanim načelom, vendar jih vsak interpretira na svojski način. To kaže tudi na odprtost pristopa, ki do različnih rezultatov pripelje s poenotenimi izhodišči in ključnimi metodološkimi koraki.

Vsi trije projekti se neodvisno od vprašanj, ki jih prinaša nova raba, odzivajo na problematiko fragmentiranosti in izoliranosti grajskega kompleksa.

Projekta *Med nivoji* in *Čez dvorišče* nanjo odgovarjata z možnostjo vzpostavljanja novih povezav, tako navzven, proti priležnim zunanjim grajskim prostorom, ureditvam v bližini in sistemu poti v okolici gradu, kot navznoter, med posameznimi stavbami in predvsem nivoji grajskega kompleksa. Projekt *Med nivoji* pri tem po zgledu nekdanjih grajskih stolpov, ki zaznamujejo Vischerjeve vedute, zasnuje nove vertikalne povezave, projekt *Čez dvorišče* pa s preoblikovanjem in podkletitvijo osrednjega dvorišča vzpostavi nove povezave med grajskimi prostori na nivoju nekdanjega obrambnega jarka. *Odtis časa* išče možnosti novih povezav s pazljivim odstiranjem in soočanjem plasti in stavbnih elementov iz različnih zgodovinskih obdobj, ob tem pa teži k funkcionalni in prostorski razjasnitvi ustroja grajskega kompleksa.

V preseku problemskih vprašanj, ki jih projekti razpirajo, programskih poudarkov, ki jih izpostavljajo, ter projektnih rešitev, ki jih vizualizirajo, gre v nadaljevanju iskati izhodišča za oblikovanje prilagodljive in pragmatične strategije revitalizacije, ki bo sodobna podlaga za varovanje in nadgradnjo osnovnih prostorskih in dediščinskih odlik gradu. Skozi združeno optiko treh projektnih predlogov se izrisuje podoba možne nadaljnje poti.

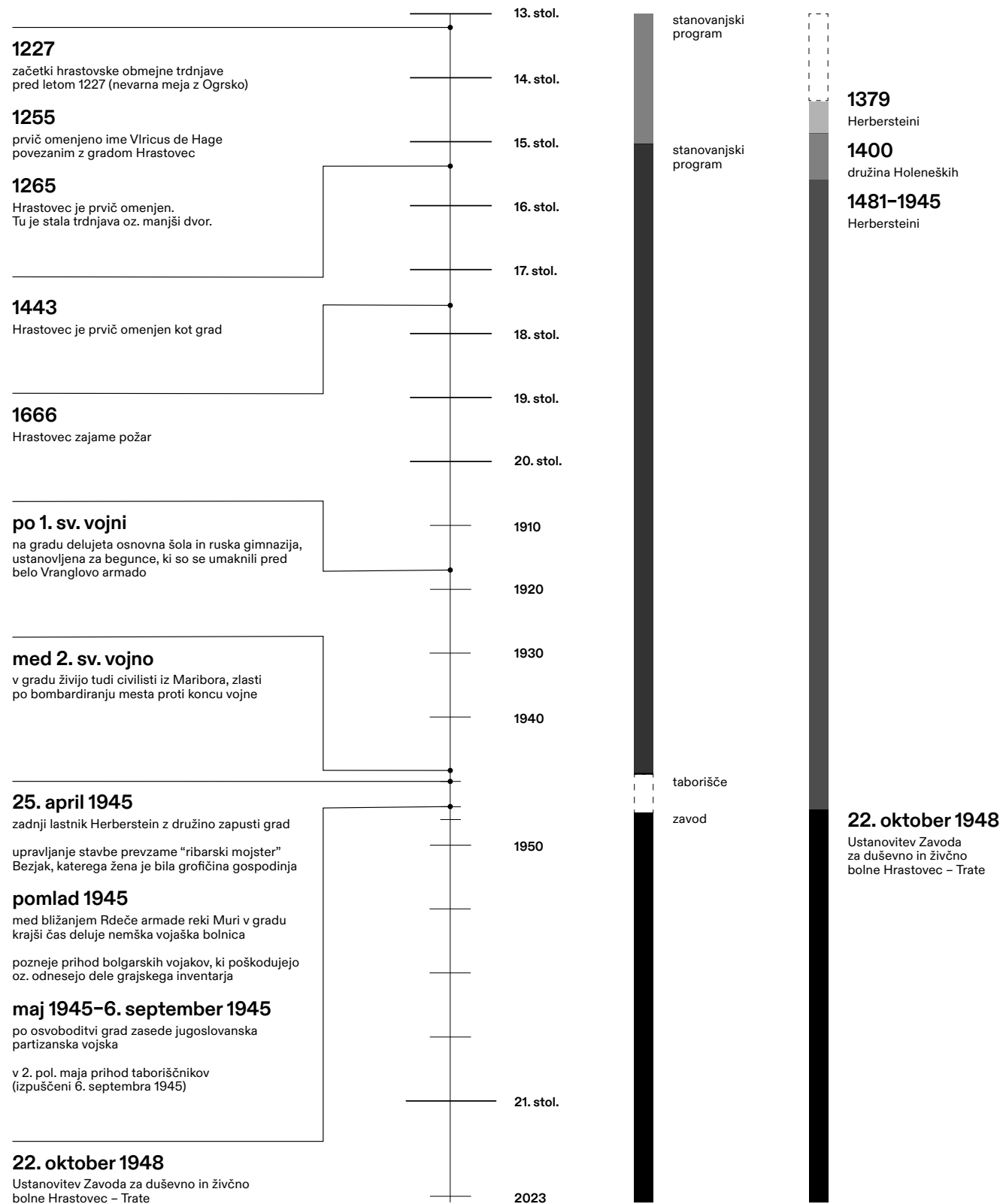

Stavbni razvoj

Stavbni razvoj kaže, da se je grad razvijal postopoma. Njegov razvoj lahko razčlenimo na štirinajst faz, ki pričajo, da je bil grad na začetku le manjši dvor, s prizidavami pa je dobil tudi renesančne in baročne značilnosti.

Program gradu skozi čas

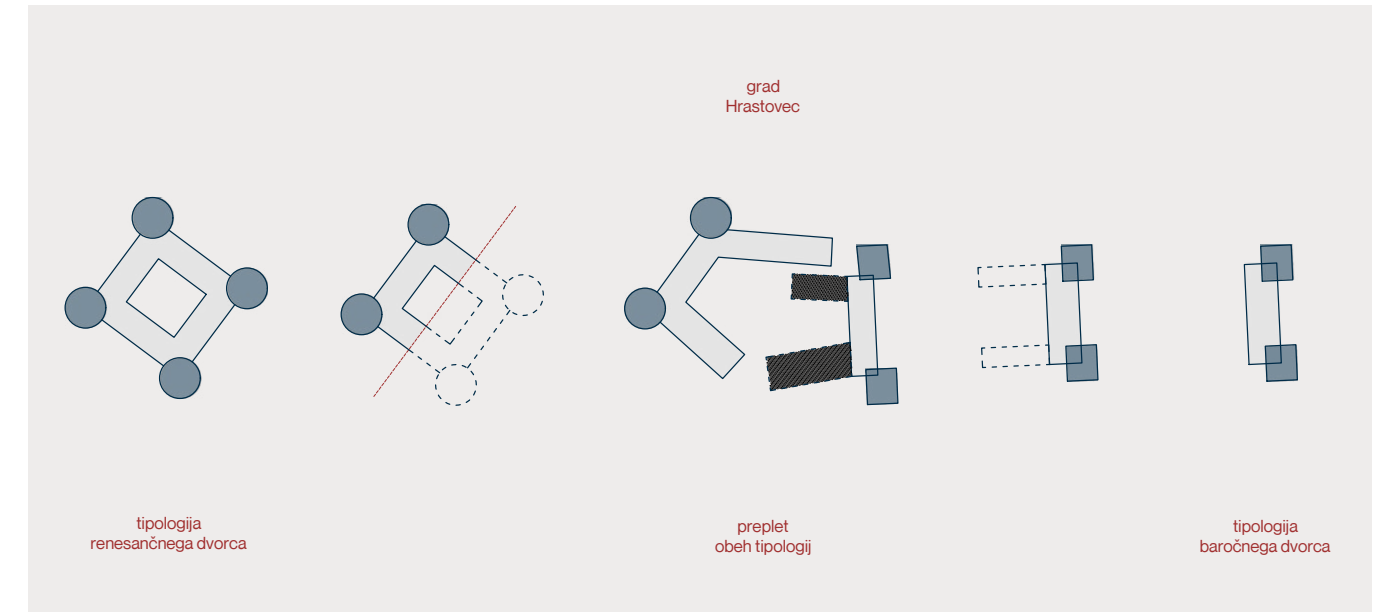
Pester stavbni razvoj gradu je skozi stoletja spremljal pestro spreminjajoč se program: od trdnjave, prizorišča čarovniških procesov, ruske gimnazije do taborišča in kasneje socialnovarstvenega zavoda.

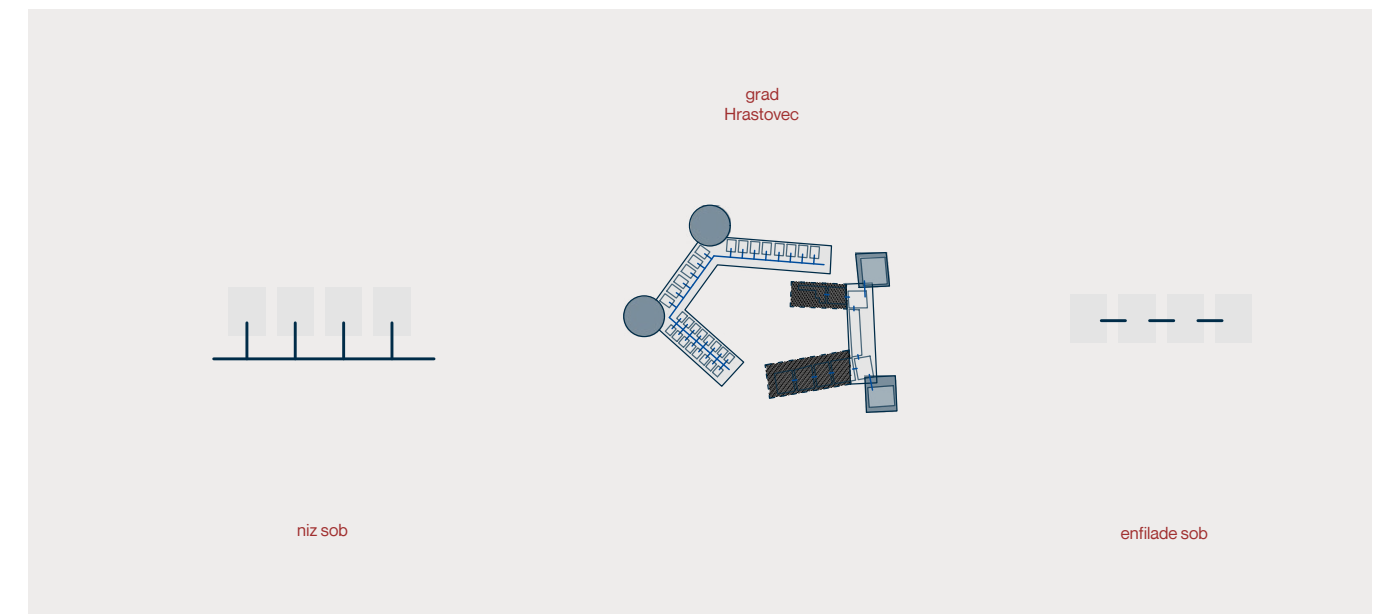
Tipologija gradu

Iz oblikovne zasnove gradu Hrastovec je razvidno, da je grad sestavljen iz dveh delov – renesančnega in baročnega. Renesančni del je zasnovan s sobami, ki so nanizane druga ob drugi in se pripenjajo na hodnik. Baročni del pa nakazuje razkošje z enfiladami medsebojno prehodnih sob, kar ustvarja občutek prostornosti in omogoča organizacijo prostorov

za sprejeme in družabne dogodke. Preplet teh dveh tipologij v gradu Hrastovec ponuja vpogled v evolucijo arhitekturnih slogov in življenjskih potreb skozi zgodovinska obdobja. Grad je tako odličen primer prilagajanja arhitekture in funkcionalnosti značilnostim posameznega obdobja in potrebam uporabnikov.

Dve tipologiji, en grad

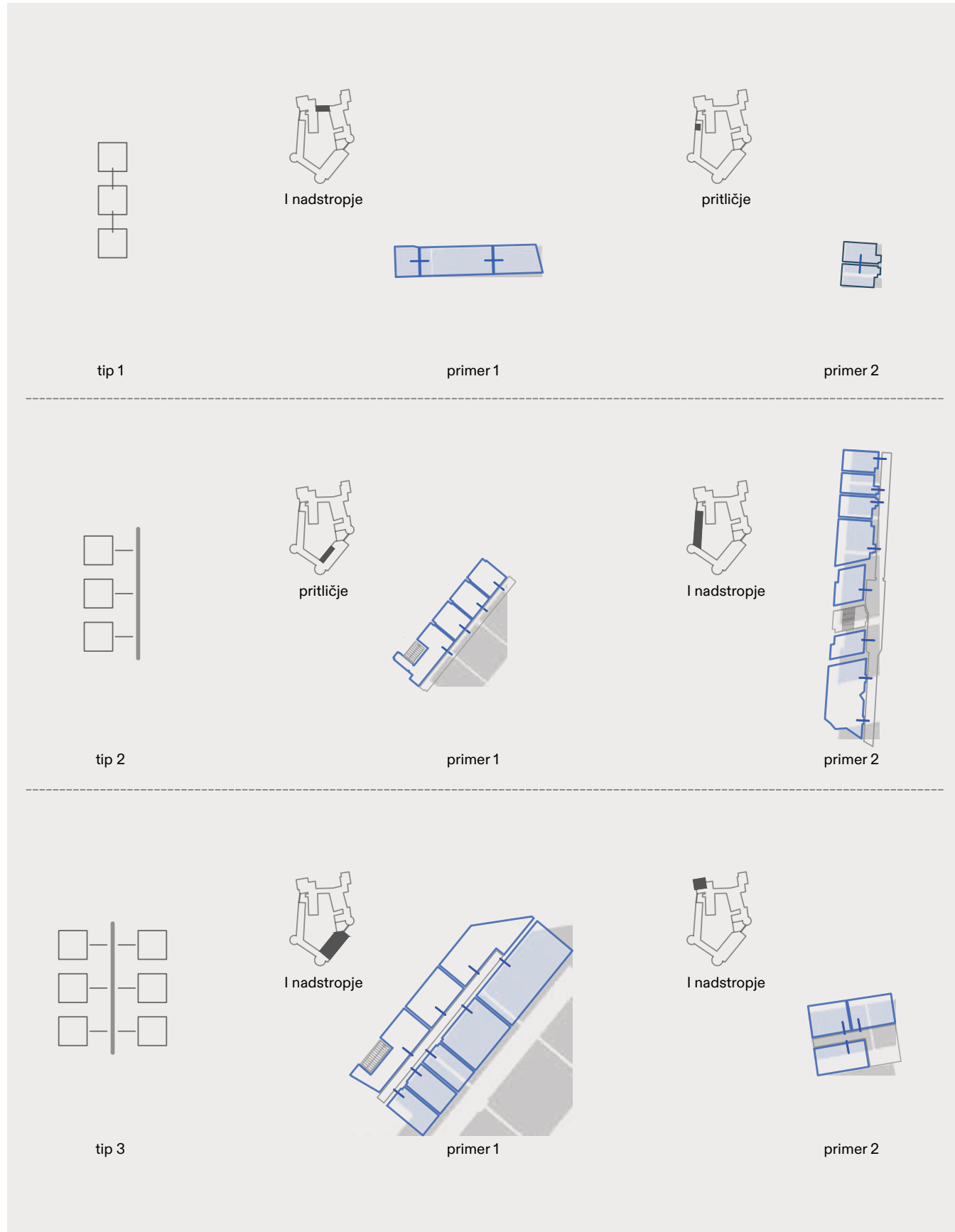

Dva načina nizanja sob v gradu Hrastovec

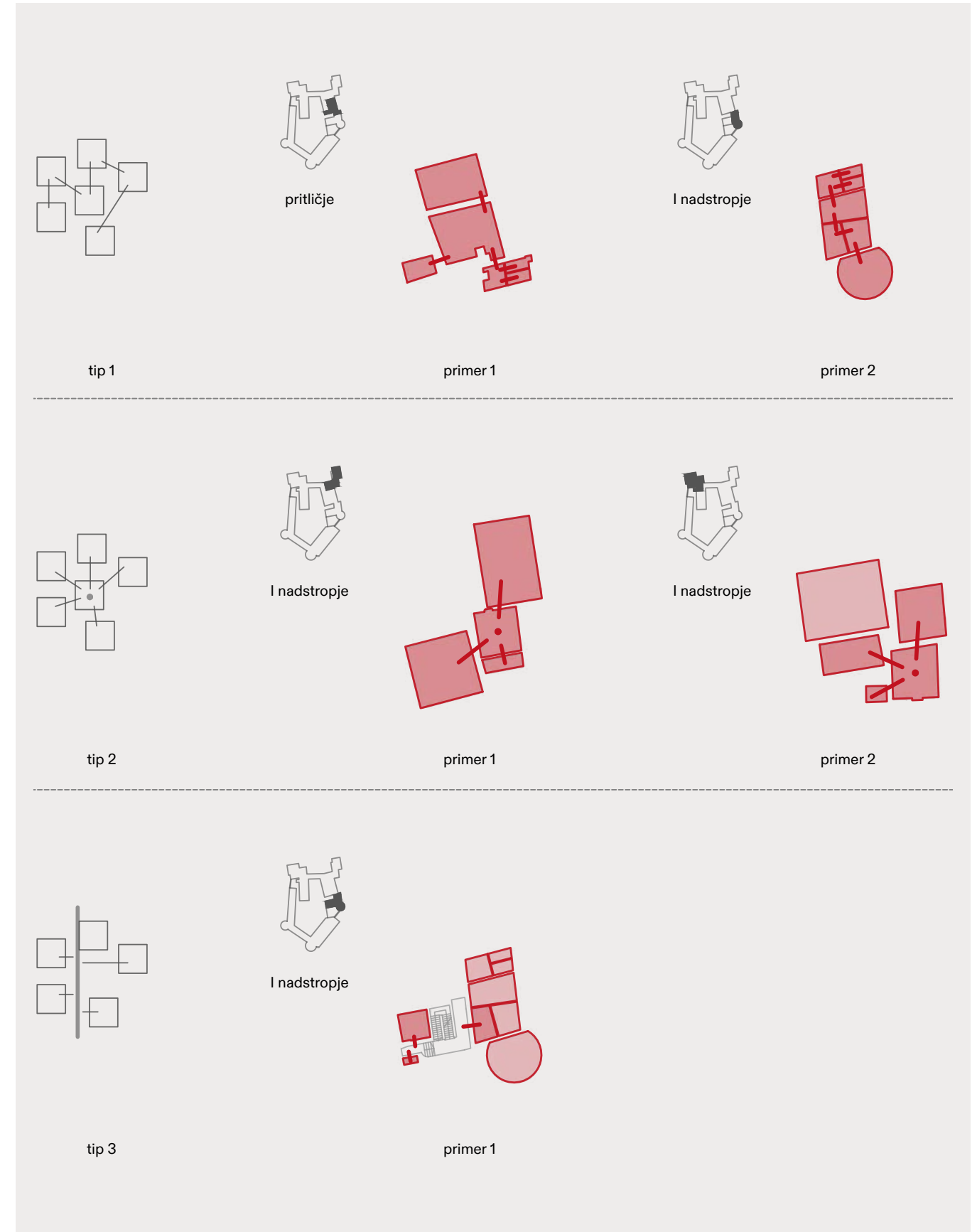

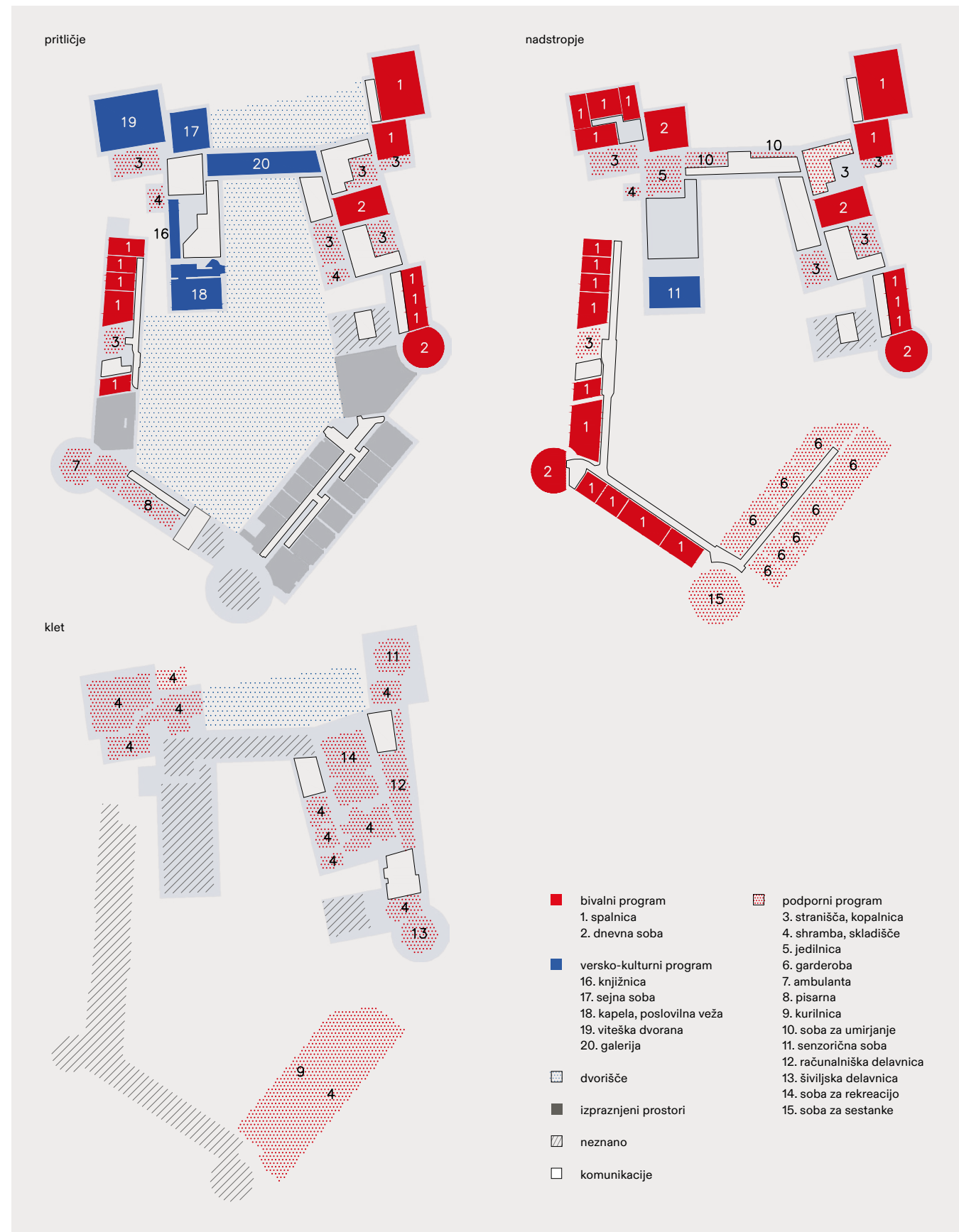
Linearna razporeditev prostorov in prehajanje med njimi

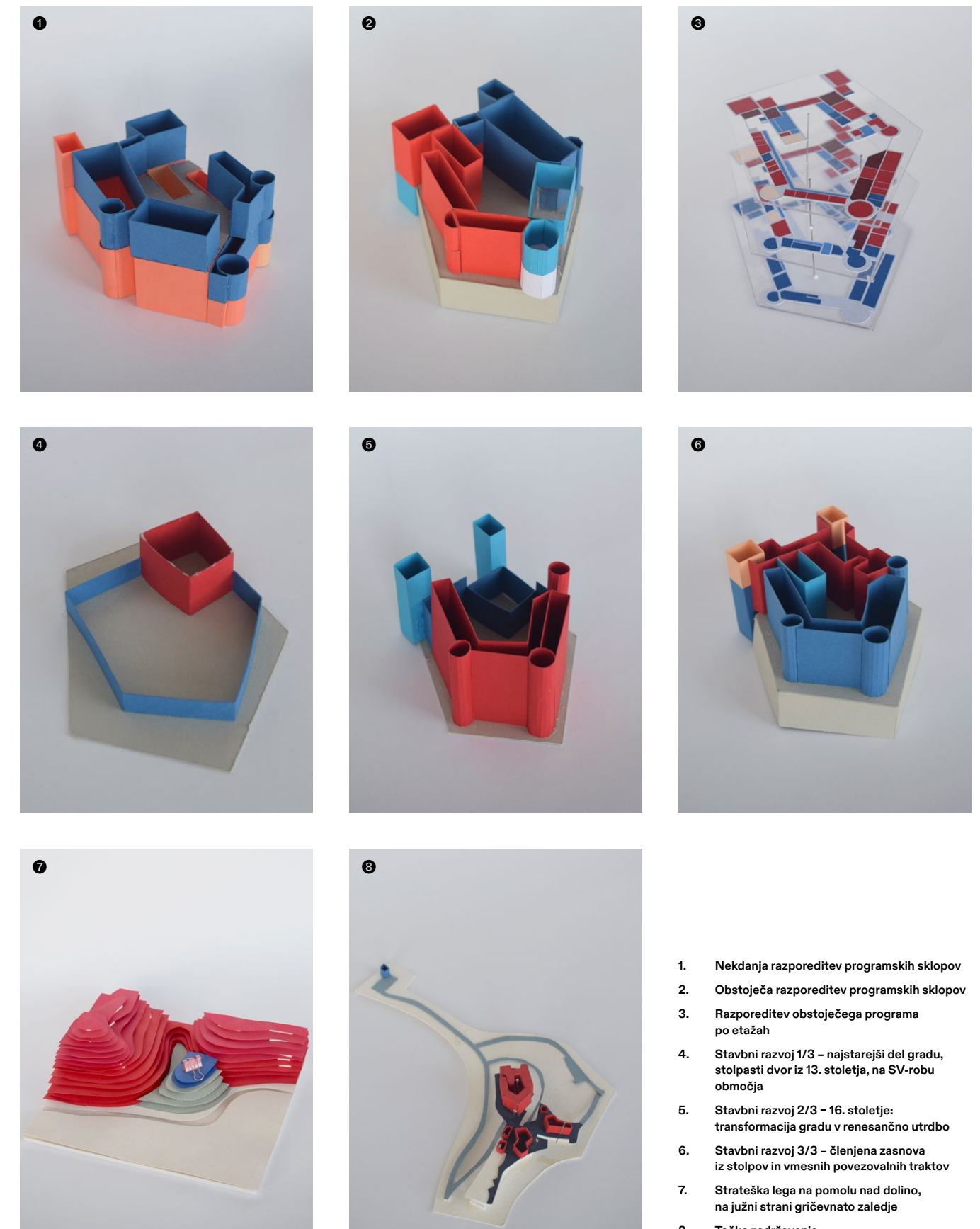
Gručasta razporeditev prostorov in prehajanje med njimi

Diagram podrobne programske členitve v gradu danes

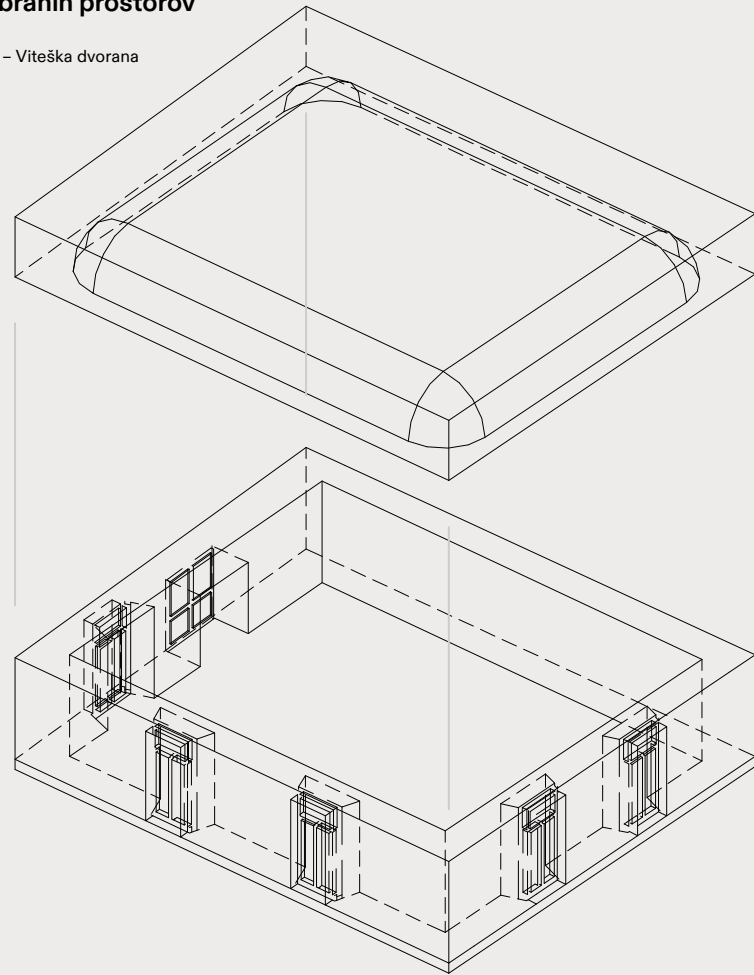

Maketne sheme

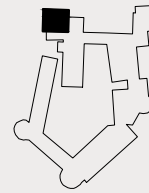

Katalog izbranih prostorov

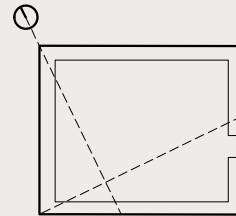
Študija primera – Viteška dvorana

pozicija v gradu: A_0_a-1
namen: DVORANA

orientacija in oblika

dostopnost

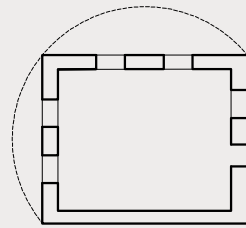

površina: 35,75 m²

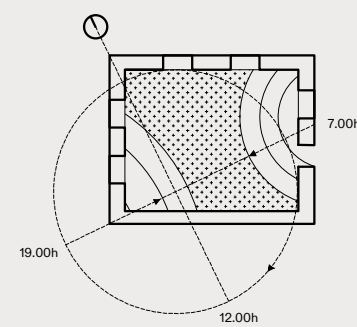
materialnost, barva
tla: les, rjava
stena: omet, svetlo siva
strop: omet, bež

LOKACIJA

pogled

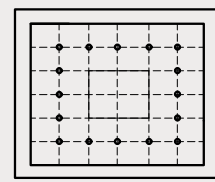

naravna svetloba

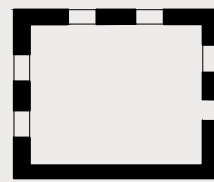
PROSTOR

umetna svetloba

• luči

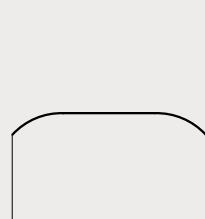
nosilna konstrukcija

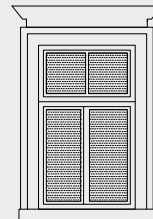
■ nosilna konstrukcija

ARHITEKTURNI ELEMENTI

oboki
1.1

odprtine
2.1

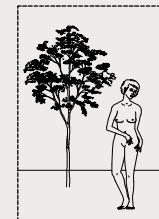
dekorativni elementi
3.1

3.2

3.3

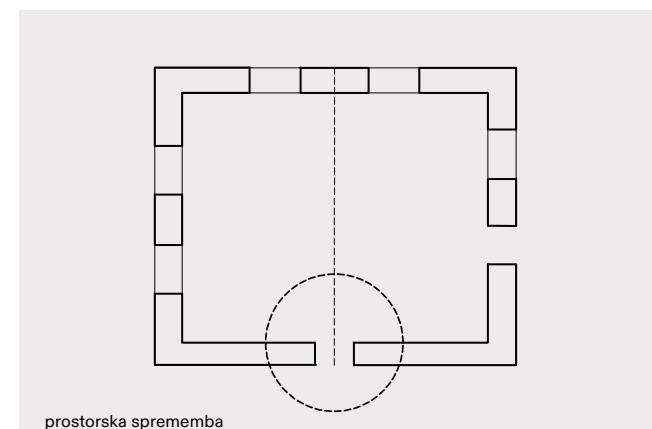
dekorativni elementi:
3.3 (x14) stropne
(x11) stenske

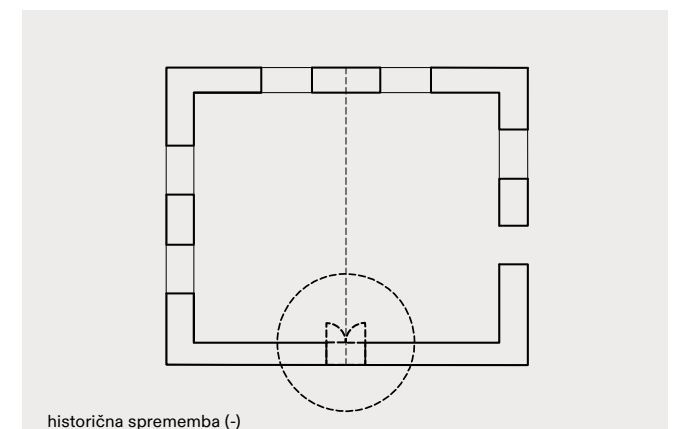
NEKOČ
Del dvorane s pečjo. Foto: France Stele, ok. I. 1930.

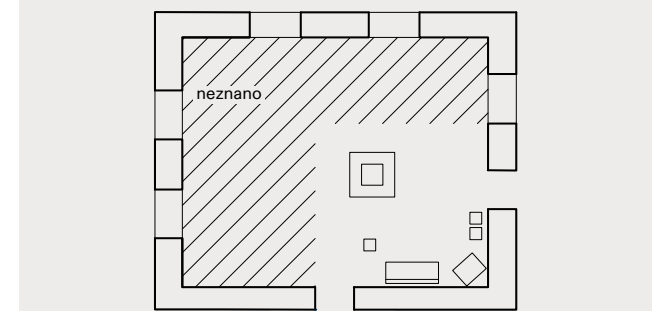
DANES
Viteška dvorana. Foto: Živa Vita Verčačnik, 2023.

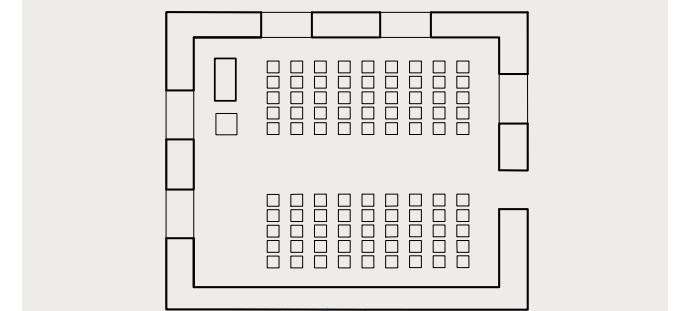
prostorska sprememba

historična sprememba (-)

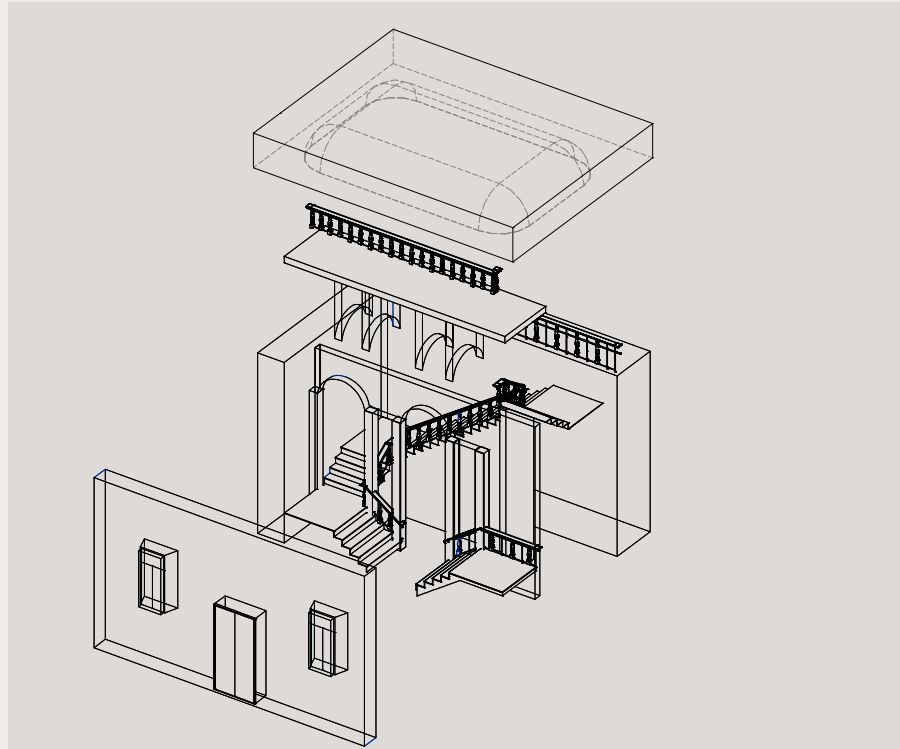
razporeditev opreme po zapisih Franceta Steleta
namen: večnamenska dvorana

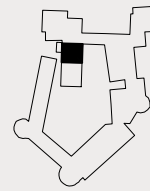
razporeditev opreme po opazovanju
namen: dvorana

Katalog izbranih prostorov

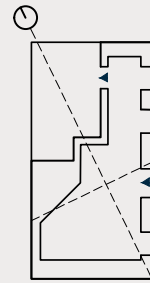
Študija primera - baročno stopnišče

pozicija v gradu: A_0_b-5
namen: KOMUNIKACIJE

orientacija in oblika

dostopnost

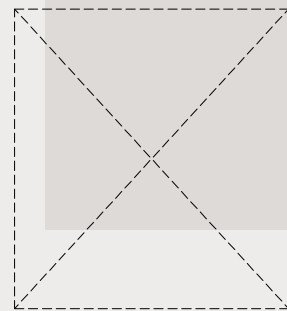

površina: 101,7 m²

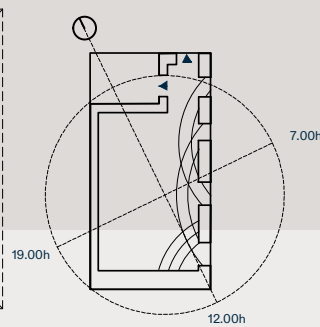
materialnost, barva
tla: kamen; siva, bež
stena: omet; bela, rumena,
zelena, roza
strop: omet, bela

LOKACIJA

pogled

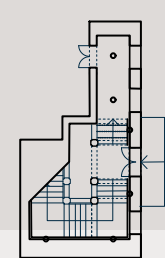

naravna svetloba

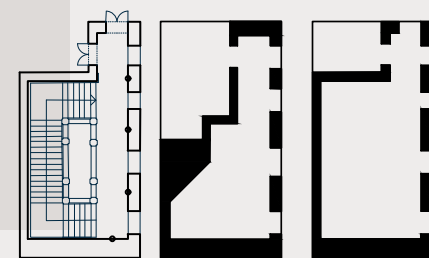
PROSTOR

umetna svetloba

• luči

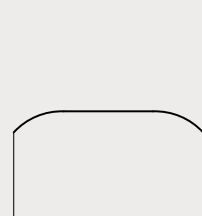
nosilna konstrukcija

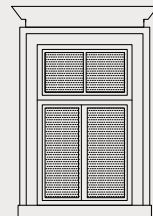
■ nosilna konstrukcija

ARHITEKTURNI ELEMENTI

oboki
1.1

odprtine
2.1

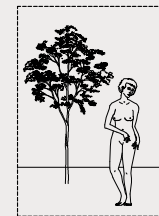
dekorativni elementi
3.1

3.2

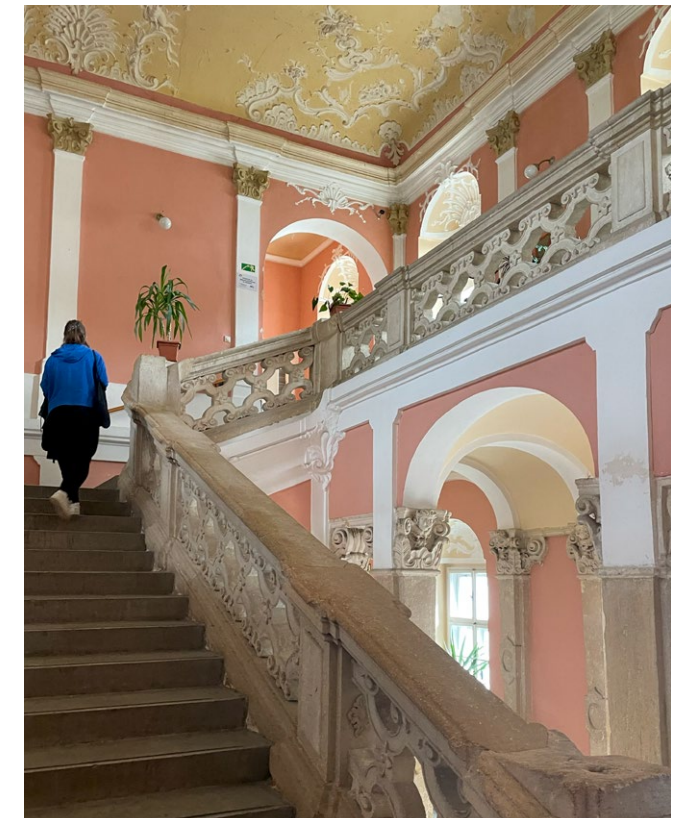
3.3

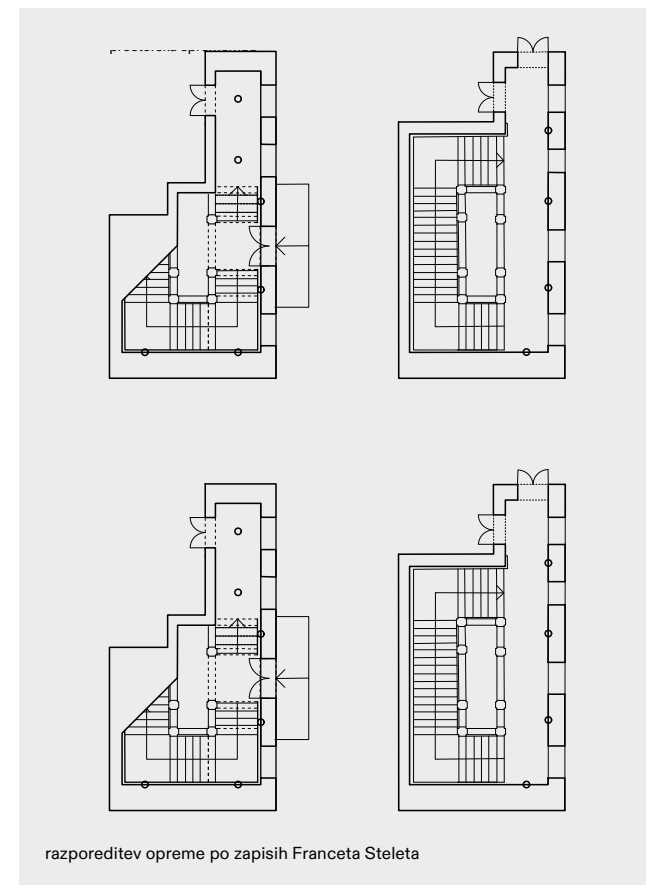
dekorativni elementi:
3.3 (x14) stropne
(x11) stenske

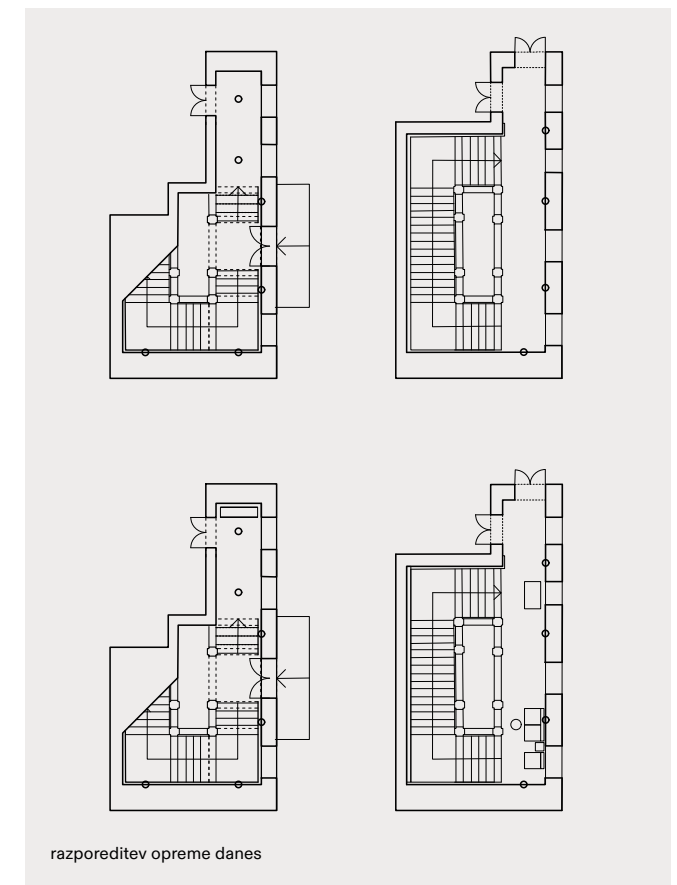
NEKOČ
Baročno stopnišče. Foto: France Stele, ok. l. 1930.

DANES
Baročno stopnišče. Foto: Marie Kinkela, 2023.

razporeditev opreme po zapisih Franceta Steleta

razporeditev opreme danes

Med nivoji Projektna skupina 1

Mentorji

doc. Mitja Zorc
doc. dr. Miloš Kosec
asist. Tadej Urh

Študenti

Karolina Pavlič
Pia Pravdič
Dunja Rabađija

Grad Hrastovec se iz odmaknjene zaprte utrdbe preobrazi v odprto mesto srečevanj ljudi različnih interesov, starosti in zmožnosti, od blizu in daleč. Kot že nekoč v zgodovini stavba spet postane splet raznovrstnih dejavnosti, ki se med seboj dopolnjujejo. Prostori se uredijo za nastanitev ter za kulturne, izobraževalne in komercialne dejavnosti, stalne in spremenljive. Oživijo in oplemenitijo se nekdanje ter vzpostavijo nove povezave do ureditev in stavb v okolici gradu.

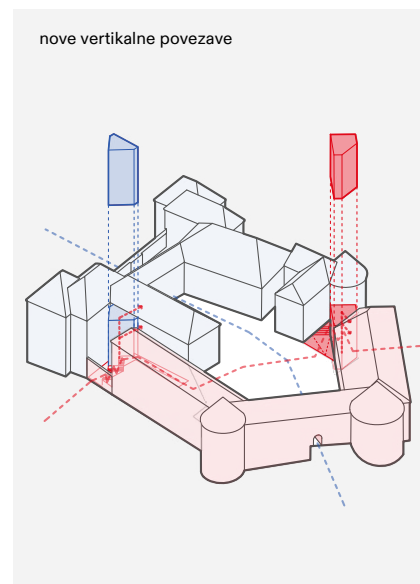
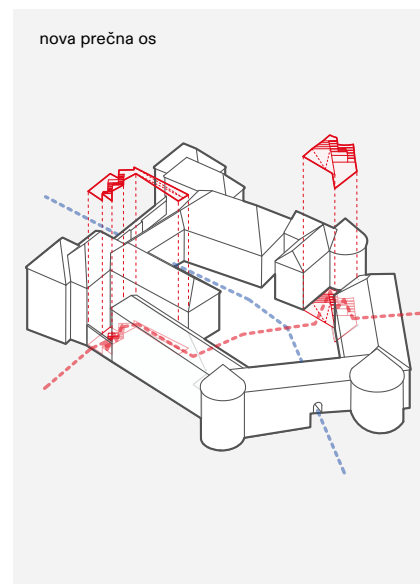
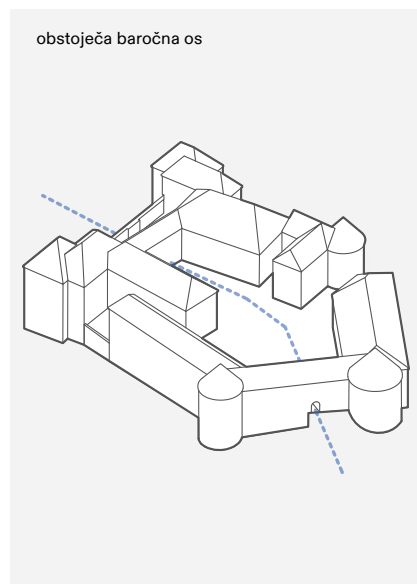
Kot spomin na nekdanje grajske stolpe projektni predlog na stik glavnih stavbnih traktov grajskega kompleksa umešča dve novi jedri vertikalnih povezav. Prek njiju izboljša dostopnost in povezave med nivoji in prostori v gradu brez uničujočih posegov v notranjosti. Ob vznožju novih jeder odpre vrzeli v obzidju in poleg zgodovinske osi v vzdolžni smeri vzpostavi novo os dostopa v prečni smeri. Grajsko dvorišče tako postane živahno vozlišče dogajanja na presečišču poti.

Grajski stolpi na Vischerjevi upodobitvi gradu Hrastovec

Nova jedra z vertikalnimi povezavami kot interpretacija grajskih stolpov

Vzpostavljanje novih horizontalnih in vertikalnih povezav v gradu ter navezav na zunanji prostor

Uporabniki

Grad Hrastovec kot odprto mesto srečevanj ljudi različnih interesov, starosti in zmožnosti, od blizu in daleč. Kot že nekoč v zgodovini grad postane splet raznovrstnih dejavnosti, ki se med seboj dopolnjujejo in povezujejo.

Programska delitev

Oblikovanje zaključenih, vendar dopolnjujočih se programskih sklopov ustreza obstoječi prostorski delitvi na stavbne trakte in dvorišča grajskega kompleksa.

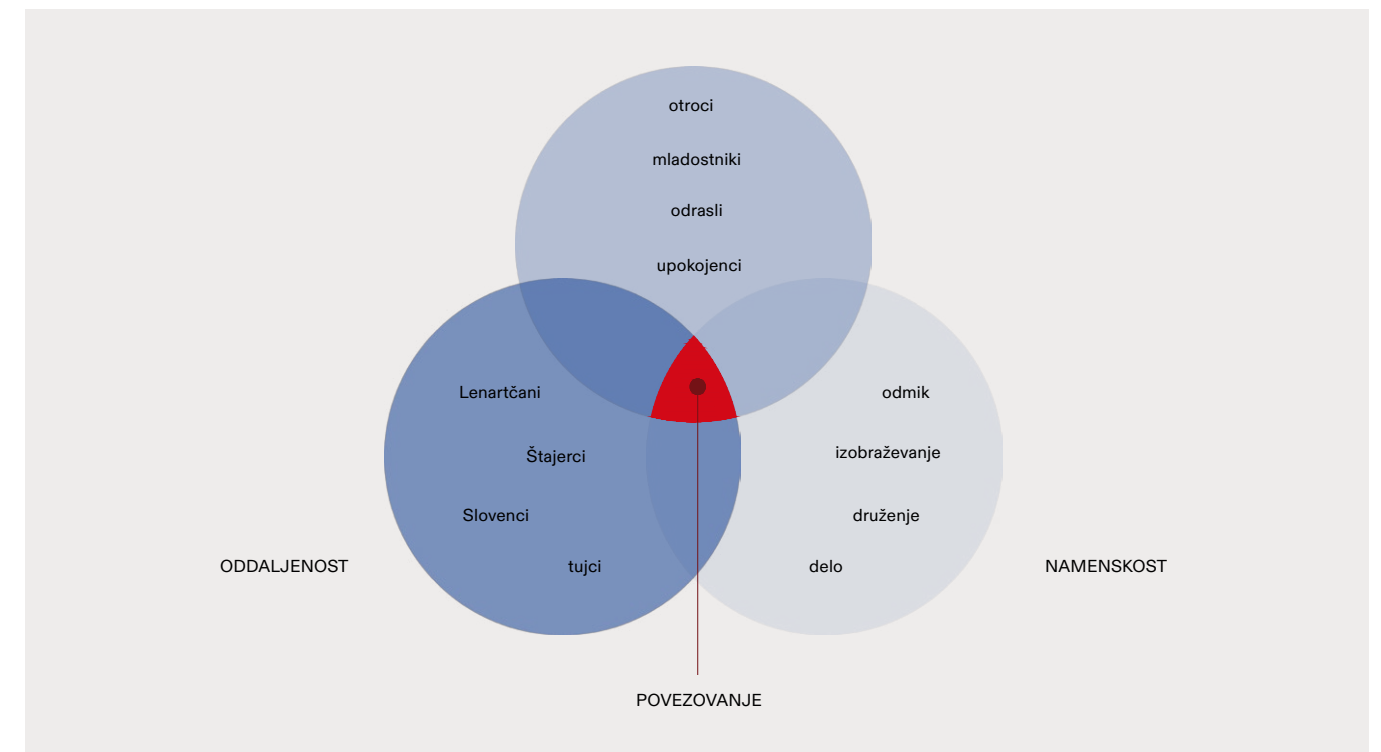
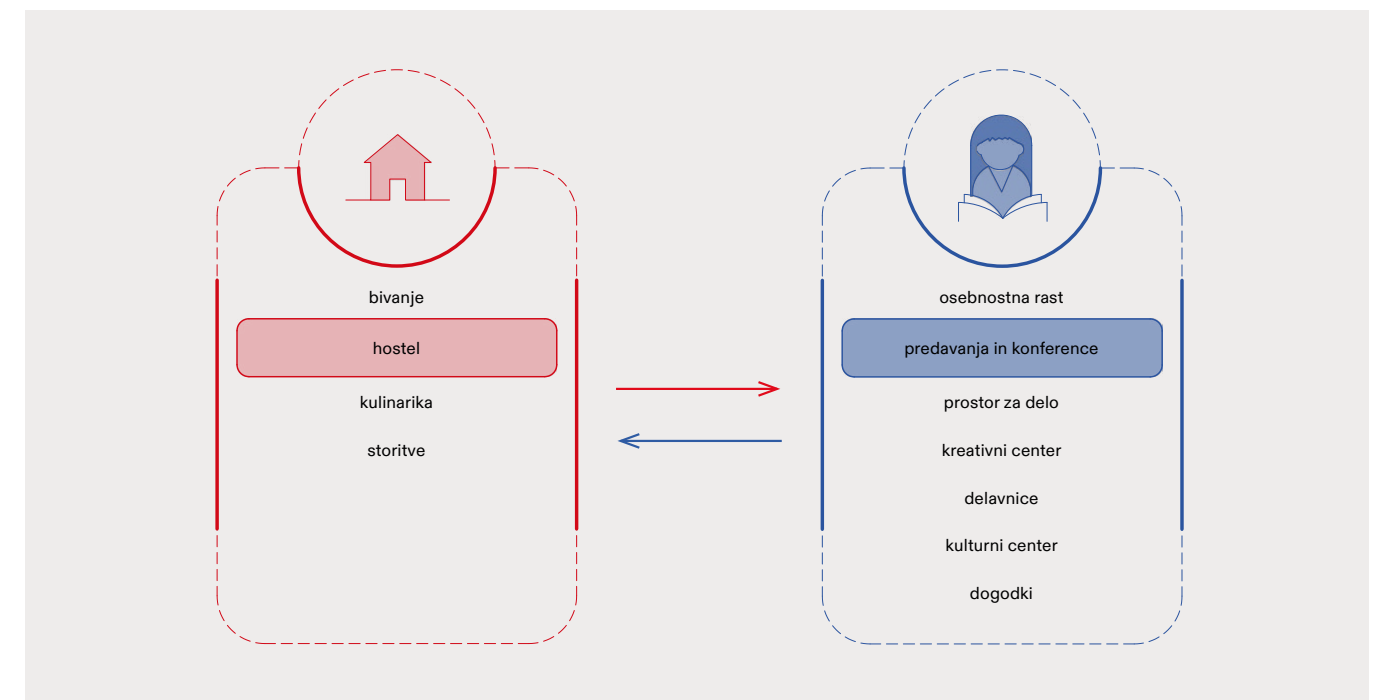

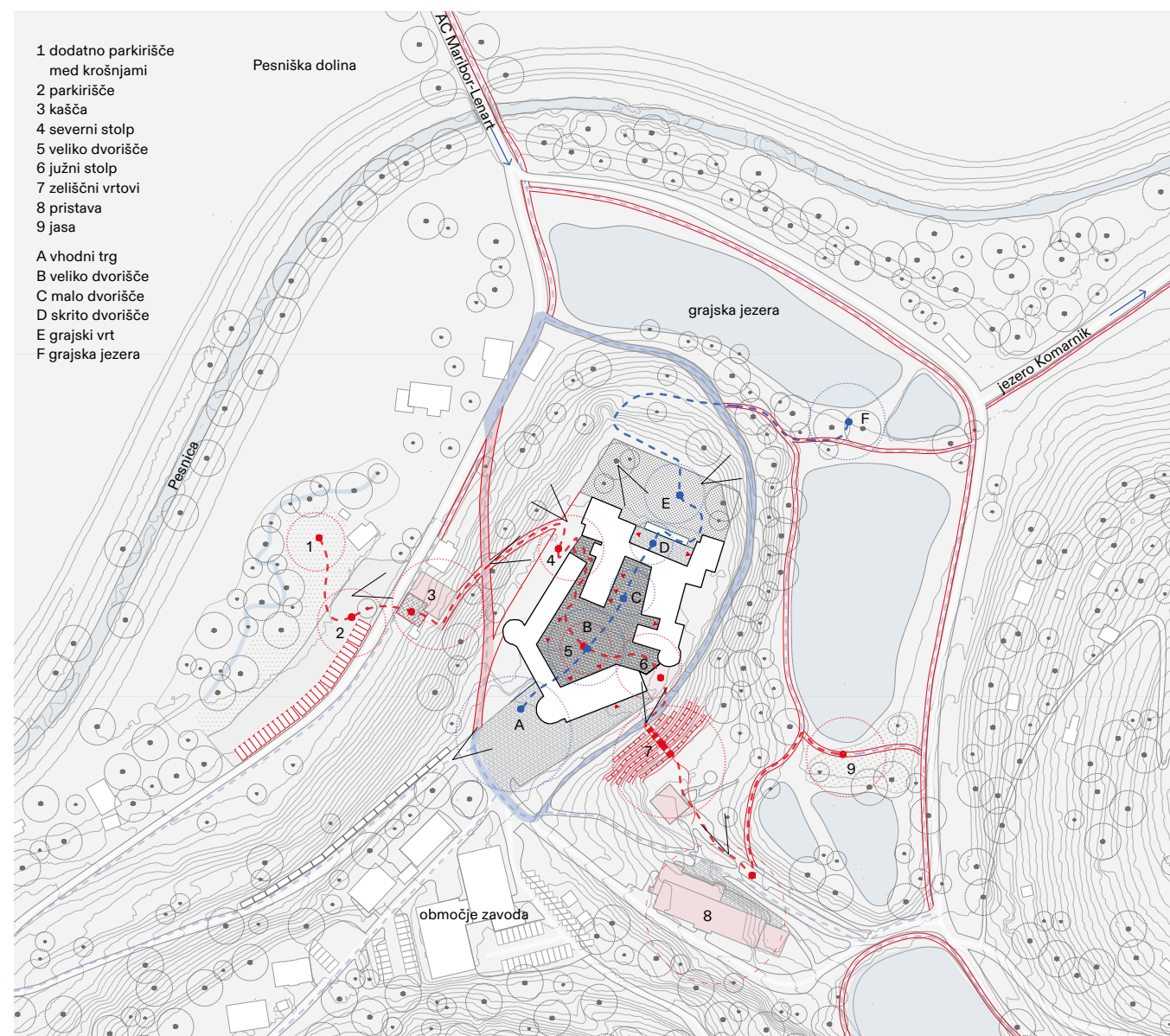
Diagram uporabnikov

Programska delitev

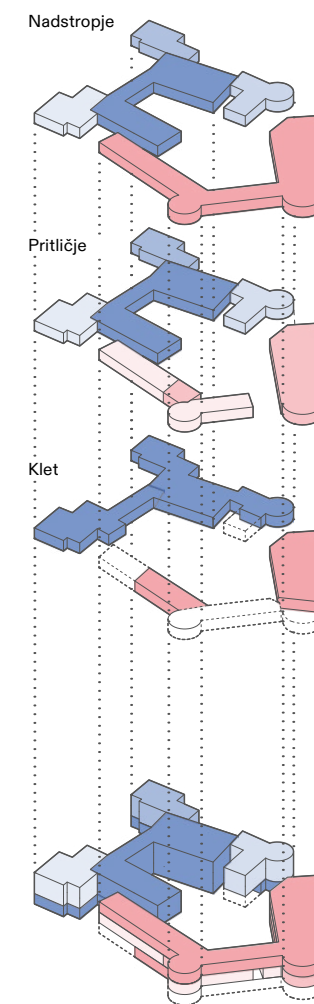
Aktivacija širšega območja

Vzpostavitev novih in ureditev obstoječih povezav med gradom in programsko oživiljenimi zunanji prostori grajskega kompleksa aktivira širše območje gradu Hrastovec.

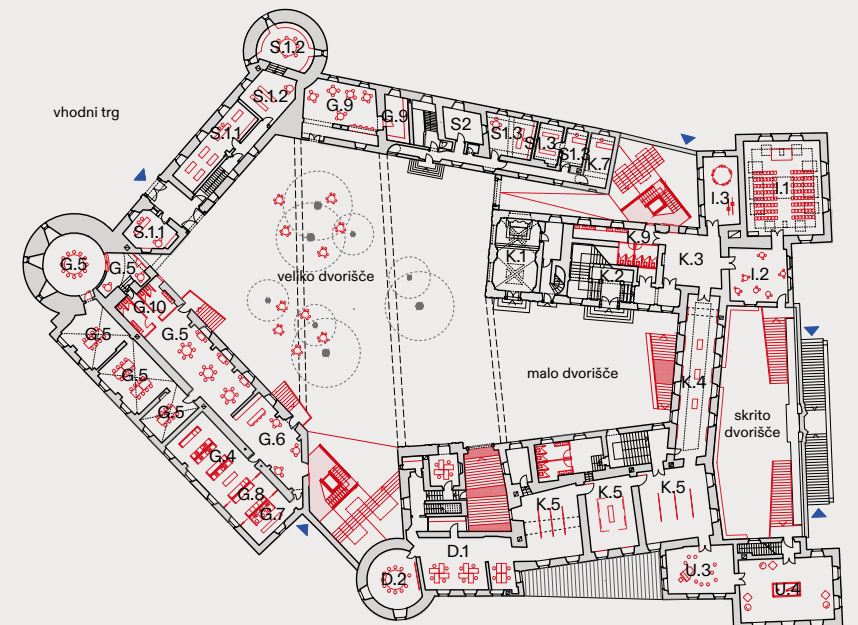
Situacija

Programska shema

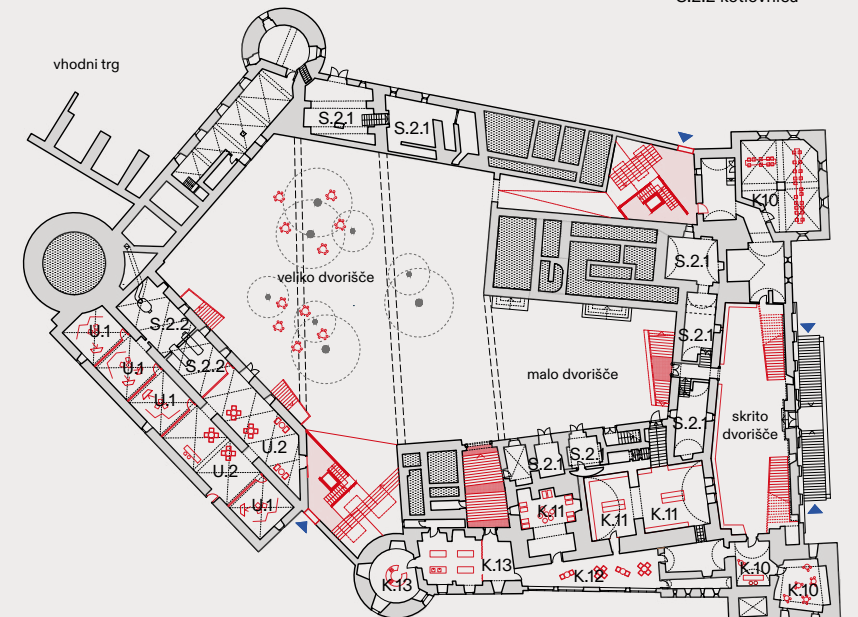

- kultura
- ustvarjanje
- delo
- izobraževanje
- hostel
- kulinarika
- storitve

Vključujoče načrtovanje

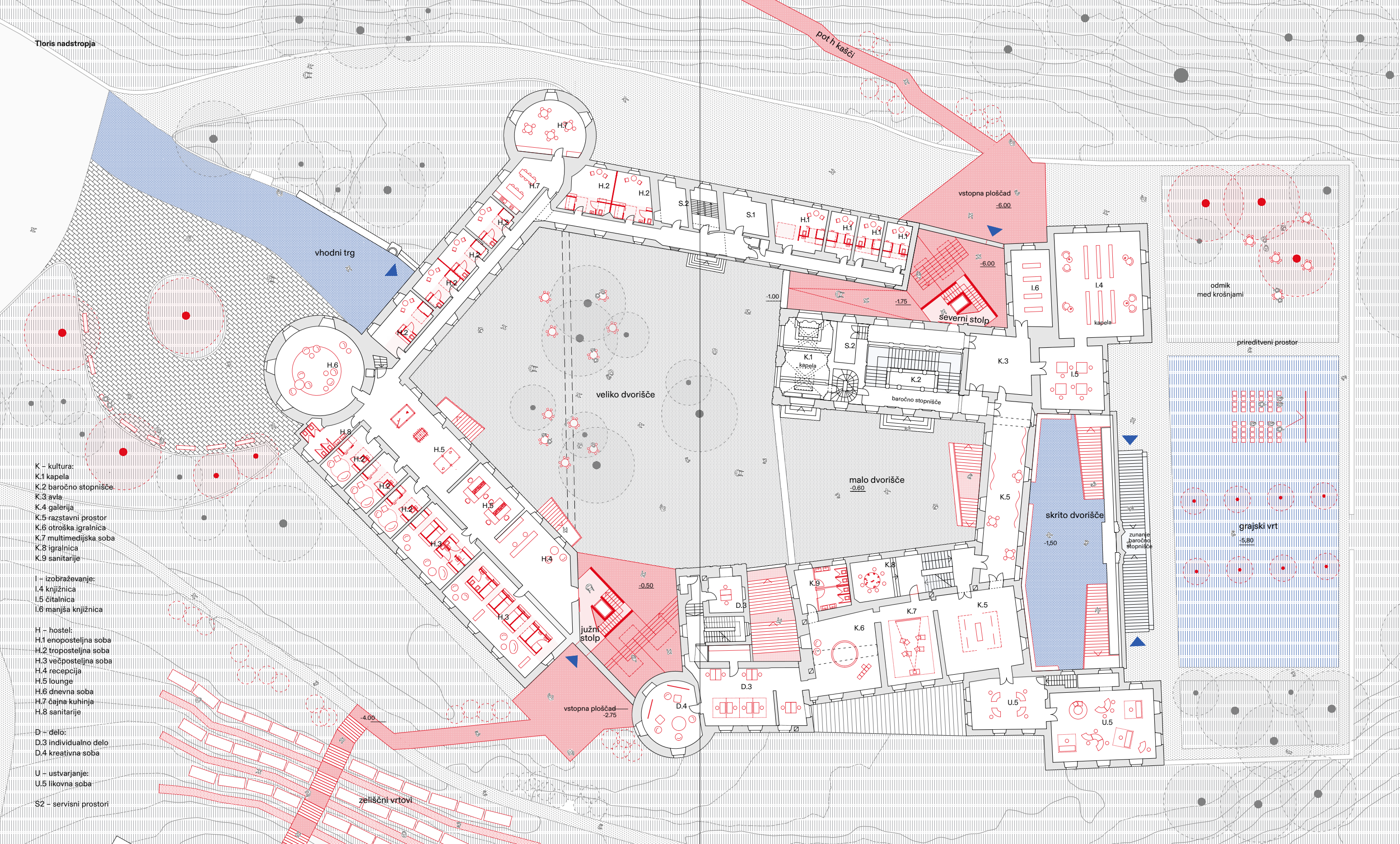

G – gastronomija: G.4 kuhinja G.5 restavracija G.6 bar G.7 garderoba G.8 shramba G.9 kavarna G.10 sanitarije	K – kultura: K.1 kapela K.2 baročno stopnišče K.3 avla K.4 galerija K.5 razstavni prostor K.9 sanitarije	U – ustvarjanje: U.3 glasbena soba U.4 biljardna soba	D – delo: D.1 skupinsko delo D.2 soba za sestanke
		I – izobraževanje: I.1 predavalnica I.2 sprejemna soba I.3 garderoba	S1 – storitve: S.1.1 trgovina S.1.2 knjigarna S.1.3 prostor za najem
			S2 – servisni prostori: S.2.1 skladišče S.2.2 kotlovnica

K – kultura: K.10 degustacije K.11 vinska klet K.12 lounge K.13 kuhinja	S1 – storitve: S.1.4 foto studio S.1.5 skupni prostor	S2 – servisni prostori: S.2.1 skladišče S.2.2 kotlovnica	U – ustvarjanje: U.1 studio U.2 skupni prostor

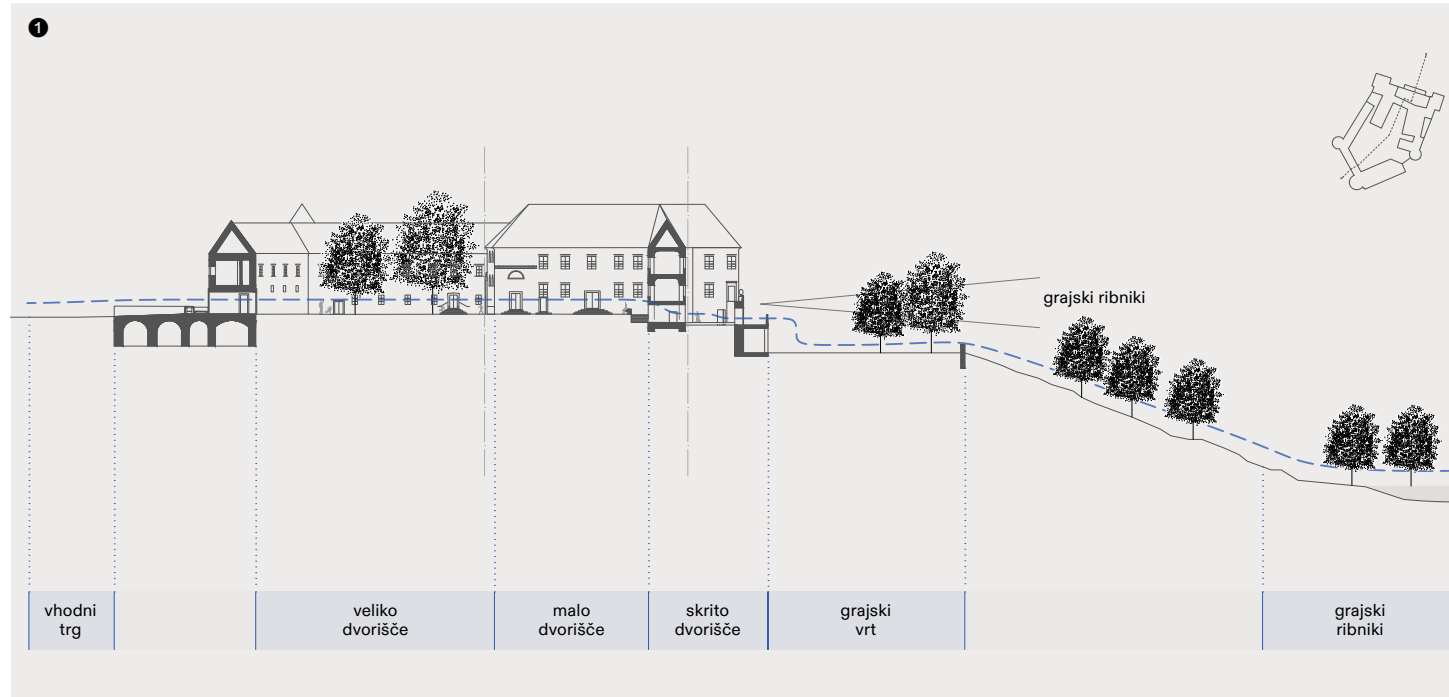
Tloris pritličja (zgoraj) in tloris kleti (spoda)

Osrednje dvorišče

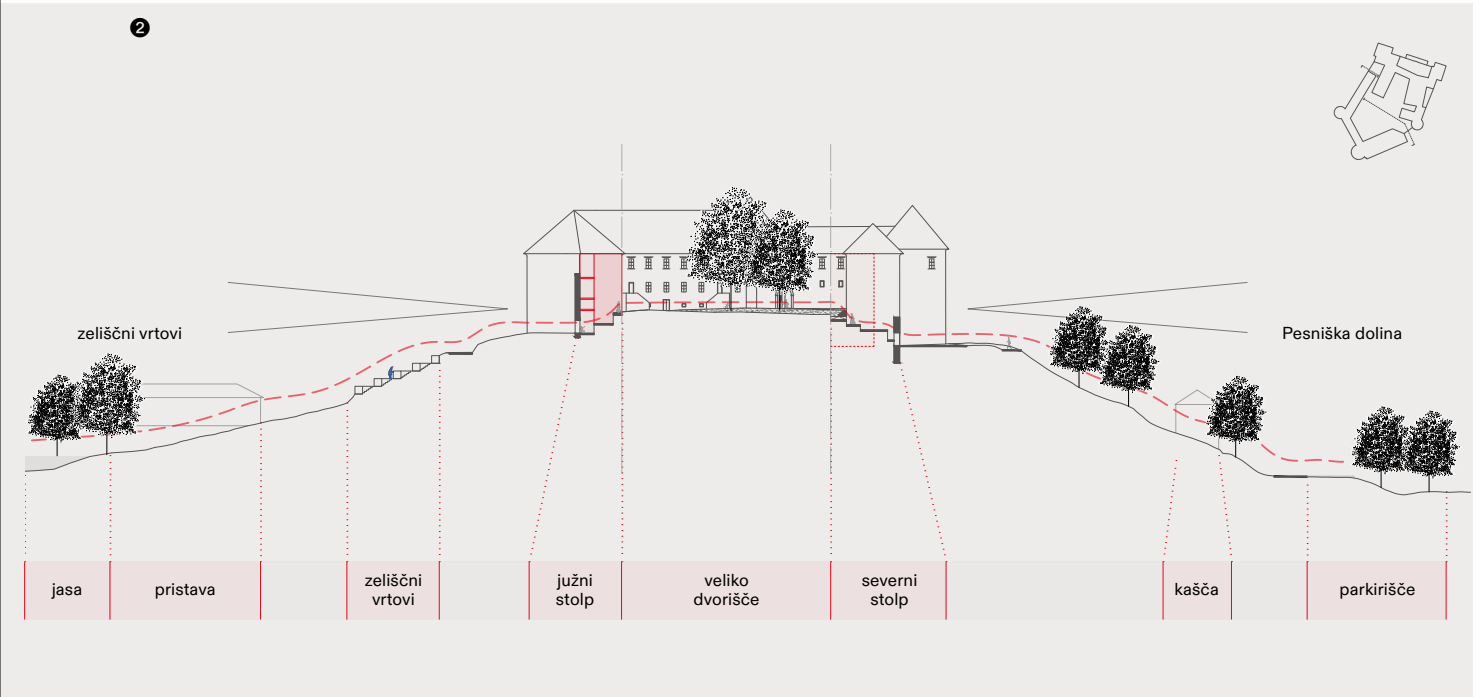
Osrednje dvorišče gradu Hrastovec kot živahno vozlišče dogajanja na presečišču obstoječih in novih poti.

Grajski kompleks

Novi grajeni elementi diskretno dopolnjujejo raznolik, a skladen sestav stavbnih traktov grajskega kompleksa.

1. Shematski prerez v vzdolžni smeri – po zgodovinski (baročni) dostopni osi
2. Shematski prerez v prečni smeri – po novi dostopni osi

Odtis časa Projektna skupina 2

Mentorji

doc. Mitja Zorc
doc. dr. Miloš Kosec
asist. Tadej Urh

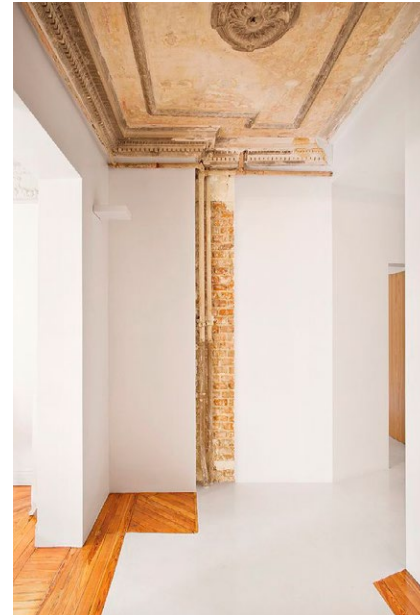
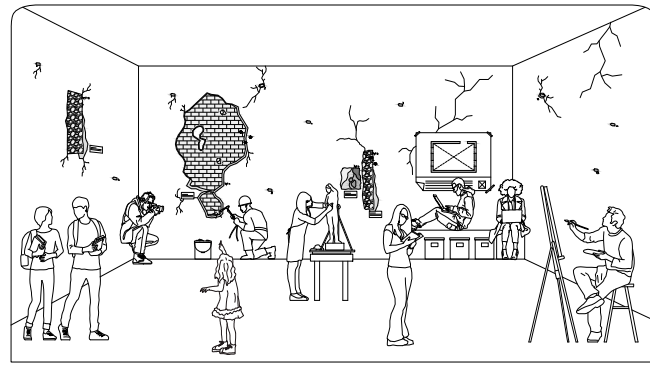
Študenti

Dora Balent
Gaja Rejc
Živa Vita Vertačnik

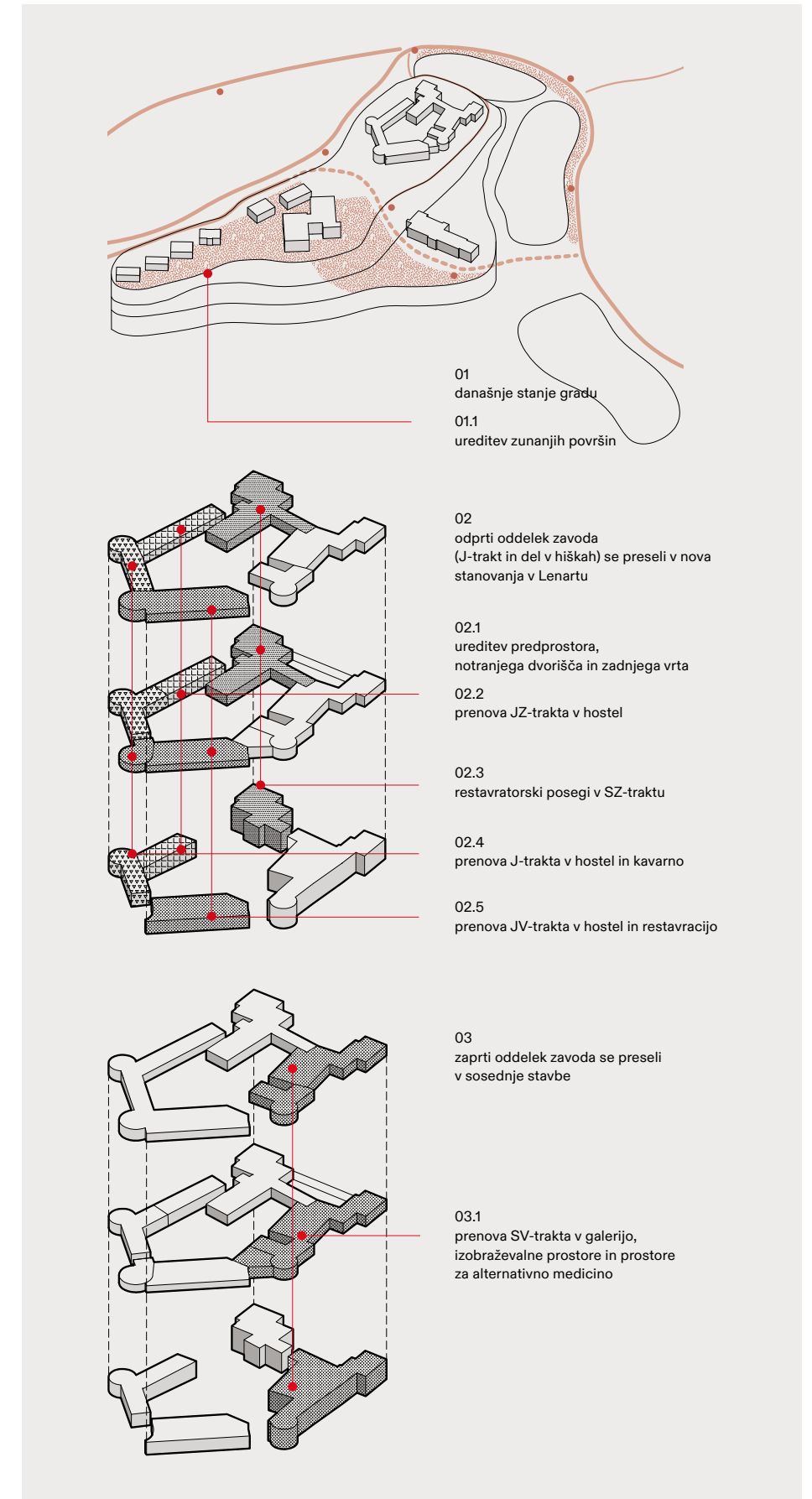
Grad Hrastovec je odtis časa. V kompleksnem stavbnem razvoju, bogastvu materialnih plasti, prepletu prostorov, nivojev in povezav ter sestavi stavbnih elementov je zapisana njegova zgodovina, skozi katero se je iz srednjeveškega dvora z obzidjem prek renesančne utrdbe s stolpi, baročnega dvorca s slavnostnimi sobanami in stopniščem, ruske gimnazije in povojnega taborišča preobrazil v današnje domovanje socialnovarstvenega zavoda. Vse časovne plasti in rabe so grad oblikovale in zaznamovale, vse je treba obravnavati z enako pozornostjo in v njih iskati potencial za prihodnjo rabo. Projektni predlog temelji na postopni menjavi in dopolnjevanju dejavnosti v prostorih grajskega kompleksa. Na osnovi programskega scenarija *in situ* interdisciplinarne šole za prenavo stavbne dediščine predlaga postopno prenavo grajskih prostorov, ki s premišljenim ohranjanjem obstoječega po načelu minimalnih posegov odkriva in predstavi zgodovinske plasti. Iz sobane v sobano, iz trakta v trakt, z dvorišča na dvorišče si prizadeva, da se odtisi časa ne bi nikjer zabrisali.

Prenova kot proces raziskovanja in izobraževanja

Prenova poteka skozi proces raziskovanja in izobraževanja, kjer študenti in strokovnjaki s področij konservatorstva, zgodovine, arhitekture in umetnosti sobo za sobo odkrivajo plasti preteklosti in razbirajo njihov pomen.

Faze prenove

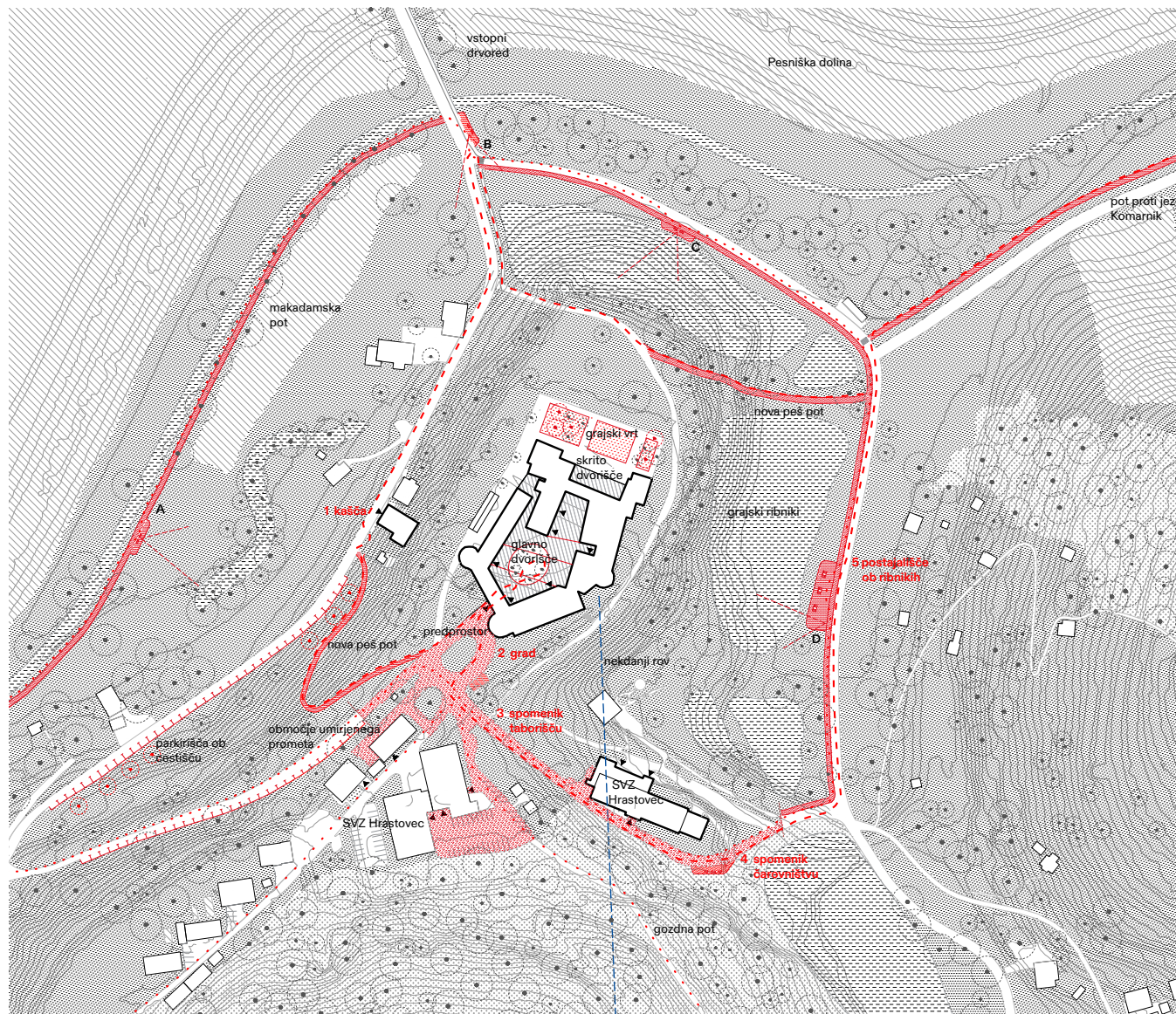
Okolica gradu

S serijo manjših in zadržanih prostorskih intervencij se v okolici gradu uredi sistem krožnih sprehajalnih in kolesarskih poti, vzdolž katerih so vzpostavljene postaje z informacijami na temo zgodovine gradu in njegove okolice

(razgledne točke iz Vischerjevih upodobitev gradu, spominska točka obdobja čarovniških procesov, poveljnega taborišča ...). Izboljša se obstoječi sistem povezav ter dostopov do gradu, vzdolž cest se uredi območje mirujočega prometa.

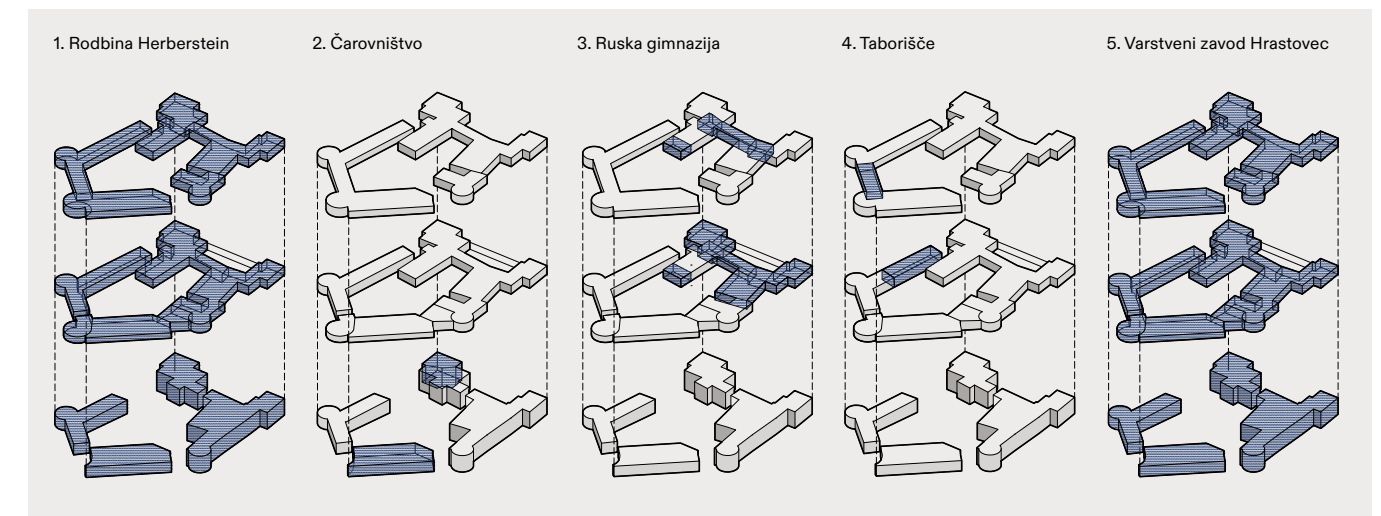
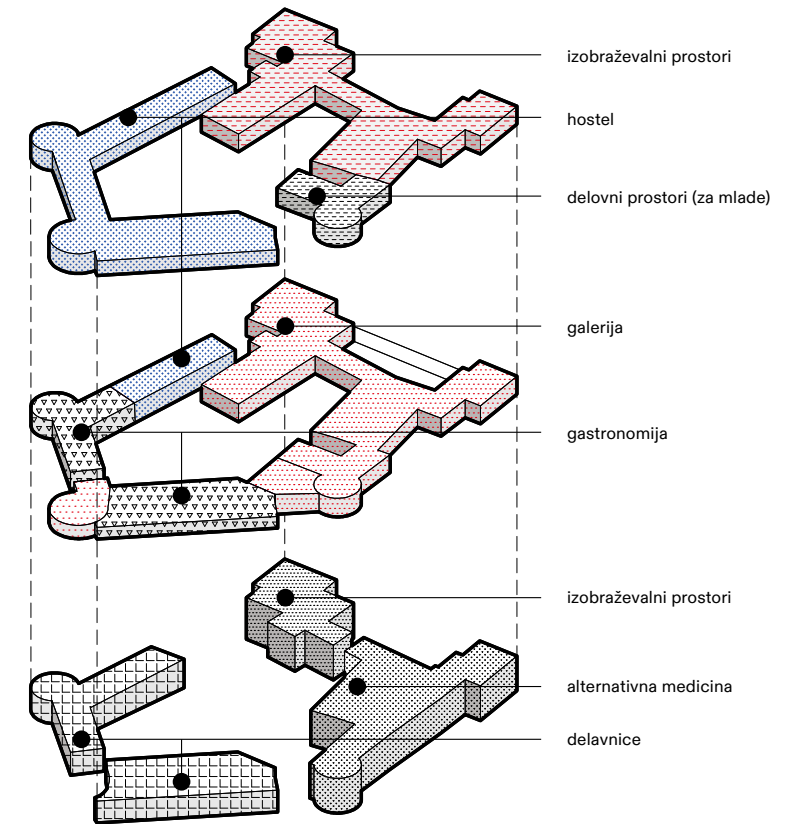
Upodobitve gradu avstrijskega topografa Georga Matthäusa Vischerja iz poznega 17. stoletja

Okolica gradu

Prostorska programska zasnova

Prostorsko umeščanje programskih sklopov narekujejo ustreznost obstoječih prostorov glede na potrebe programa, kompatibilnost programa in učinkovitost programskih povezav ter referenca na enega od 5 pomembnih dogodkov v zgodovini gradu.

5 pomembnih dogodkov v zgodovini gradu – prostorska umestitev dogodkov oz. dejavnosti na osnovi arhivskih podatkov

kultura	K - 1 viteška dvorana	K - 2 mala konferenčna soba	K - 3 sanitarije	K - 4 predprostor	K - 5 komunikacijski jašek	K - 6 recepcija	K - 7 zakristija	K - 8 kapela	K - 9 baročno stopnišče	K - 10 galerija prednikov	K - 11 galerija - razstava zavoda	K - 12 galerija	K - 13 galerija	K - 14 galerija - razstava biljarna soba	K - 15 stopnišče	K - 16 galerija - razstava baročna soba	K - 17 sanitarije	K - 18 galerija - razstava srednji vek in ruska gimnazija	K - 19 galerija	K - 20 shramba	K - 21 muzejska trgovina	K - 22 shramba	K - 23 sanitarije	K - 24 galerija -časne razstave	K - 25 soba spomina	gastonomija	G - 1 kavarina	G - 2 sanitarija	G - 3 velika jedilnica	G - 4 sanitarije	G - 5 shramba	G - 6 kuhinja	G - 7 hladilnica	G - 8 shramba	G - 9 sanitarije	G - 10 garderoba	G - 11 mala jedilnica	G - 12 jedilnica	stanovanje	N - 1 pisarna	N - 2 garderoba	N - 3 recepcija	N - 4 stopnišče	N - 5 komunikacijski jašek	N - 6 stopnišče	N - 7 vhodna točka	sekvence zunanjih prostorov	01 predprostor	02 podhod	03 predprostor	04 nekdanji srednjeveški jarek	05 predprostor dvoa	06 dvorišče prvotnega dvora	07 podhod	08 zadnja terasa	09 baročno stopnišče	10 grajski vrt	plast zavoda	nova plast	plast baroka / renesanse / srednjega veka
----------------	-----------------------	-----------------------------	------------------	-------------------	----------------------------	-----------------	------------------	--------------	-------------------------	---------------------------	-----------------------------------	-----------------	-----------------	--	------------------	---	-------------------	---	-----------------	----------------	--------------------------	----------------	-------------------	---------------------------------	---------------------	--------------------	----------------	------------------	------------------------	------------------	---------------	---------------	------------------	---------------	------------------	------------------	-----------------------	------------------	-------------------	---------------	-----------------	-----------------	-----------------	----------------------------	-----------------	--------------------	------------------------------------	----------------	-----------	----------------	--------------------------------	---------------------	-----------------------------	-----------	------------------	----------------------	----------------	--------------	------------	---

Galerija v srednjeveškem dvoru

Na mestu prvotnega dvora z zvonikom, v pritličju severnega baročnega trakta, se s prenovo vzpostavi galerijski prostor, ki ga v dvogovoru sestavljata materialni plasti iz obdobja baroka in iz zadnje, še aktivne faze, ko v gradu deluje socialnovarstveni zavod. Odstranitev montažnega spuščenega stropa odpre prostore do prvotne višine s stropnimi štukaturami. Prav tako se do plasti lesenega ladijskega poda odstranijo tlaki. Omet na obodnih zidovih se ohrani, mestoma se izvede sondiranje. Novi, sodobno oblikovani elementi so s pripadajočimi inštalacijami v vse tri galerijske prostore umeščeni po principu "sobe v sobi", z mislijo tako na trenutno kot na nekdanjo umestitev pomembnih kosov opreme ali predelnih sten.

Restavracija v renesančni utrdbi

V pritličje južnega trakta je umeščena jedilnica restavracije, ki jo po prenovi sooblikujeta renesančna plast in plast socialnovarstvenega zavoda. Obokani strop se ohrani v obstoječem stanju, večinoma se ohranijo tudi predelne stene iz zavodske faze, ki pa se v namen večje preglednosti in odprtosti prostora jedilnice delno demontirajo. Novi tlak je dvignjen od obstoječe ravnine linoleja, z distanco do obodnih sten. Z dvigom tlaka se pod njim vzpostavi nova inštalacijska ravnina.

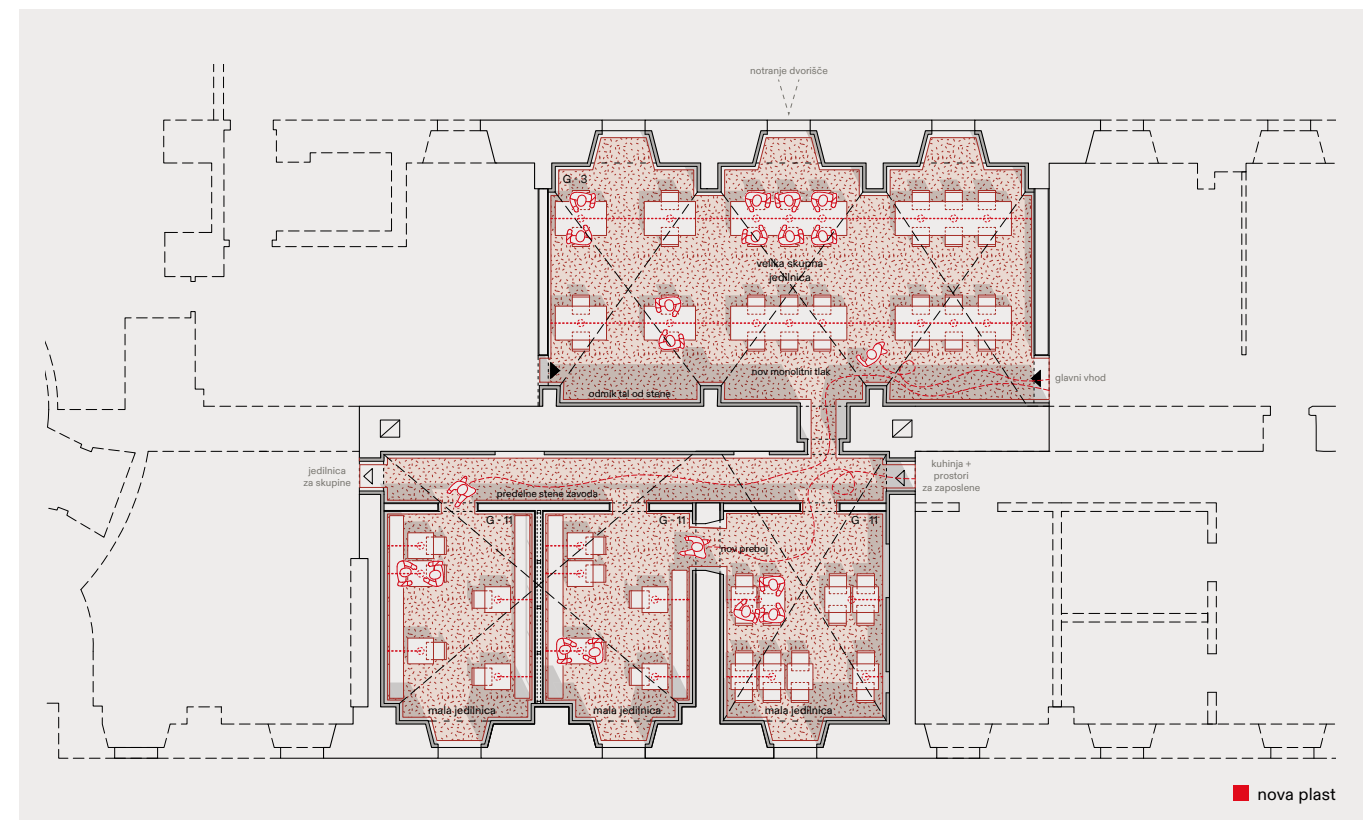
1. Fotografija baročne postelje z baldahinom
Vir: France Stele, okoli leta 1930
2. Fotografija stare baročne peči
Vir: France Stele, okoli leta 1930
3. Fotografija štukatur in reliefa na obokanem stropu
Vir: France Stele, okoli leta 1930

Nekdanja pohištvena, stavbna in umetniška oprema je na gradu deloma še ohranjena.

Galerija v srednjeveškem dvoru, tloris

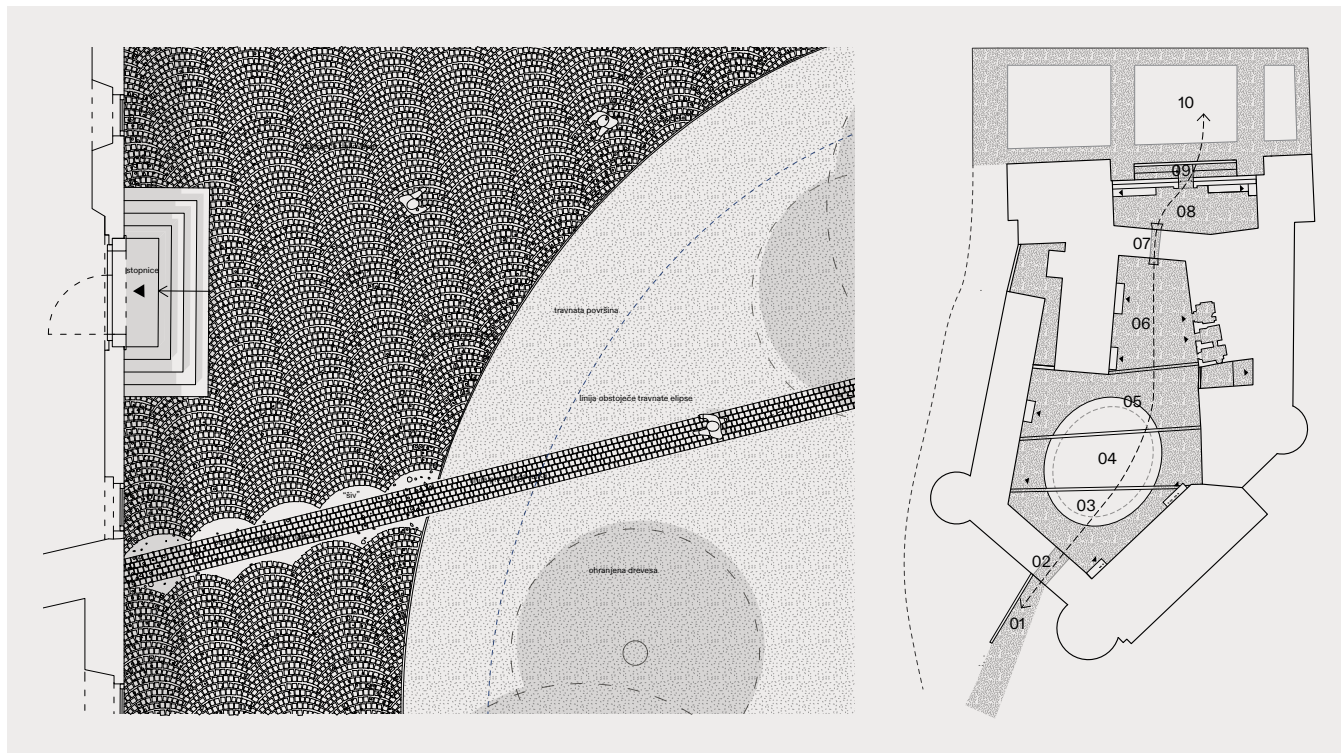

Restavracija v renesančni utrdbi, tloris

Ohranjanje obstoječega

Premišljeno ohranjanje obstoječega po načelu minimalnih posegov odkriva in predstavi zgodovinske plasti, z novimi elementi pa jih dopolni in prilagodi novi rabi.

1. Soba v grajskem dvoru – razstava Varstveni zavod Hrastovec
2. Soba v grajskem dvoru – razstava Baročna postelja z baldahinom
3. Soba v grajskem dvoru – razstavi Srednjeveški zvonik in Ruska gimnazija

Detajl ureditve tlakovanja na grajskem dvorišču (levo) in sekvenca prehajanja skozi zunanje prostore (desno)

Soba v renesančnem traktu – kavarna in jedilnica restavracije

Skozi dvorišče Projektna skupina 3

Mentorji

doc. Mitja Zorc
doc. dr. Miloš Kosec
asist. Tadej Urh

Študenti

Marie Kinkela
Luka Miklavčič
Neža Sevčnikar
Nina Umer

Grad Hrastovec je imel v prostoru in družbi vedno izstopajočo vlogo. Vpet je bil v lokalni kontekst in je hkrati segal prek njegovega merila. Slikovit in mogočen stavbni ansambel na vzpetini, nekdanj sedež fevdalnega gospo(dar)stva, kulturno središče, prizorišče sodnih procesov ..., je danes domovanje velike skupnosti socialnovarstvenega zavoda. Proces deinstitutionalizacije vodi slednjega iz gradu v primernejše prostore, grad pa postavlja pred izziv nove rabe, ustrezne njegovemu izročilu. Projektni predlog prepozna potencial zunanjih in notranjih prostorov na gradu in v bližnji okolici kot privlačnih prizorišč za dogodke različnih vrsti in meril, odmevne v širšem prostoru. Prizorišča med seboj poveže z obnovljenimi obstoječimi in novimi potmi ter dopolni s podpornimi programi, ki v vsakodnevni rabi razširijo ponudbo dejavnosti na lokalnem nivoju. Preoblikovano osrednje dvorišče vzdolž zgodovinske vstopne osi učinkovito osredini niz zunanjih grajskih prostorov in jih poveže z novimi prireditvenimi prostori, ki se v podzemlju vzpostavijo med ostanki nekdanjih obrambnih zidov.

Program

Umeščeni program sledi principu stopnjevanja od najbolj javne "gledališčne" etaže s prizorišči in podpornim programom do bolj zasebnih prostorov v višjih dveh etažah.

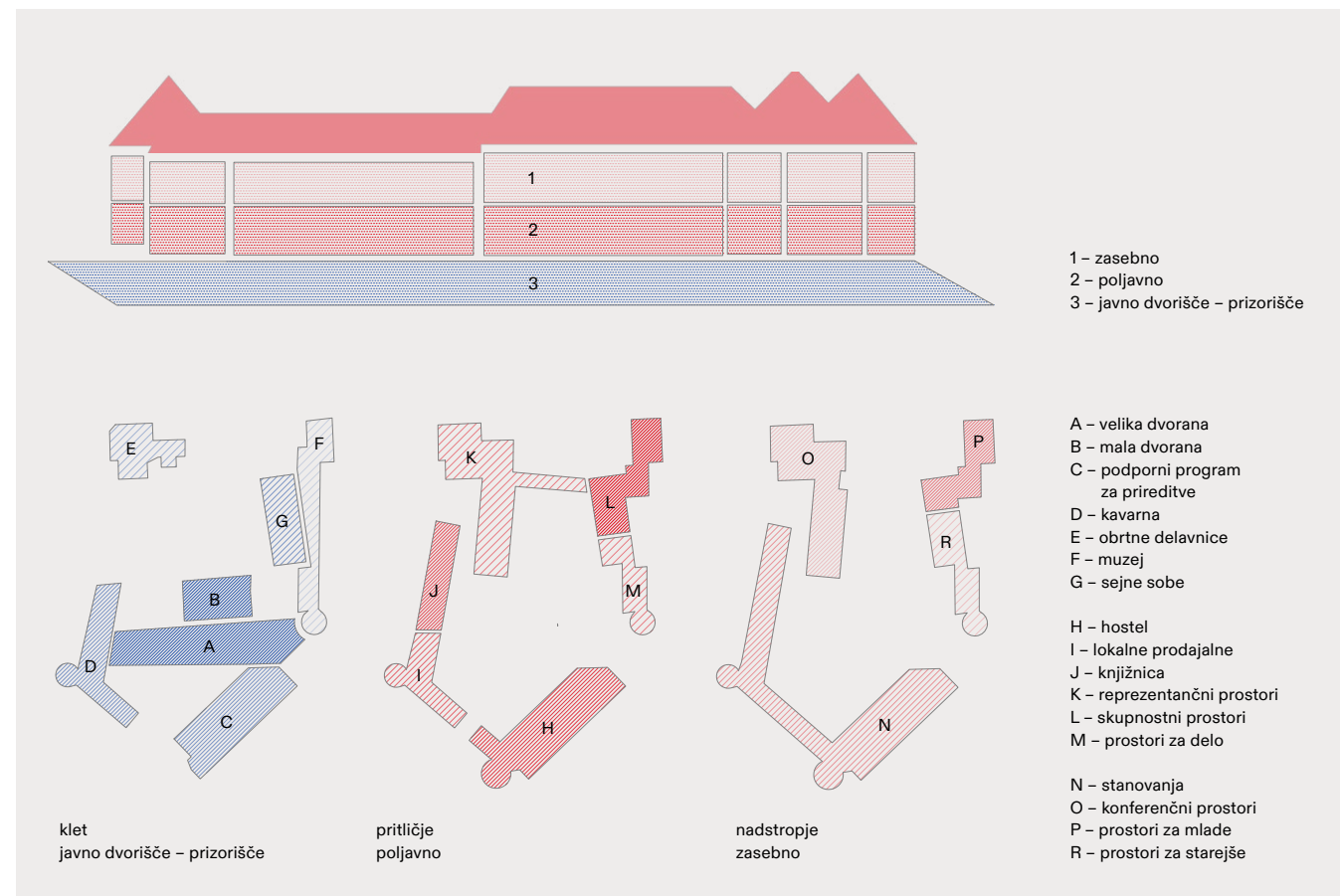
Prostor

Glavni poseg prenove dvorišča in priležnih zunanjih površin temelji na konceptu prehajanja. Zgleduje se po načinih prehajanja, ki jih je na gradu že moč zaznati, hkrati pa poudarja pot obiskovalca kot doživetje samo.

Prenova

Oblikovanje notranjih prostorov jasno ločuje v obstoječo strukturo vstavljene standardne elemente (A) od očiščenega prostora, ki si ga uporabnik lahko prilagodi sam (B).

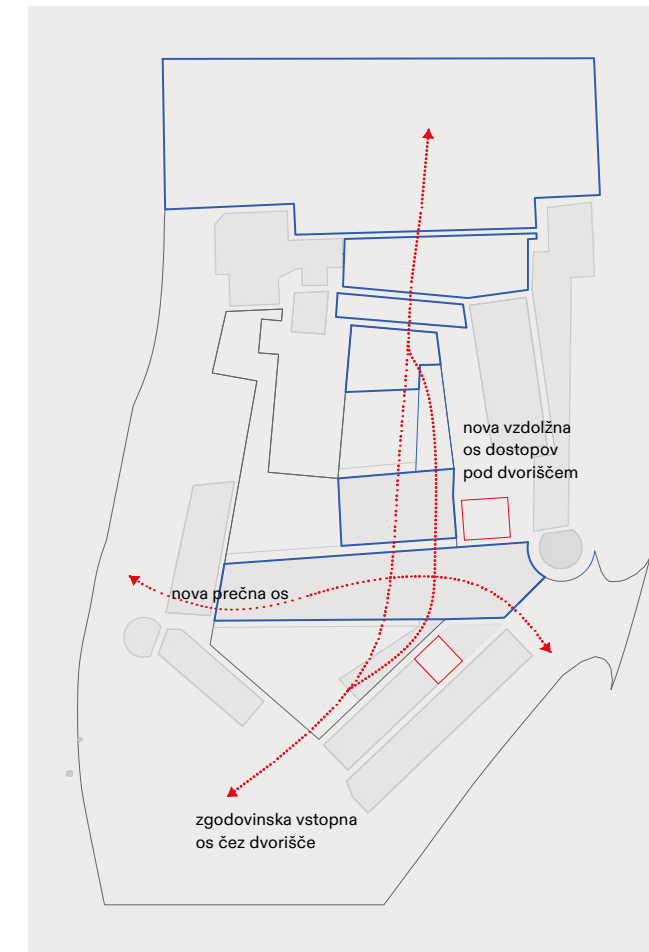
Grad Hrastovec kot

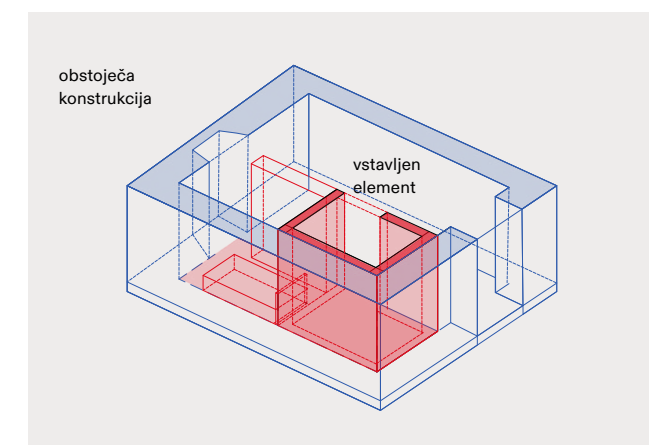
Programski sklopi

Prostorska organizacija

Preoblikovano osrednje dvorišče vzdolž zgodovinske vstopne osi učinkovito poveže niz zunanjih grajskih prostorov in jih naveže na nove prireditvene prostore, ki se v podzemlju vzpostavijo med ostanki nekdanjih obrambnih zidov.

Prostorska organizacija

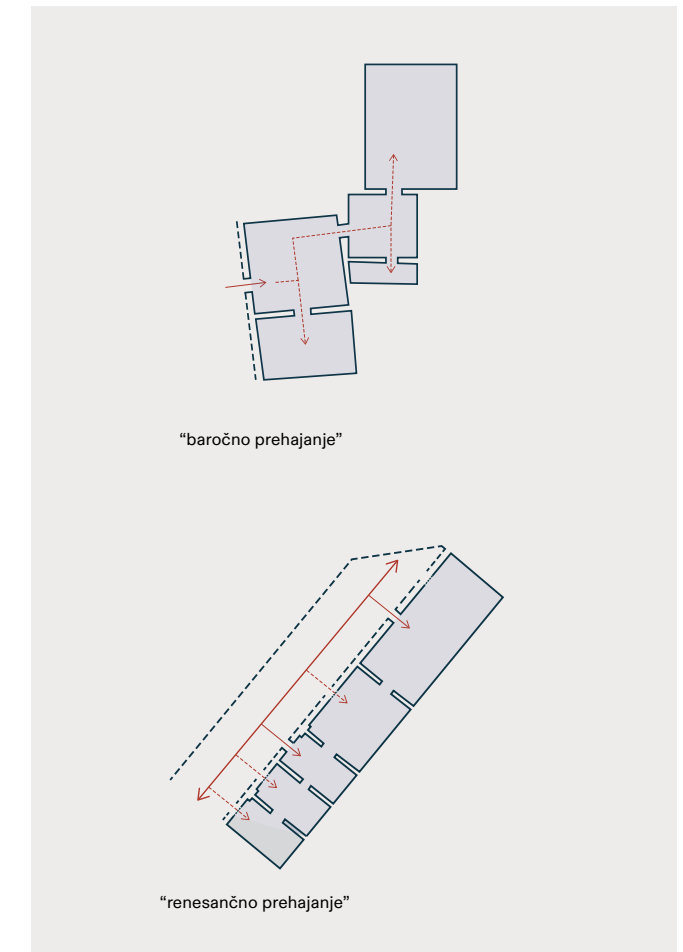

Nova vsebina v obstoječi lupini

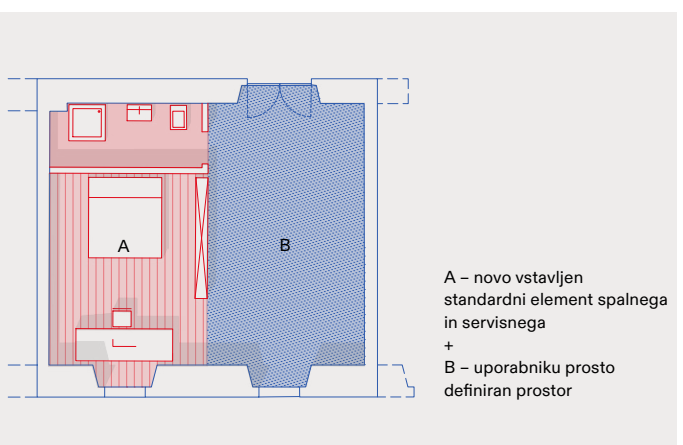
Vključujoče načrtovanje

Prehajanje med prostori

Dva značilna načina prehajanja in povezovanja med grajskimi prostori: "baročno prehajanje" s sekvencami raznolikih sob, ki so med seboj povezane hierarhično, ter "renesančno prehajanje" nizi sob povezanih med seboj ali/in s hodnikom. Prenova kombinira in dopolnjuje oba načina povezovanja.

Načina prehajanja

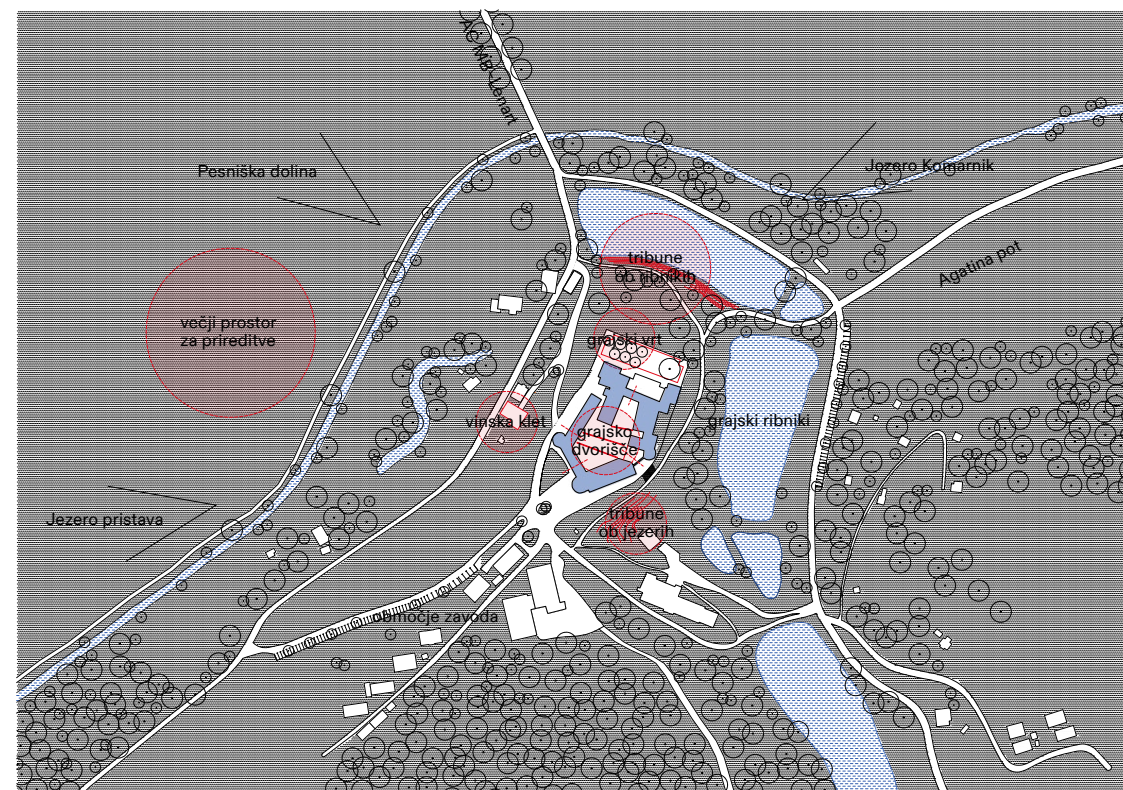
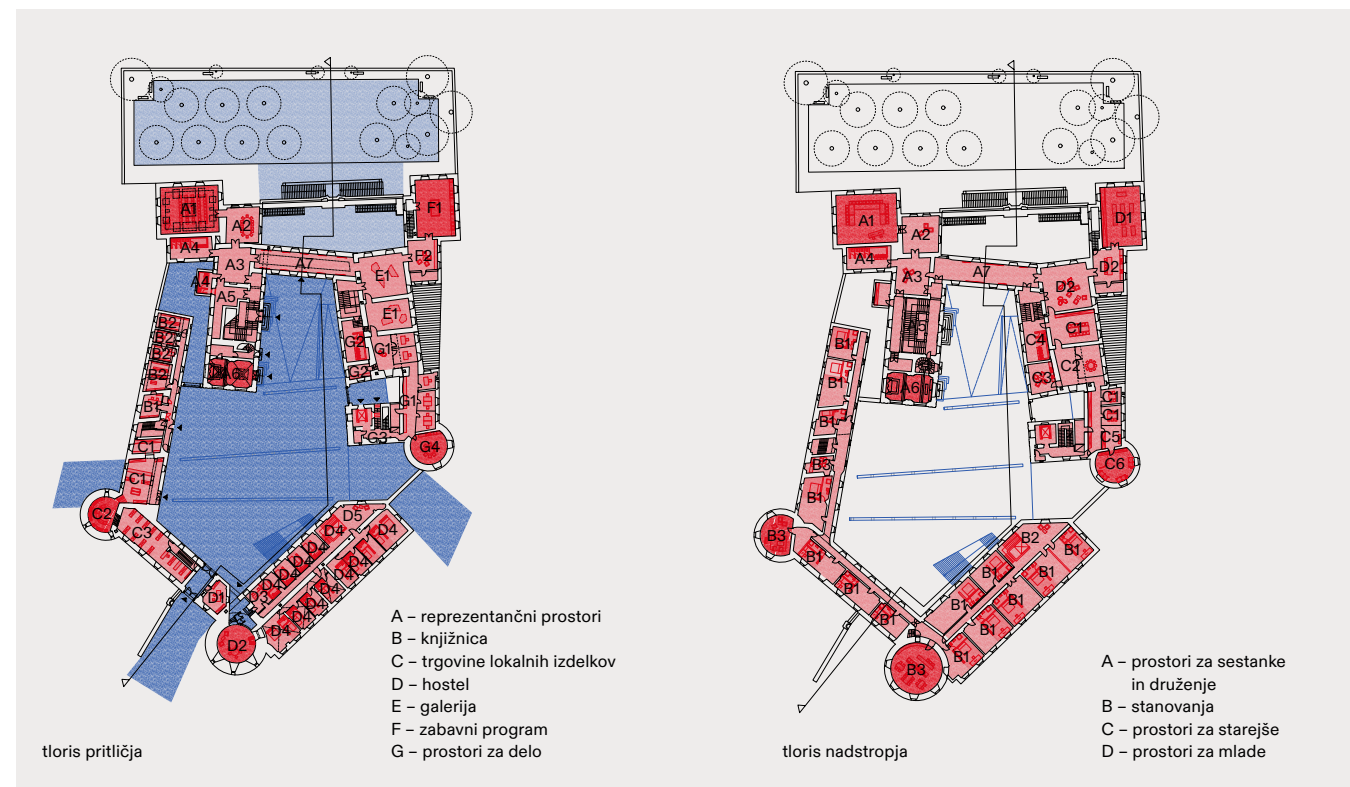
A – novo vstavljen standardni element spalnega in servisnega + B – uporabniku prosto definiran prostor

Projektna skupina 3

Povezovanje prostorov

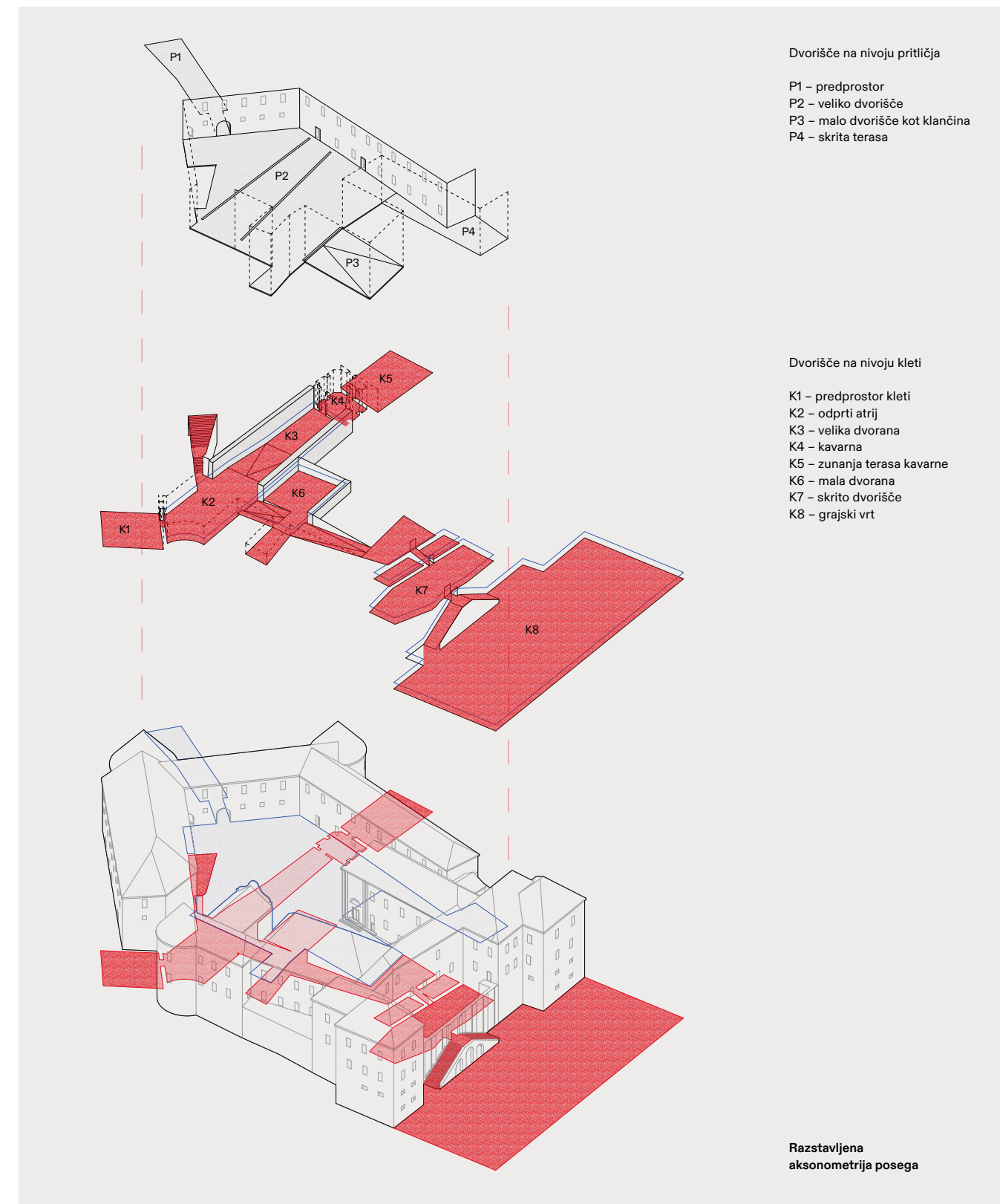
Zunanji in notranji prostori na gradu in v bližnji okolici lahko postanejo privlačna prizorišča za dogodke različnih vrst in meril, odmevne v širšem prostoru. Prizorišča

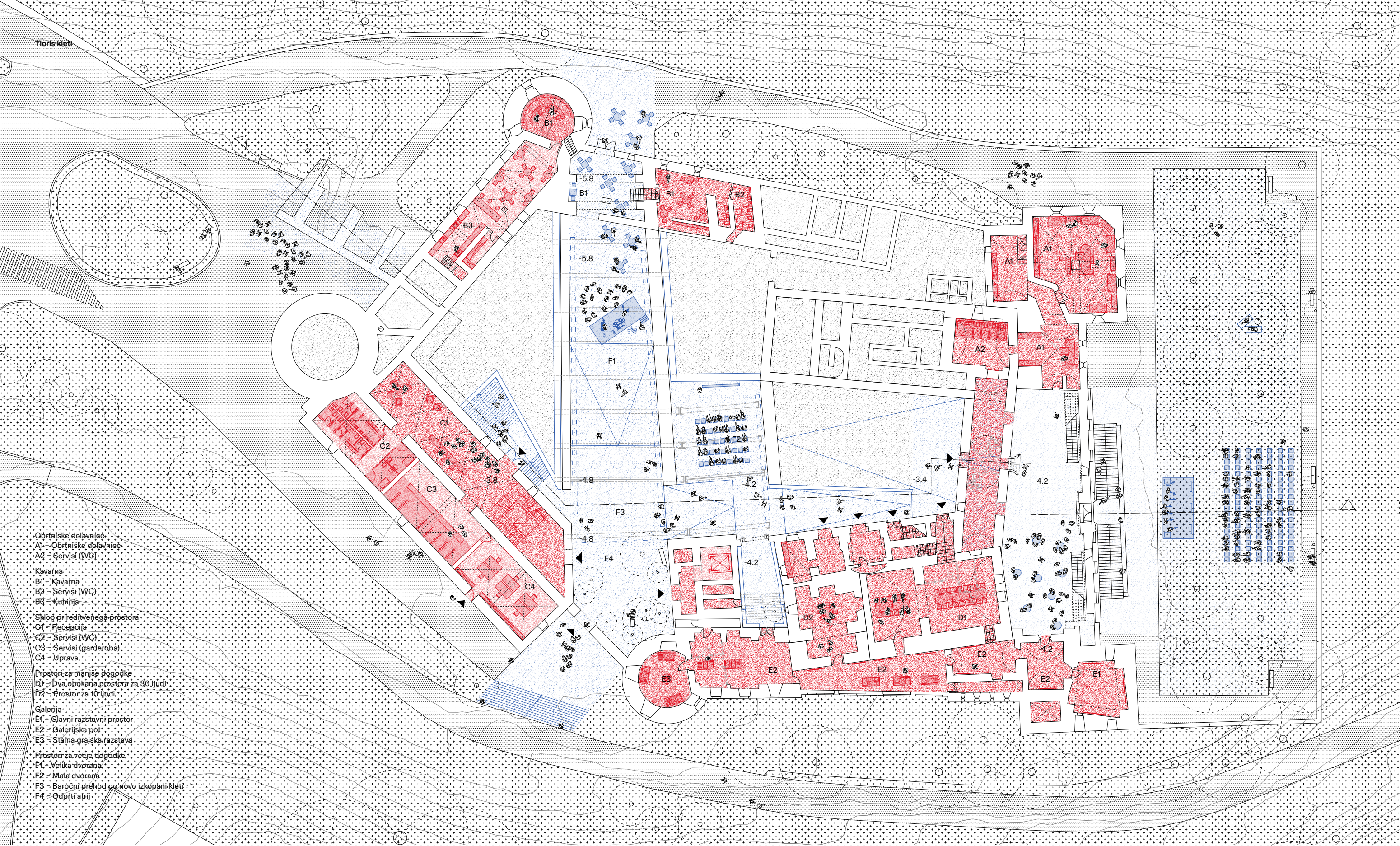
med seboj povežejo obnovljene obstoječe in nove poti ter se dopolnijo s podpornimi programi, ki v vsakodnevni rabi razširijo ponudbo dejavnosti na lokalnem nivoju.

Oblikovanje sekvence povezanih zunanjih grajskih prostorov – dvorišč na dveh nivojih. Zgodovinska vstopna

os na nivoju pritličja se dopolni z novo prečno povezavo in sekvenco prireditvenih prostorov na kletnem nivoju.

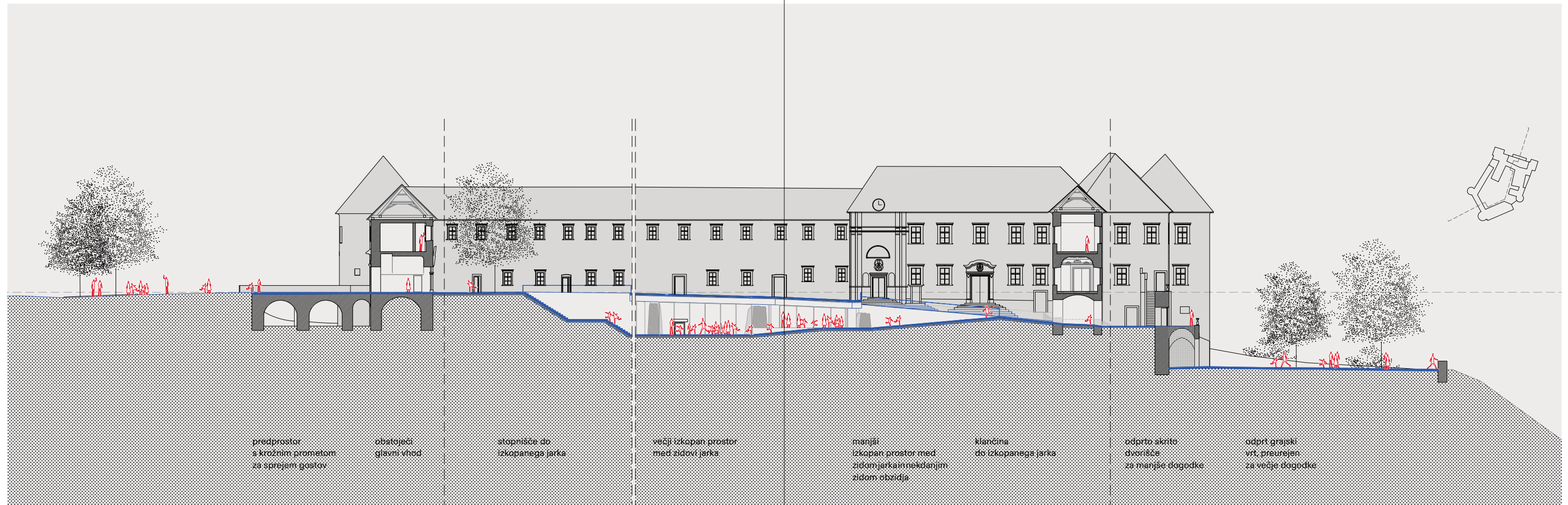

- Obrtniške delavnice
- A1 - Obrtniške delavnice
- A2 - Servisi (WC)
- Kavarna
- B1 - Kavarna
- B2 - Servisi (WC)
- B3 - Kuhinja
- Sklop prireditvenega prostora
- C1 - Recepcija
- C2 - Servisi (WC)
- C3 - Servisi (garderoba)
- C4 - Uprava
- Prostori za manjše dogodke
- D1 - Dva obokana prostora za 30 ljudi
- D2 - Prostor za 10 ljudi
- Galerija
- E1 - Glavni razstavní prostor
- E2 - Galerijska pot
- E3 - Stalna grajska razstava
- Prostori za večje dogodke
- F1 - Velika dvorana
- F2 - Mala dvorana
- F3 - Baročni prehod preko izkopanih kleti
- F4 - Odprti atrij

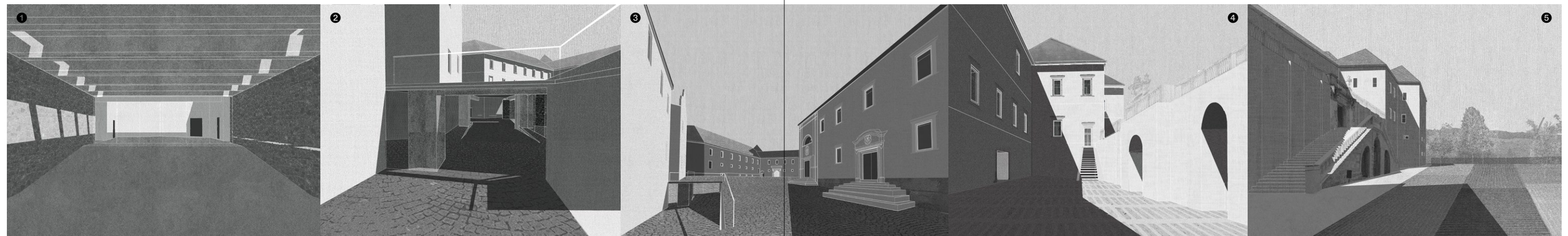
Osrednje dvorišče

Preoblikovano osrednje dvorišče z vsebuje navezave na zunanje grajske prostore vzdolž zgodovinske vstopne osi.

1. Velika dvorana med zidovi obrambnega jarka
2. Na poti k prireditvenim prostorom pod dvoriščem
3. Dvorišče na dveh nivojih
4. Skrito dvorišče
5. Grajski vrt

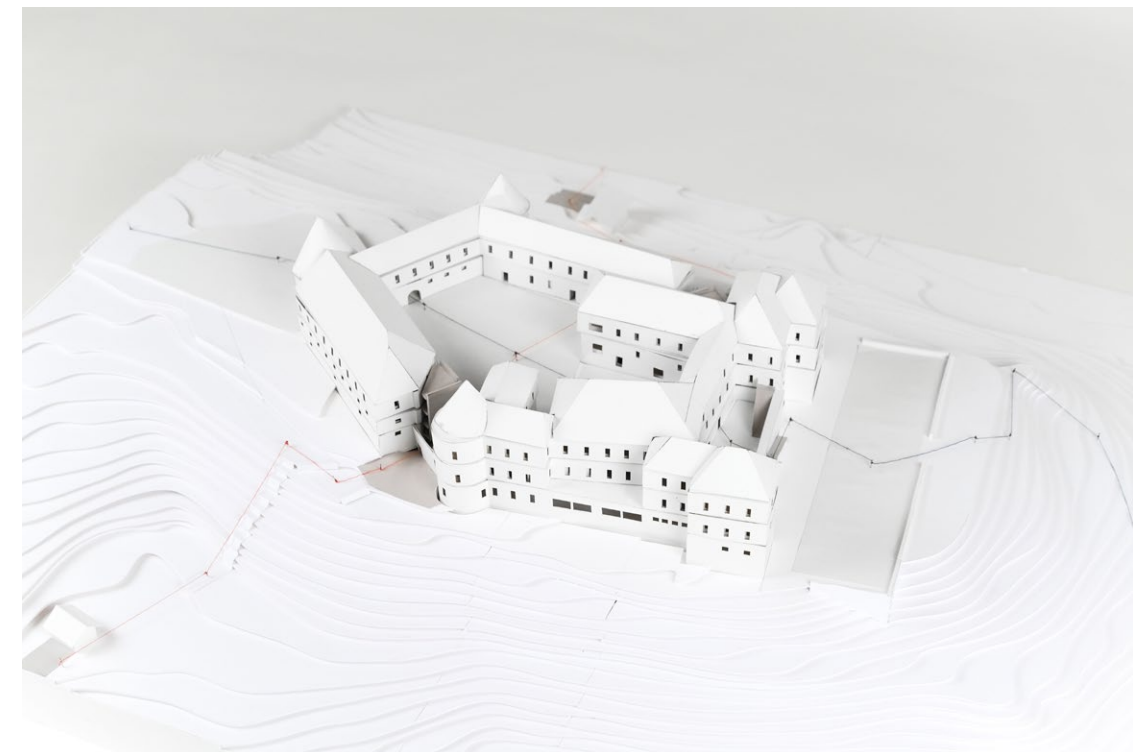
Vzdolžni prerez

Sekvence prostorov – prizorišča za prireditve

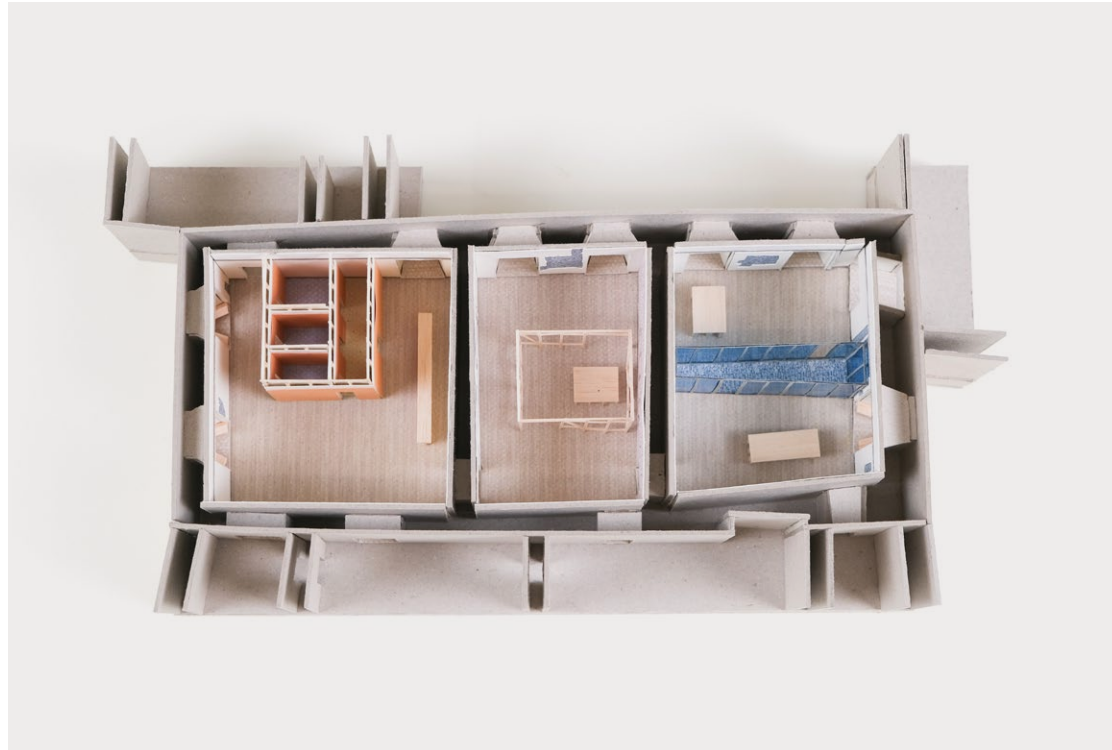
Med nivoji

Projektna skupina 1

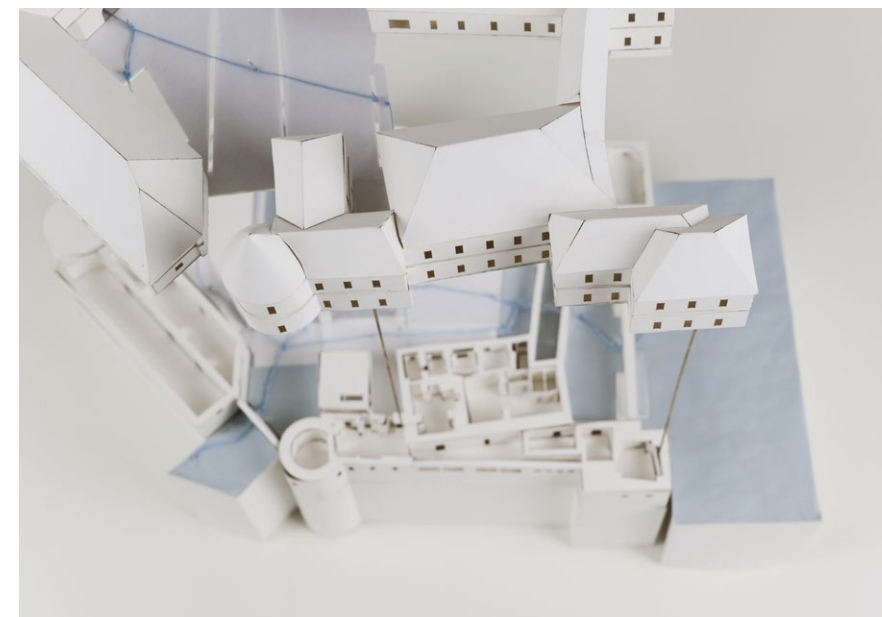
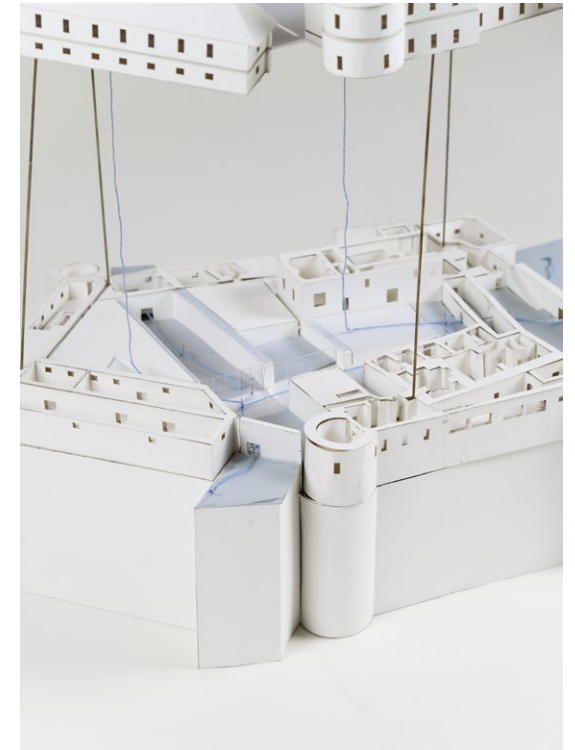
Odtis časa

Projektna skupina 2

Skozi dvorišče

Projektna skupina 3

ovec

Arheološka dediščina Grajska dediščina

RevitLab Hrastovec Odtisi časa

Naselbinska dediščina Industrijska dediščina Arheološka dediščina Grajska dediščina

K: 18. Izpostavljena baročna postelja v kabinarstvu
K: 19. Izpostavljena srednjeveška ozračje in renesančna kraljeva grobnica

RevitLab Hrastovec Skozi dvorišče

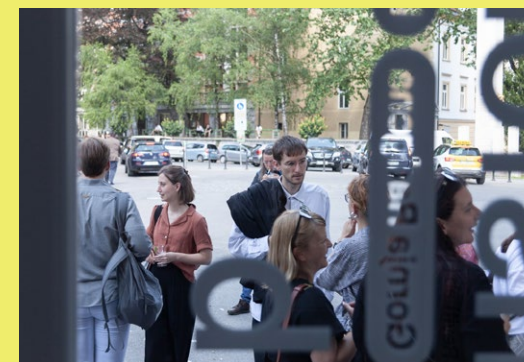
Naselbinska dediščina Industrijska dediščina Arheološka dediščina Grajska dediščina

velika dvorana med zidovi obrambnega jarka
na poti k prireditvenim prostorom pod dvoriščem
dvorišče na obeh straneh

Grad Hrastovec je imel v prostoru in družbi vedno izstopajočo vlogo. Vpet v lokalni kontekst je nikoli segal prek njegovega merila. Silovit in močan stavni ansambel na vzpetini, našelji sedež fevdalnega gospodarstva, kulturno središče, prizorišče sodnih procesov... je danes domovanje velike skupnosti socialno varstvenega zavoda. Proces deinstucionalizacije vodi slednjega iz gradu v primernejše prostore, grad pa postavlja pred izzive nove rabe, ustrazne njegovemu izročilu. Projektirani predlog preopona potencial zunanjih in notranjih prostorov... in v bližnji okolici kot prizorišče za dopolnjevanje meril, odmevnih prizorišč med seboj obstoječimi in obstoječimi in s podporami rabi razširijo lokalnem nivoju. Dvorišče vodilni scenarij... in s podporami rabi razširijo lokalnem nivoju. Dvorišče vodilni scenarij... in s podporami rabi razširijo lokalnem nivoju. Dvorišče vodilni scenarij... in s podporami rabi razširijo lokalnem nivoju.

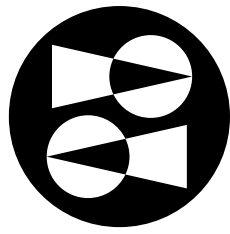
Utrinki s skupne razstave projektnih predlogov vseh štirih RevitLabov, ki je bila na ogled v galeriji Spomeniškovarstvenega centra v Ljubljani med 6. in 28. junijem 2024

Razstavo, ki je bila v občini Lenart odprta med 12. septembrom in 18. oktobrom 2024, smo sklenili z zaključno delavnico z lokalnimi deležniki.

HEI-Transform

Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo

OBD OBJE
2022–2025

VREDNOST
1,5 mio. EUR
financer: ARIS (v okviru pogodbe J7-4641)

VODJA PROJEKTA
prof. dr. Sonja Ifko

ZNANSTVENI ODBOR PROJEKTA

prof. dr. Sonja Ifko (UL FA, ITD UL)
doc. dr. Neža Čebtron Lipovec (UP FHS)
prof. dr. Ljubica Knežević Cvelbar (UL EF)
doc. dr. Miloš Kosec (UL FA, ITD UL)
izr. prof. dr. Matjaž Uršič (UL FDV)
dr. Barbara Vodopivec (ZRC SAZU)

MEDNARODNI SVETOVALNI ODBOR

prof. dr. Christer Gustafsson (Univerza v Uppsali)
prof. dr. Roberto Cavallo (TU Delft)
doc. dr. Anna Mignosa (Univerza Erasmus)

NACIONALNI ODBOR PREDSTAVNIKOV DELEŽNIKOV

Ministrstva, vladne službe
Barbara Žižić Baumgartner (Ministrstvo za kulturo RS)
dr. Jernej Červek (Ministrstvo za naravne vire in prostor RS)
Marko Hren (Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj RS)
dr. Robert Peskar (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije)
mag. Teo Hrvoje Oršanič (Zavod RS za varstvo narave)

Nevladne organizacije
Nataša Jurgec Gurnick (ICOMOS SI)
Goran Završnik (TICCIH SI)
Srečko Štajnbaher (SKD)
Ana Marija Krajnc (SKD)
prof. dr. Živa Deu (Združenje zgodovinskih mest Slovenije)

Gospodarstvo in strokovne zbornice
Tomo Čeh (PKF hospitality)
Slavko Gabrovšek (Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije)
mag. Anja Zorko (Center za kreativnost, MAO)

Predstavniki združenj lokalnih skupnosti
Alenka Pograjc (Združenje mestnih občin Slovenije)
Lucija Čakš Orač (Skupnost občin Slovenije)

RAZISKOVALNE ORGANIZACIJE

Fakulteta za arhitekturo UL
Ekonomska fakulteta UL
Akademija za likovno umetnost in oblikovanje UL
Fakulteta za družbene vede UL
Filozofska fakulteta UL
Fakulteta za humanistične študije UP
Fakulteta za turizem UM
ZRC SAZU
Urbanistični inštitut RS
ZVKDS

RAZISKOVALCI

doc. dr. Sandi Abram
asist. razisk. Maja Bevc
asist. dr. Iana Bilynets
Ajda Bračič
znan. sod. dr. Barbara Brečko
doc. dr. Neža Čebtron Lipovec
izr. prof. dr. Matija Črešnar*
Nejc Dolinar
Erna Emrič
doc. dr. Jasna Fakin Bajec
izr. prof. mag. Polona Filipič Gorenšek
dr. Tanja Hohnec
izr. prof. dr. Maša Filipovič Hrast
asist. dr. Luka Gruškovnjak
izr. prof. dr. Katja Hrobat Virloget*
doc. dr. Špela Hudnik
prof. dr. Sonja Ifko
asist. razisk. Timotej Jevšenak*
dr. Špela Karo*
izr. prof. dr. Petra Kavrečič*
prof. dr. Ljubica Knežević Cvelbar
doc. dr. Miloš Kosec
izr. prof. dr. Simon Kušar
izr. prof. dr. Barbara Lampič
prof. dr. Irena Lazar
izr. prof. dr. Mojca Marc

Tim Mavrič
izr. prof. dr. Dimitrij Mlekuž Vrhovnik*
doc. dr. Renata Novak Klemenčič*
asist. Maša Ogrin
doc. Aleksander Ostan
izr. prof. dr. Nina Ponikvar
izr. prof. dr. Tatjana Rakar
asist. Sara Ražman
Lea Rebernik
prof. dr. Matija Svetina
doc. dr. Blaž Šeme
doc. dr. Katarina Šmid
izr. prof. dr. Maja Turnšek
izr. prof. dr. Matjaž Uršič
dr. Vlasta Vodeb
dr. Barbara Vodopivec
prof. dr. Katja Zajc Kejžar
doc. Mitja Zorc
prof. Maruša Zorec
prof. dr. Tadeja Zupančič
asist. Gaja Žgank
doc. Rok Žnidaršič

* Raziskovalci, ki so zaključili sodelovanje. Seznam raziskovalcev se nanaša na stanje pred 1.5.2024.

Za finančno podporo raziskave (pogodba J7-4641) se zahvaljujemo Javni agenciji za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

RevitLab Hrastovec

OBČINA LENART

ODBOR LOKALNIH DELEŽNIKOV

Predstavniki prebivalcev

Petra Krepek Cafnik,
Marko Šebart, Zmago Šalamun

Predstavniki nevladnih organizacij

Andrej Kocbek, Stanko Kramberger,
Miroslav Mauko, mag. Nina Šulin

Predstavniki gospodarstva

dr. Mitja Krajnc, Nataša Cotar,
dr. Milojka Domajnko

Predstavniki lokalne skupnosti

Eva Fras, Valerija Jelen, Mojca Guzej,
mag. Janez Kramberger,
Aleksander Gungl

Odgovorna konservatorja

dr. Andrej Magdič, Nataša Kiš

TEMELJNE RAZISKAVE

Značilnosti dediščine in kulturne krajine

doc.dr. Miloš Kosec, izr. prof. dr. Igor
Sapač, asist. dr. Luka Gruškovnjak,
Nejc Dolinar

Vloga dediščine v razvoju lokalne skupnosti

doc. dr. Neža Čebtron Lipovec,
doc. dr. Sandi Abram,
doc. dr. Jasna Fakin Bajec

Ekonomskorazvojne značilnosti občine

izr. prof. dr. Mojca Marc,
asist. dr. Iana Bilynets,
prof. dr. Ljubica Knežević Cvelbar,
izr. prof. dr. Nina Ponikvar,
prof. dr. Katja Zajc Kejžar,
izr. prof. dr. Maja Turnšek

Implementacija trajnostnega prostorskega razvoja občine

izr. prof. dr. Barbara Lampič,
Lea Rebernik, dr. Vlasta Vodeb,
izr. prof. dr. Simon Kušar

Projektne skupine

MED NIVOJI

Mentorji

doc. Mitja Zorc,
doc. dr. Miloš Kosec,
asist. Tadej Urh

Študenti

Karolina Pavlič, Pia Pravdič,
Dunja Rabađija

ODTISI ČASA

Mentorji

doc. Mitja Zorc,
doc. dr. Miloš Kosec,
asist. Tadej Urh

Študenti

Dora Balent, Gaja Rejc,
Živa Vita Vertačnik

SKOZI DVORIŠČE

Mentorji

doc. Mitja Zorc,
doc. dr. Miloš Kosec,
asist. Tadej Urh

Študenti

Marie Kinkela, Luka Miklavčič,
Neža Sevcnikar, Nina Umer

REVITLAB HRASTOVEC

Uredniški odbor

Sonja Ifko, Miloš Kosec, Ajda Bračič

Tehnična urednica

Ajda Bračič

Avtorji prispevkov

Sandi Abram, Iana Bilynets, Ajda
Bračič, Neža Čebtron Lipovec, Nejc
Dolinar, Jasna Fakin Bajec, Luka
Gruškovnjak, Sonja Ifko, Ljubica
Knežević Cvelbar, Miloš Kosec,
Simon Kušar, Barbara Lampič, Mojca
Marc, Nina Ponikvar, Lea Rebernik,
Maja Turnšek, Matjaž Uršič, Vlasta
Vodeb, Katja Zajc Kejžar, Mitja Zorc,
Tadeja Zupančič

Fotografije

Peter Žargi (str. 26,27,44,45, 56, 57, 86, 96,
108, 122-127)

Seminar Zorec (str. 14, 15)

Ajda Bračič (str. 14, 15, 67)

Miloš Kosec (str. 14, 15, 67)

Maša Ogrin (str. 16, 17)

Oddelek za geografijo UL FF (str. 37)

Marie Kinkela (str. 48, 49, 85)

Katja Lipič (str. 48, 49)

France Stele (str. 50, 51, 83, 85)

Tadej Urh (str. 119-121)

Živa Vita Vertačnik (str. 83)

Prelom in grafično oblikovanje

AA + Studio Kruh

Jezikovni pregled

Katja Paladin

Tisk

ABO grafika

Naklada

400 izvodov

Izdajatelj

Fakulteta za arhitekturo
Univerze v Ljubljani
zanjo: Mihael Dešman, dekan

Soizdajatelji

Ekonomska fakulteta Univerze
v Ljubljani, Akademija za likovno
umetnost in oblikovanje Univerze
v Ljubljani, Fakulteta za družbene
vede Univerze v Ljubljani, Filozofska
fakulteta Univerze v Ljubljani,
Fakulteta za humanistične študije
Univerze na Primorskem, Fakulteta
za turizem Univerze v Mariboru,
Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti
in umetnosti, Urbanistični inštitut RS,
Zavod za varstvo kulturne

Ljubljana, oktober 2024

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons
Priznanje avtorstva – Nekomercialno – Brez predelav –
4.0 – mednarodna licenca (CC BY-NC-ND 4.0). V skladu
s to licenco so dovoljeni reproduciranje, distribuiranje,
dajanje v najem in javna priobčitev izvirnega avtorskega
dela, vendar samo v nekomercialne namene, pod pogojem,
da se navede avtorja izvirnega dela in da se dela ne
spreminja. Pogoji licence so dostopni na spletni strani
[https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/
legalcode.sl](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.sl)

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

719:711.168(497.4Hrastovec)(082)

HEI-Transform. RevitLab Hrastovec :
eksperimentalni laboratorij projekta Dediščina za
vključujočo trajnostno preobrazbo / [uredniški odbor
Sonja Ifko, Miloš Kosec, Ajda Bračič; avtorji prispevkov
Sandi Abram ... [et al.]; fotografije Peter Žargi ... et al.]. –
Ljubljana : Fakulteta za arhitekturo [etc.], 2024

ISBN 978-961-7032-64-2 (Fakulteta za arhitekturo)
COBISS.SI-ID 219467523

HEI-Transform

Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo

ARIS, J7-4641, 2022–2025

Transdisciplinarni raziskovalni projekt Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo – HEI-Transform raziskuje razvojne priložnosti nepremične kulturne dediščine in razvija pristope za participativno trajnostno revitalizacijo opuščениh in razvrednotenih stavb ter območij kulturne dediščine. Na štirih pilotnih območjih je v sodelovanju raziskovalcev, mentorjev ter študentov arhitekture in urbanizma (Fakulteta za arhitekturo UL) in krajinske arhitekture (Biotehniška fakulteta UL) nastalo dvanajst projektnih predlogov za vključujočo trajnostno rabo dediščine.